

Останнє заселення: Російські атаки на готелі в Україні та як вони впливають на роботу медіа

Подяки

Автори: Роман Коваль, PhD студент з історії, Керівник Департаменту досліджень ТН; Полін Мофре, Координаторка української програми RSF; Віталій Побережний, Дослідник ТН; Кенза Пармауї, Старша дослідниця та адвокаційниця ТН; Ангеліна Грицей, Дослідниця ТН; Еліс Мі, Дослідниця та адвокаційниця ТН; Богдан Косохатко, PhD студент з права, Керівник Департаменту розслідувань ТН; Владислав Чирик, Розслідувач ТН; та Володимир Гришко, PhD студент з міжнародного права, Старший юридичний радник ТН.

Внутрішнє рецензування та Консультування: Дмитро Коваль, PhD з міжнародного права, Співвиконавчий директор ТН; Оксана Покальчук, PhD з права, Співвиконавча директорка ТН; Антуан Бернар, Директор з адвокації та допомоги RSF; Анн Боканде, Редакційна директорка RSF; and Надя Ель Амрані, Керівниця юридичного відділу RSF.

Зовнішнє рецензування: Роман Осадчук, МРА, Дослідник, Digital Forensic Research Lab. Ми щиро вдячні за його змістовні зауваження та фахові міркування, які підвищили загальну якість цієї публікації.

Інтерв'ю проводили документатори Truth Hounds: Олексій Старинець, Віктор Барабанов, Ольга Вовк, Наталія Топчій, Оксана Орел, Ніккор, Метін, Дідо, за координування Ярослава Сусоєва. Також інтерв'ю та коментарі були зібрані Полін Мофре, RSF.

Моніторинг та збір первинної інформації були здійснені командою ТН у складі: Ольги Вовк, Олі Кулик, Ангеліни Розумної, Кирила Самоздри та Такси.

Звіт було відредаговано, перекладено та підготовлено до публікації Оленою Пашковською, Метом Смітом, Наталією Сліпенко, Василюю Полянською, Оксаною Рябчун.

Обкладинка звіту та верстка виконані Лєрою Резановою, дизайнеркою ТН.

Ми щиро дякуємо Інституту масової інформації (ІМІ), Львівському медіафоруму та Media Development Foundation за підтримку в поширенні опитування серед українських та іноземних медійників.

Окрему вдячність висловлюємо Оксані Романюк, директорці ІМІ та кореспондентці RSF в Україні, за її неоціненні поради та змістовний внесок у формування рекомендацій, представлених у цьому звіті.

Також дякуємо незалежному медіа Texty.org.ua за надану базу даних російських Telegram-каналів, а платформі на базі штучного інтелекту Osavul – за аналіз російськомовного контенту в Telegram, що стосується ударів по українських готелях.

Про авторів

TRUTH HOUNDS (TH) – українська громадська організація, яка спеціалізується на документуванні та розслідуванні міжнародних злочинів і серйозних порушень прав людини в Україні та інших постраждалих від конфліктів регіонах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії.

REPORTERS WITHOUT BORDERS (RSF) працює задля свободи, незалежності та плюралізму журналістики в усьому світі. Штаб-квартира організації розташована в Парижі, вона має 13 бюро та відділень по всьому світу і кореспондентів у 130 країнах, а також консультативний статус при ООН та ЮНЕСКО.

Truth Hounds підготували цей звіт за підтримки донорів

Truth Hounds підготували цей звіт за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондів в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 350 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Документування інцидентів, проаналізованих у цьому звіті, а також їхнього впливу на працівників ЗМІ, було здійснено за фінансової підтримки Національного фонду на підтримку демократії (NED) та People in Need.

Цей документ був підготовлений за фінансової підтримки Європейського Союзу та Національного фонду на підтримку демократії (NED). Зміст цього документа є виключною відповідальністю Truth Hounds і за жодних обставин не може розглядатися як такий, що відображає позицію Європейського Союзу або NED.

За фінансової підтримки чеської організації People in Need, у рамках ініціативи SOS Ukraine. Зміст публікації не обов'язково збігається з їхньою позицією.

ЗМІСТ

5	Вступ
5	a) Роль готелів у воєнний час
6	b) Напади на готелі: повторювані випадки та приклади з інших воєн
7	c) Мета та завдання дослідження
7	d) Методологія дослідження
12	Резюме
15	I. Огляд нападів на готелі в Україні
16	1. Як готелі адаптувалися до конфлікту: зміни в режимі роботи та типах гостей
20	2. Медійники серед постраждалих
23	3. Кривий Ріг: епіцентр ескалації
27	4. Інтенсивність та закономірності нападів
29	5. Напади України на готелі на окупованих територіях
31	II. Вплив атак на готелі на працівників медіа
32	1. Посилення сприйняття небезпеки серед медіаспільноти
36	2. Нові заходи безпеки для зменшення ризиків та продовження висвітлення війни
41	3. Психологічні наслідки цих атак
43	III. Поширені наративи, що Росія використовує для виправдання нападів на готелі та залякування журналістів
44	1. Наративи Міністерства оборони Росії щодо нападів на готелі
46	2. Аналіз коментарів з російських джерел та Telegram-каналів
49	3. Як у російській риторичі виправдовується напад на Краматорськ, в результаті якого загинув медійник
51	IV. Аналіз нападу на готель «Сапфір» у Краматорську
52	1. Обставини нападу
53	2. Ймовірні винуватці нападу
55	V. Напади на готелі становлять воєнні злочини
57	1. Воєнний злочин умисного нападу на цивільних осіб і цивільні об'єкти
60	2. Воєнний злочин терору проти цивільного населення
62	Висновки та Рекомендації
68	Додатки

Вступ

а) Роль готелів у воєнний час

У мирний час готелі в Україні слугують динамічними соціальними просторами, де перетинаються люди з різних регіонів, із різними професіями, походженням і досвідом. Працівники у службових відрядженнях, туристи та інші відвідувачі формують змінне демографічне тло, через що визначити типового мешканця готелю зазвичай складно. Втім, у контексті збройного конфлікту, особливо в регіонах, що постраждали від активних бойових дій, склад гостей суттєво змінюється. Різко зростає присутність журналістів, гуманітарних працівників та інших фахівців, залучених до документування й подолання наслідків війни, тоді як кількість туристів і працівників у службових відрядженнях помітно зменшується.

Для працівників медіасфери – як місцевих, так і іноземних – готелі часто стають основним місцем базування, сприяючи як документуванню збройного конфлікту, так і інформуванню аудиторії про ситуацію на фронті. У цьому контексті готелі відіграють ключову роль для роботи медіа, функціонуючи як поліхронні простори: вони не лише забезпечують проживання, а й надають критично важливі послуги, задовольняють базові потреби та створюють відчуття безпеки. До таких потреб належать електропостачання (зокрема завдяки генераторам – навіть у разі відключень), вода, опалення, харчування, відносно стабільний Wi-Fi, а також приміщення, придатні для виходу в прямий ефір. Під час інтенсивних обстрілів або повітряних тривог підвали готелів часто слугують імпровізованими укриттями.

Хоча працівники медіа становлять значну групу, вони не є єдиною категорією, чия присутність у готелях поблизу лінії фронту значно зросла. Інтерв'ю з працівниками готелів, проведені в межах цього дослідження, свідчать, що серед гостей часто бувають фахівці з гуманітарного розмінування, допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО), а також гуманітарні працівники, які надають медичну допомогу, забезпечують предметами першої необхідності та іншими критично важливими послугами. Крім того, готелі нерідко стають тимчасовим прихистком для осіб, які вимушено покинули окуповані території або райони, що постраждали від активних бойових дій.

Водночас у готелях час від часу можуть зупинятися і військовослужбовці. Зазвичай це пов'язано з тим, що готелі слугують місцем зустрічі з рідними під час коротких відпусток або вихідних зі служби. У межах цього дослідження було виокремлено два основні способи розміщення військових у готелях: по-перше, вони можуть легально орендувати номери на загальних умовах у закладах, що працюють у звичайному режимі; по-друге, у деяких випадках існують домовленості, за якими власники або адміністратори надають окремі приміщення для потреб військових.

b) Напади на готелі: повторювані випадки та приклади з інших воєн

В історії зафіксовано численні приклади ситуацій, коли готелі ставали мішенями під час збройних конфліктів або терактів. Під час збройних конфліктів подібні атаки часто спричиняють дискусії щодо наявності військових цілей у вражених готелях або ж залишають це питання у зоні невизначеності. Наприклад, під час бомбардувань НАТО Белграда в 1999 році високоточний керований боєприпас влучив у готель «Югославія». НАТО стверджувало, що готель було перепрофільовано під штаб-квартиру сербського воєначальника Желько «Аркана» Ражнатовича та його воєнізованого угруповання «Сербська добровольча гвардія». Водночас за свідченнями очевидців, на які посилається Human Rights Watch, військові використовували лише зону казино готелю, тоді як інші приміщення переважно займали урядовці та іноземні гості^[1].

Напади на готелі стали повторюваним явищем у низці відносно нещодавніх збройних конфліктів, зокрема яскраві приклади були зафіксовані в М'янмі та Лівані. У вересні 2024 року військово-повітряні сили хунти М'янми скинули дві 500-фунтові авіабомби на два готелі в місті Лашію, а за кілька годин здійснили повторний авіаудар. Унаслідок бомбардувань були зруйновані будівлі готелів, а також будинки цивільних, розташовані неподалік^[2]. У жовтні 2024 року ізраїльський авіаудар влучив у готель у місті Хасбая на півдні Лівану, який був відомий як місце тимчасового проживання представників медіа. Внаслідок удару загинули кілька журналістів, зокрема оператор телеканалу «Аль-Маядін» Гассан Наджар та інженер телерадіомовлення Мохамед Реда. Ще кілька журналістів і фотографів з різних ЗМІ зазнали поранень у результаті того самого удару^[3].

Окрім нападів, пов'язаних з військовими діями, готелі також часто ставали мішенями терористичних атак^[4] – відповідно до внутрішньої логіки таких дій, за якою вибір цілі зазвичай опирається на її виразну символічну цінність, а сам акт виконує чітко визначену комунікативну функцію^[5].

Оскільки багато готелів, що постраждали від таких атак у різних країнах, зазвичай розміщували представників міжнародних організацій, дипломатів, журналістів та громадян іноземних держав – а це групи, які в багатьох випадках вважаються привабливими мішенями для терористів – ці напади часто можна пояснити кількома ключовими чинниками. По-перше, такі особи можуть стати мішенню через те, що вони символізують – наприклад, іноземний вплив. По-друге, їхня присутність забезпечує значну увагу міжнародних ЗМІ, що дає нападникам змогу посилити ефект свого послання та донести його до широкої аудиторії. По-третє, готелі вважаються «легкими мішенями» (англ. – *soft targets*), оскільки зазвичай мають нижчий рівень охорони порівняно з військовими або урядовими об'єктами, що робить їх легше досяжними для нападників^[6]. І, нарешті, сама природа та функція готелів передбачає, що принаймні частина осіб, яких нападники прагнуть знищити, з великою ймовірністю перебуватимуть у приміщенні на момент атаки.

Водночас існує брак комплексних досліджень, що висвітлюють конкретні причини, з яких готелі стають мішенями під час збройних конфліктів. Таку прогалину частково можна пояснити тим, що за відсутності перетворення готелю на військовий об'єкт, мотивація нападів на нього, ймовірно, не відрізнятиметься від мотивації нападів на інші цивільні об'єкти. Однак це не виключає наявності додаткових – або навіть первинних – мотивуючих чинників, пов'язаних із природою, функціями та клієнтурою готелів, а також із характером збройного конфлікту, ідеологією нападників та іншими обставинами.

Отже, у цьому звіті розглядається тема нападів на готелі, які стали регулярними мішенями під час російсько-української війни. Жертвами цих нападів часто стають іноземні громадяни – зокрема журналісти, гуманітарні працівники та інші цивільні особи, залучені до висвітлення подій або реагування щодо наслідків конфлікту. В умовах цієї динаміки систематичні удари по готелях в Україні потребують детального вивчення.

с) Мета та завдання дослідження

Мета цього дослідження — розглянути російські напади на готелі, що відбулися після початку повномасштабного вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 року по 15 березня 2025 року, щоб виявити потенційні мотиви таких атак, закономірності, які в них простежуються, та їхні ширші наслідки, а також для оцінки їх відповідності нормам міжнародного гуманітарного права (МГП).

Для досягнення цієї мети дослідження прагне реалізувати наступні завдання:

- Задokumentувати та проаналізувати всі підтверджені напади на готелі на підконтрольних уряду територіях України, приділяючи особливу увагу їхньому операційному статусу, профілю гостей, а також можливій наявності легітимних військових цілей на момент удару;
- Дослідити вплив цих нападів на медіафахівців, які становлять одну з найбільш уражених груп серед цивільного населення, з особливим акцентом на психологічні наслідки та трансформацію підходів до безпеки в умовах зростання ризиків;
- Оцінити публічні наративи та риторику виправдання, що використовуються російською стороною, а також провідними медіаресурсами та популярними Telegram-каналами для легітимізації ударів по готелях, особливо у випадках, коли серед постраждалих є працівники медіа;

^[7] У трьох із 31 проаналізованого випадку у відкритих джерелах та свідченнях очевидців містяться припущення щодо можливої присутності військових об'єктів поблизу готелів. Водночас у ході дослідження ці твердження не вдалося достовірно підтвердити. Йдеться про атаки 22 та 27 вересня 2022 року на готель Sunrise Park у Запоріжжі, а також про атаку 31 грудня 2022 року на готель Alfavito в Києві. Зважаючи на непідтверджений характер цих даних і те, що згадані готелі зазнали значних пошкоджень унаслідок прямих влучань — двічі у випадку з Sunrise Park Hotel — ми включили ці атаки до методологічної рамки нашого звіту. Водночас визнаємо, що для остаточної впевненості у відсутності військових об'єктів у цих випадках необхідне глибше дослідження. Крім того, попри відсутність на момент підготовки звіту ознак інших можливих військових об'єктів поблизу проаналізованих готелів, не виключено, що майбутні розслідування можуть надати інформацію, яка призведе до виключення окремих атак із нашої методології.

- Проаналізувати відповідність подібних атак міжнародному гуманітарному праву, запропонувати правову рамку для їхньої оцінки, ідентифікації потенційних порушень та окреслення можливих юридичних механізмів для розгляду цих ударів як елементів ширшої системної практики протиправних дій.

Особлива увага приділяється ракетному удару по готелю «Сапфір» у Краматорську Донецької області 24 серпня 2024 року, в результаті якого постраждали громадяни США, Німеччини, Латвії, Великої Британії та України.

д) Методологія дослідження

У цьому дослідженні напад на готель визначається як удар, що або безпосередньо вразив будівлю готелю, або призвів до вибуху в межах максимального можливого кругового імовірного відхилення (КІВ) використаного озброєння — за умови відсутності в цьому радіусі чітко ідентифікованих військових цілей. Наявність або відсутність таких цілей встановлюється на основі поєднання свідчень очевидців та аналізу відкритих джерел у випадках, коли інцидент був задokumentований польовими дослідниками Truth Hounds (TH)^[7]. Якщо польова верифікація не проводилася, оцінка здійснюється виключно шляхом аналізу відкритих джерел на предмет відсутності стаціонарних військових об'єктів у межах відповідного радіуса.

У випадках, коли тип зброї встановити не вдалося, оцінка здійснюється на основі КІВ найменш точної зброї, яка використовувалася в подібних перевірених випадках. Серед ударів, розглянутих у цьому звіті, до категорії найменш точної зброї належать ракети типу 5B55 і 48H6, а також їхні модифікації — спершу розроблені як ракети класу «земля–повітря», але згодом перепрофільовані для ураження наземних цілей із використанням пускових установок С-300 і С-400. У разі застосування на максимальній робочій дальності, КІВ таких ракет може сягати орієнтовно 300 метрів^[8].

^[8] Випадки, що стосуються безпілотників Shahed-131 та Shahed-136, були виключені з цього звіту через складність визначення, чи був удар результатом навмисного націлювання, чи його спричинило відхилення внаслідок роботи РЕБ.

Інформацію щодо КІВ різних видів зброї автори звіту отримали від групи експертів, які спеціалізуються на дослідженні та аналізі компонентів і застосування російського озброєння. З міркувань безпеки та відповідно до умов співпраці, імена залучених експертів не розголошуються.

У цьому дослідженні застосовано комплексний підхід до збору даних і їх аналізу з метою детального вивчення російських нападів на готелі в Україні та їхніх наслідків. Зокрема, дані для цього звіту було зібрано за допомогою кількох методів.

Глибинні якісні інтерв'ю

Щоб отримати безпосереднє уявлення про обставини та наслідки цих нападів, було проведено 61 якісне інтерв'ю з постраждалими, очевидцями, менеджерами готелів, журналістами та іншими ключовими інформаторами, обізнаними щодо атак на готелі. Ці інтерв'ю проводилися відповідно до методології документування, що застосовується ТН, та Кодексу етичної поведінки польових дослідників^[9]. Основні інтерв'ю були зібрані під час п'яти польових місій у міста Краматорськ, Кривий Ріг, Харків, Покровськ і Запоріжжя, а також шляхом додаткових інтерв'ю поза межами зазначених місій. Спілкування з респондентами відбувалося українською, російською, французькою та англійською мовами, після чого матеріали було проаналізовано та закодовано. Усі зібрані дані зберігалися на захищеному паролем сервері, доступ до якого мала виключно дослідницька команда. З міркувань безпеки учасників їхні свідчення були анонімізовані за запитом.

Онлайн-опитування

Задля дослідження ширших наслідків цих нападів для працівників медіа було проведено онлайн-опитування серед журналістів та інших медійників, які висвітлюють збройний конфлікт в Україні^[10]. Метою опитування було оцінити вплив російських атак на готелі на професійну діяльність медійників, зокрема в контексті безпекових міркувань, психологічного тиску та операційних обмежень. Опитування проводилося українською та англійською мовами й

залишалося відкритим для відповідей у період з 29 січня по 14 березня 2025 року. Згодом його було поширено українськими організаціями – Інститутом масової інформації^[11], Львівським медіафорумом^[12], а також Media Development Foundation^[13]. Крім того, опитування розповсюджувалося через глобальну мережу «Репортери без кордонів» (RSF).

Загалом було отримано 80 відповідей. Основна інформація про досвід респондентів представлена у другому розділі звіту.

Аналіз моніторингових даних і матеріалів з відкритих джерел

Цей звіт базується на інформації з відкритих онлайн-джерел – зокрема новинних публікацій, офіційних заяв та вибраних Telegram-каналів.

Дані про напади на готелі, що сталися до вересня 2024 року, були отримані з баз даних моніторингу ТН та RSF. Починаючи з вересня 2024 року, наші моніторингові команди щоденно та систематично відстежували відповідну інформацію. Такий підхід відображає момент, коли дослідницька команда почала активно зосереджуватися на цьому питанні. Серед джерел – національні та місцеві медіа, що працюють у прифронтових районах України, а також офіційні сторінки місцевих органів влади та їхніх представників.

Аналіз російських джерел щодо того, як подаються факти, наслідки та причини таких атак, проводився на основі матеріалів російських медіа, Telegram-каналів та офіційного сайту Міністерства оборони Росії із використанням двох підходів.

Перший із них передбачав пошук інформації на офіційному сайті Міністерства оборони, у державних ЗМІ Росії та в Telegram-каналах. Перелік ЗМІ та Telegram-каналів був сформований на основі баз даних ТН, а також бази наданої авторам цього звіту українським незалежним розслідувальним медіа Texty.org.ua. Ці дві бази стали основою для визначення джерел, необхідних для аналізу. Пошукові запити здійснювалися з використанням заздалегідь визначених ключових слів, пов'язаних з нападами на готелі,

що дозволило забезпечити систематичний і всебічний пошук відповідного контенту.

У другому підході використовувалася українська платформа на базі штучного інтелекту Osavul, яка дала змогу провести глибокий аналіз висвітлення атак на готелі у відібраних та категоризованих російських Telegram-каналів. Аналіз охоплював період з 30 грудня 2023 року по 19 березня 2025 року. Серед проаналізованих Telegram-каналів був офіційний канал Міністерства оборони Росії, а також додаткові канали, розподілені на наступні групи (див. [Додаток V](#) для детальної інформації):

- російські медіадіячі, пов'язані з проурядовими нарративами (п'ять каналів);
- російські державні ЗМІ, що повністю або частково перебувають у державній власності або пов'язані з державними структурами (десять каналів);
- популярні російські прокремлівські військові блогери (десять каналів);
- основні анонімні Telegram-канали (десять каналів).

Для розслідування нападів, описаних у цьому звіті, також застосовувалися методи розвідки з відкритих джерел (OSINT), зокрема аналіз супутникових знімків, злитих баз даних, медіарепортажів, соціальних мереж та публічно доступної інформації.

Завершальним етапом став структурований юридичний аналіз для оцінки цих нападів у межах міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного кримінального права (МКП). Метою аналізу було визначити потенційні порушення МГП, оцінити, чи може така поведінка становити міжнародні злочини відповідно до МКП, а також окреслити можливі наслідки з огляду на механізми притягнення до відповідальності.

Обмеження дослідження

Попри комплексний підхід слід врахувати певні обмеження дослідження. Однією з основних проблем був обмежений або ускладнений доступ до певних місць нападів через продовження бойових дій. Через це інформацію доводилося отримувати з вторинних джерел і за допомогою методів дистанційного збору даних. Попри те, що такі дані залишаються цінними, вони можуть бути менш глибокими, ніж ті, що збираються під час безпосередніх польових досліджень.

Через брак доступу до окупованих територій України дослідження не змогло повною мірою проаналізувати обставини та наслідки атак, що там відбувалися. У деяких випадках воно значною мірою ґрунтується на відкритих джерелах, зокрема новинах, офіційних заявах уряду та методах OSINT. Попри ретельні зусилля дослідників щодо перевірки й зіставлення інформації, за таких умов зберігається ризик прогалин, упереджень або невідповідностей у даних.

Додатковим обмеженням є репрезентативність як якісних інтерв'ю, так і відповідей на опитування. Хоча зібрані заяви містять цінну інформацію, вони можуть не повністю відображати різноманіття досвіду серед осіб, постраждалих внаслідок нападів. Серед потенційних проблем опитування зокрема упередженість самовідбору, оскільки участь була добровільною. Без використання випадкової вибірки респонденти можуть загалом відрізнятись від тих, хто не взяв участі в дослідженні, що може вплинути на результати.

Аналогічно, підхід до вибірки для інтерв'ю, який частково спирався на метод снігової кулі, міг призвести до упередженості вибірки, оскільки респонденти, ймовірно, рекомендували людей зі схожими поглядами або досвідом. Крім того, як і в будь-якому дослідженні, що спирається на ретроспективні свідчення, існують ризики похибки пригадування, коли респонденти можуть спотворювати факти, та упередженості соціальної бажаності, коли учасники можуть формулювати відповіді так, як вони вважають більш прийнятним, а не найбільш правдивим.

Крім того, упередження дослідників – хоча воно й мінімізується за допомогою стандартних протоколів – залишається невід’ємним ризиком якісного аналізу, оскільки на тлумачення даних впливають погляди та припущення дослідницької команди.

Зрештою, додаткове обмеження пов’язане з динамічним характером конфлікту. Оскільки ситуація постійно змінюється і виникають нові напади, закономірності, встановлені в цьому дослідженні, також можуть змінюватися з часом. Хоча в цьому звіті представлені висновки на період до середини березня 2025 року, для врахування змін у тенденціях та їхніх ширших наслідків необхідні подальші дослідження.

PRESS

Резюме

Посилення нападів на готелі

Наше дослідження – спільний проєкт TH та RSF – спрямоване на вивчення російських атак на готелі в Україні шляхом аналізу 31 задокументованого інциденту, що стосуються 25 готелів у період з 24 лютого 2022 року по 15 березня 2025 року. З його допомогою ми намагаємося визначити потенційні причини ударів по готелях, закономірності, що об'єднують ці напади, оцінити ширші наслідки для працівників медіа, а також дати правову кваліфікацію їх в контексті міжнародного гуманітарного права.

Закономірності, що досліджуються у звіті «Останнє заселення: російські атаки на готелі в Україні», свідчать про зростання ризиків, з якими стикаються працівники медіа, висвітлюючи війну. Якщо у 2022 році зафіксовано вісім нападів, то в 2023 році вони стали частішими наприкінці року – чотири з п'яти атак відбулися після серпня. У 2024 році ця тенденція ще більше посилилася: з 14 задокументованих ударів 11 відбулися з серпня. На початку 2025 року, лише за два місяці, було зафіксовано ще чотири подібні інциденти. Ескалація свідчить про перехід від ізольованих інцидентів до стійкої загрози.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну багато готелів адаптували свою діяльність відповідно до ситуації. Деякі припинили приймати гостей з міркувань безпеки, а інші відмовилися розміщувати військовослужбовців, щоб уникнути будь-яких асоціацій з військовою активністю. Однак наші висновки свідчать про те, що немає чіткої кореляції між політикою функціонування готелю та ймовірністю, що він стане ціллю атаки.

Напади, що призвели до жертв серед цивільного населення, зокрема журналістів

Більшість жертв цих нападів були цивільними особами. Значну частку серед них становлять працівники медіа: жертвами проаналізованих

у дослідженні нападів стали 25 журналістів та інших медійників, один з яких загинув^[14]. Росія завдає дедалі більше ударів по готелях, де регулярно перебувають представники медіа, систематично обираючи об'єкти, що не використовуються військовими.

Спостерігається чітка закономірність – напади здійснюються в нічний час із застосуванням крилатих та балістичних ракет з комплексів «Іскандер», спрямованих переважно на українські міста в зонах активних бойових зіткнень. Об'єктами ударів стають цивільні готелі, які відповідно до міжнародного гуманітарного права не є законними військовими цілями. Наш аналіз засвідчує, що ці атаки не є довільними чи випадковими, а становлять частину ширшої стратегії, спрямованої на підлив незалежного інформування з районів бойових дій.

Перешкоди для журналістської роботи

У результаті медійникам дедалі частіше доводиться переглядати вибір житла, відмовляючись від готелів на користь альтернативних варіантів. Це суттєво обмежує їхню спроможність безпечно працювати в зонах бойових дій і виконувати свою критично важливу суспільну функцію, особливо актуальну в умовах війни.

Так 13% респондентів проведеного нами опитування вказали, що через регулярні атаки їм почали надавати менше відряджень до високоризикових зон або взагалі припинили такі відрядження. Це тривожна тенденція, що може вплинути на обсяг і якість висвітлення російської війни проти України. Крім того, ця ситуація стала надзвичайно стресовою для медійників. На запитання про основні наслідки цих атак респонденти вказали ускладнення логістики через обмежений доступ до безпечного житла (64%) і психологічний стрес або емоційну травму (44%)^[15].

^[14] Щонайменше семеро медійників отримали тяжкі тілесні ушкодження.

^[15] Наведені в цьому підрозділі цифри є узагальненням відповідей як українських, так і іноземних працівників медіа.

Дезінформаційні кампанії та наративи, що використовуються російськими джерелами для виправдання цих атак

Атаки на готелі, вочевидь, є складовою ширшої стратегії Росії, спрямованої на залякування журналістів та придушення незалежного висвітлення її дій в Україні. У межах дослідження ми проаналізували окремі елементи дезінформаційних кампаній, покликаних виправдати ці удари з позицій міжнародного гуманітарного права — зокрема, поширення неправдивих наративів про нібито присутність уражених «іноземних найманців».

Наше дослідження демонструє, як російські джерела активно просувають наратив про нібито участь «іноземних найманців» у війні в Україні. Цей ярлик регулярно застосовується до журналістів з метою легітимізації ударів по готелях у прифронтових районах, де ті зазвичай зупиняються, або для того, щоб зобразити їх як законну й бажану ціль на рівні з комбатантами. Аналіз дезінформаційних повідомлень свідчить, що саме Міністерство оборони Росії активно використовує — а подекуди й ініціює — цей наратив, навмисно розмиваючи межу між журналістами та учасниками бойових дій.

Заклик до дії: правові заходи

З огляду на виявлені факти, переслідування злочинів, скоєних проти журналістів, має стати пріоритетом як для національних, так і для міжнародних органів правосуддя. Зокрема, ми рекомендуємо розпочати судове провадження в Міжнародному кримінальному суді (МКС) та у Великій Британії — на батьківщині медійника, який загинув в одному з проаналізованих нападів. Ми також закликаємо інші держави вживати заходів для притягнення винних до відповідальності в межах усіх наявних юрисдикцій, включно з універсальною. Крім того, необхідно забезпечити підтримку українських правоохоронних ор-

ганів і зміцнити їхні спроможності у провадженні кримінальних справ, пов'язаних із цими нападами, зокрема шляхом судової співпраці.

Рекомендації: захист свободи преси та підтримка безпеки журналістів у зонах бойових дій

Ситуація, викладена у цьому звіті, викликає серйозне занепокоєння щодо свободи преси та засвідчує нагальну потребу в посиленні міжнародної уваги до безпеки журналістів у районах бойових дій. Йдеться не лише про захист їхнього життя, а й про забезпечення прозорого й підзвітного висвітлення війни. Перешкоджання діяльності журналістів обмежує незалежне спостереження за подіями та ускладнює документування можливих порушень міжнародного права.

I. Огляд нападів на готелі в Україні

Карта підтверджених російських нападів на готелі

24 лютого 2022 – 15 березня 2025

Розташування готелів приблизне

1. Як готелі адаптувалися до конфлікту: зміни в режимі роботи та типах гостей

З 24 лютого 2022 року по 15 березня 2025 року російські війська атакували готелі в Україні щонайменше 31 раз. Перші атаки на готелі були зафіксовані у 2022 році – тоді задокументовано вісім інцидентів. Частота нападів зросла наприкінці 2023 року, коли сталося п'ять атак, чотири з яких – після серпня, що дало підстави говорити про формування певної тенденції. У 2024 році ситуація суттєво загострилася: зафіксовано 14 ударів, з яких 11 – у період з серпня по жовтень, що стало піком інтенсивності. Ця динаміка збереглася і на початку 2025 року – менш ніж за два місяці зафіксовано ще чотири напади. Така концентрація атак із кінця 2023 року, особливо у другій половині 2024-го, вказує на можливу еволюцію у підходах до вибору цілей, а не на випадковий чи розрізнений характер ударів.

В аналізі, проведеному в цьому дослідженні, атаковані готелі категоризовано на чотири групи залежно від їхнього робочого стану на момент удару: (а) готелі, які продовжували працювати у звичайному режимі; (б) готелі, які були відкриті, але явно утримувалися від розміщення військовослужбовців; (в) готелі, які були повністю закриті; та (г) готелі, що використовувалися виключно для проживання військовослужбовців. Удари були зафіксовані по готелях усіх чотирьох категорій, а отже мішенями ставали готелі незалежно від їхньої операційної практики протягом повномасштабного вторгнення. Таким чином, ймовірність атаки необов'язково корелювала з присутністю військового персоналу чи режимом роботи готелю на момент нападу.

^[17] У цьому випадку, як і в подальших згадках про «Червоний Хрест», свідки не змогли визначити, чи йшлося про представників Товариства Червоного Хреста України, чи Міжнародного комітету Червоного Хреста. Водночас у деяких випадках повідомлялося, що ці особи розмовляли англійською, що може свідчити про їхню належність до МКЧХ.

а. Готелі, що працювали у стандартному режимі

Більшість проаналізованих атак були здійснені по готелях, які на момент удару функціонували у звичайному режимі, приймаючи гостей та надаючи стандартні готельні послуги. У таких закладах проживали представники медіа, гуманітарних організацій, особи у службових поїздках, а також внутрішньо переміщені особи, які шукали тимчасовий притулок. Хоча в окремих випадках у готелях могли зупинятися військовослужбовці, їхня присутність була обмеженою та не мала системного характеру. Удари спричиняли серйозні руйнування і призводили до загибелі та поранень серед цивільного населення, що лише посилює занепокоєння щодо можливого використання цих атак як частини ширшої стратегії залякування та дестабілізації.

Reikartz Hotel, Запоріжжя (Запорізька область)

10 серпня 2023 року дві крилаті ракети оперативно-тактичного ракетного комплексу 9К720 «Іскандер» влучили в готель «Reikartz» у Запоріжжі^[16]. За словами співробітника готелю, опитаного ТН, готель часто використовували українські та іноземні журналісти, внутрішньо переміщені особи, гуманітарні працівники та представники міжнародних організацій, зокрема Червоного хреста^[17], Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) та Організації об'єднаних націй (ООН)^[18]. Координаторка з гуманітарних питань ООН в Україні Деніз Браун, яка раніше зупинялася в готелі, заявила, що вона «шокована» нападом, і наголосила, що команда ООН регулярно користується готелем під час місій у Запоріжжя^[19].

Також було встановлено, що в готелі періодично зупинялися українські військовослужбовці. За словами працівника готелю, більшість із них були у супроводі своїх сімей, які приїхали на вихідні або на час відпустки, а також траплялися військові, які проїжджали через місто та зупинялися в готелі на ніч. Загалом їхня частка серед усіх гостей готелю не перевищувала 20–30%^[20].

На момент нападу готель функціонував і приймав бронювання через такі платформи як Booking.com та іншими традиційними методами^[21]. Як працівник готелю, так і гість, опитані в рамках дослідження, підтвердили, що військові складали не більше третини гостей, присутніх у готелі в той день^[22]. Крім того, до 18:00 на території готелю проводився дитячий табір^[23], під час якого до 30 дітей перебували біля вуличного басейну, малювали та проводили час в конференц-залі готелю^[24]. На щастя, гості «Reikartz» вижили, оскільки ракети влучили в автостоянку, розташовану біля готелю. Однак внаслідок вибуху загинула 66-річна жінка, яка проходила повз^[25]. Загалом через атаку було поранено принаймні 19 людей, включно з персоналом готелю^[26].

Це був не перший напад на готель «Reikartz». 16 квітня 2023 року дві ракети детонували приблизно за 50–70 метрів від будівлі, влучивши в сад між готелем та річкою Дніпро^[27]. На момент інциденту в готелі, окрім персоналу, проживав лише один гість — солдат, який, за словами очевидця, не мав стосунку до командування та не обіймав оперативної посади^[28].

Готель у Золочеві (Харківська область)

У ніч на 6 лютого 2024 року дві російські ракети, ймовірно, запущені з ракетного комплексу С-300 (С-400), вразили селище Золочів у Харківській області^[29]. Одна з ракет безпосередньо влучила у триповерхову будівлю в самому центрі Золочева, де був розташований невеликий готель на три номери.

Коментуючи подвійний удар, власник готелю заявив, що «раз — це випадково, два — тактика», маючи на увазі, що напад на його власність був умисним^[30]. За його словами, на момент

нападу всі кімнати були зайняті трьома сім'ями. На жаль, під час удару трагічно загинула двомисячна дитина, яка перебувала в готелі з матір'ю. Мати, а також дві інші мешканки, зазнали поранень і були госпіталізовані.

Готель «Бристоль», Одеса (Одеська область)

31 січня 2025 року російські війська завдали удару по готелю «Бристоль», розташованому в історичному центрі Одеси, міста на півдні України. Внаслідок удару зазнали поранень сім осіб, зокрема один співробітник готелю^[31]. За словами Олега Кіпера, голови Одеської обласної військової адміністрації, готель, як і кілька історичних будівель поруч, був уражений ракетою. Українське онлайн-видання New Voice цитувало заяву Кіпера про те, що була використана бетонобійна ракета, і що удар по цивільному готелю було завдано навмисно^[32]. Готель «Бристоль» часто використовували журналісти та дипломати під час відряджень до Одеси^[33].

в. Готелі, які відмовлялися розміщувати військовослужбовців

У деяких готелях, які зазнали нападу, суворо заборонялось розміщення військового персоналу за будь-яких обставин. У інших випадках у готелях не було повної заборони на таке поселення, але вони постійно відстежували територію та перевіряли, щоб ті військовослужбовці, які зупинялися в готелі, не паркували військових автомобілів поблизу і не з'являлися на території у військовій формі. Такі запобіжні заходи вживали, щоб знизити ймовірність сприйняття цих готелів як потенційної військової цілі. Однак попри ці зусилля, деякі з цих закладів все одно постраждали від російських атак^[34].

^[34] У цьому підрозділі йдеться про одну зафіксовану атаку на готель, де діяло пряме обмеження чи заборона на розміщення військовослужбовців. Хоча під час дослідження було виявлено інші готелі з подібною політикою, їх не було враховано в цій категорії, оскільки на момент удару вони фактично не функціонували, а відтак були віднесені до інших категорій, що точніше відображають їхній статус на час події.

Готель «Краматорськ», Краматорськ (Донецька область)

У ніч на 18 вересня 2022 року ракета влучила в готель «Краматорськ» у місті Краматорськ Донецької області. Директорка готелю Валерія Карпенко пояснила ТН, що в готелі діяла політика заборони на розміщення військовослужбовців з міркувань безпеки, оскільки це могло становити загрозу для цивільного населення. Вона наголосила, що з середини березня 2022 року, коли останні журналісти покинули готель, він залишався порожнім до літа. Однак протягом літа адміністрація почала отримувати запити від людей, які виїжджали з окупованих територій, і вони надавали житло тим, хто шукав місце для перепочинку перед тим, як продовжити шлях углиб країни, а також українським та іноземним журналістам і волонтерам^[35].

«У нас було правило не розміщувати військовослужбовців або осіб у військовій формі, оскільки це наражало б людей на небезпеку», – розповіла Валерія дослідникам ТН^[36].

Готель «Краматорськ» зазнав обстрілу, коли всередині перебували виключно цивільні, зокрема охоронець, менеджер готелю, гостя, волонтер і журналіст. Внаслідок удару постраждала гостя готелю, а також сама будівля^[37].

с. Готелі, що припинили роботу

Деякі готелі, розташовані поблизу лінії фронту, повністю припинили роботу, не приймаючи ні цивільних гостей, ні військовослужбовців на момент нападу. Навіть за відсутності активного використання чи перебування людей, ці об'єкти були цілеспрямовано атаковані.

Готель «Україна», Чернігів (Чернігівська область)

Готель «Україна» в Чернігові, місті на півночі України, став першою задокументованою мішенню атаки в межах цього дослідження. У ніч з 11 на 12 березня 2022 року готель був частково

зруйнований російським ударом балістичної ракети 9M723, запущеної з оперативно-тактичного ракетного комплексу «Іскандер». За словами місцевих свідків та українських чиновників, внаслідок нападу ніхто не постраждав, оскільки під час російської облоги Чернігова готель не працював^[38].

Готель «Дружба», Покровськ (Донецька область)

7 серпня 2023 року готель «Дружба» в Покровську, місті Донецької області, був уражений внаслідок російського нападу. Дана атака ретельно розглядалася у попередньому звіті ТН під назвою «Каскад жорстокості», в якому детально вивчається російська тактика подвійних ударів^[39]. Удар по готелю «Дружба» відбувся за такою ж схемою, що призвело до значних жертв: 10 людей загинули, а 93 отримали поранення^[40].

Це один з небагатьох готелів на той час, що продовжували функціонувати на підконтрольній Україні частині Донеччини. З початку повномасштабного вторгнення готель «Дружба» регулярно розміщував журналістів, що підтверджується заявою Міжнародної та Європейської федерації журналістів (IFJ-EFJ)^[41]. Однак за кілька днів до нападу його закрили. За даними джерел ТН, персонал готелю було поінформовано, що подальша робота закладу є надто ризикованою.

Польові дослідження підтвердили, що готель був порожнім у день нападу, хоча кількома днями раніше ще приймав гостей^[42]. Незадовго до нападу в готелі зупинялися також члени команди ТН. Вони підтвердили, що готель працював і приймав як цивільних, так і військових, зокрема солдатів з рідними, волонтерів і представників громадянського суспільства. У готелі не було військового командування, і немає жодних очевидних доказів, які вказували б на те, що в готелі чи його підвальних приміщеннях розташовувався центр командування або штаб-квартира української армії^[43], як пізніше заявило російське МО^[44].

^[35] Інтерв'ю з Валерією Карпенко, проведене ТН.

^[42] Інтерв'ю з Pkr-132, проведене ТН; Інтерв'ю з Pkr-456, проведене ТН.

^[43] Інтерв'ю з Pkr-987, проведене ТН.

Готель «Гранд Палас», Запоріжжя (Запорізька область)

2 вересня 2024 року балістична ракета влучила по готелю «Гранд Палас» у Запоріжжі попри те, що готель на той момент не функціонував. У 2022 році власники надавали житло ВПО у прибудові до готелю, а у 2023 році самі туди переїхали. Згодом ракета влучила у прибудову, внаслідок чого загинули дружина співвласника готелю та їхній восьмирічний син, тоді як він сам і дванадцятирічна дочка дістали тяжкі поранення^[45].

«З початку повномасштабного вторгнення ми не працювали як готель. Працював лише басейн з першого липня і до кінця літа», – розповів ТН співвласник готелю^[46]. Рішення припинити операції та не розміщувати цивільних осіб чи військовослужбовців було навмисною та принциповою позицією, мотивованою міркуваннями безпеки. Чоловік наголосив: «Я ніколи не розміщував військових, боявся нападу»^[47].

d. Підтверджений випадок військового використання

Готель «Профспілковий», Чернігів (Чернігівська область)

Після початку повномасштабної війни деякі готелі були репрофільовані виключно або переважно для військового використання для розміщення військовослужбовців. Серед готелів, що стали мішенями російських атак, лише в одному випадку достеменно підтверджено використання об'єкта для розміщення військових – йдеться про готель «Профспілковий» у Чернігові, який був атакований 17 квітня 2024 року. Російські крилаті ракети, випущені з ракетного комплексу 9K720 «Іскандер», влучили в будівлю готелю та спричинили значні руйнування. За наявною інформацією, 18 людей загинули і принаймні 78 зазнали поранень^[48].

Прокремлівський Telegram-канал «Рыбарь», що спеціалізується на військовій аналітиці,

стверджував, що готель використовувався як казарма для 5-го окремого полку зв'язку Збройних сил України. Підтвердженням слугували фотографії, де показано поранену особу у військовій формі, а також ліжка армійського типу, що видно крізь вікна готелю на фото, зроблених безпосередньо після удару^[49]. Українська влада не прокоментувала деталі інциденту, заявивши лише про те, що на момент нападу готель не працював^[50].

Платформа «Меморіал»^[51], що вшановує пам'ять жертв російської агресивної війни як серед цивільних, так і серед військових, містить некролог за солдатом з 5-го окремого полку зв'язку, який загинув 17 квітня в Чернігові під час виконання бойових обов'язків^[52]. На тій самій платформі також розміщено некролог за бойовою медициною, тіло якої витягнули з-під завалів після удару по місту 17 квітня^[53]. Слід зазначити, що того дня на Чернігів було здійснено лише один напад. Інформацію щодо використання готелю військовослужбовцями підтвердили джерела ТН, які перебували на місці одразу після удару.

Публікації на російських Telegram-каналах після цього удару є єдиним задокументованим випадком, коли заяви про присутність військовослужбовців у готелі, що зазнав обстрілу, підтверджувалися доказами – це відрізняється від типового підходу до коментування таких атак. Найімовірніше, цей конкретний удар справді був спрямований на військову ціль, що робить його винятком серед інших задокументованих нападів на готелі.

2. Медійники серед постраждалих

Частота ударів по готелях – попри наявні докази їх мінімального використання військовослужбовцями – а також відсутність чіткої прив'язки атак до присутності військового персоналу свідчать про те, що потенційне коло цілей таких нападів може виходити за межі виключно представників Збройних сил України. Удари можуть бути спрямовані й на інші групи, які перебувають у готелях на територіях, постраждалих від бойових дій, як зазначено у вступі до цього звіту. У межах цього дослідження ми зосереджуємо особливу увагу на одній з таких груп – працівниках медіа, які регулярно використовують готелі як тимчасову базу для проживання та роботи під час висвітлення подій у зоні конфлікту.

Наведені нижче випадки не є вичерпним переліком – однак вони являють собою найвідоміші інциденти, у яких журналісти, зокрема міжнародні медіакоманди, постраждали внаслідок атак на готелі. Присутність іноземних ЗМІ у цих випадках сприяла більшому міжнародному розголосу та висвітленню подій. Однак журналісти також були серед постраждалих у менш відомих нападах, часто недостатньо задокументованих через обмежене висвітлення чи недостатній доступ до інформації.

Наприклад, про присутність журналістів під час нападу на готель «Краматорськ» у Краматорську 18 вересня 2022 року стало відомо лише завдяки побіжній згадці про це власниці готелю в інтерв'ю, зокрема в тому, яке вона дала ТН. У випадку з готелем «Аврора» респондент нашого опитування зазначив, що на момент удару в закладі перебували журналісти. Ці приклади показують, наскільки складно повністю відстежити всі випадки, коли медійники страждали від таких нападів.

Готель «Алфавіто», Київ (Київська область)

Ватару Секіта та Норіто Кунісуе, журналісти японської газети Asahi Shimbun, мешкали в готелі «Алфавіто» в центрі Києва, коли в ньому стався вибух внаслідок ракетної атаки 31 грудня 2022 року. Ватару Секіта на момент нападу перебував на вулиці, отримав поранення ноги й був госпіталізований. Інший журналіст, який перебував у приміщенні, залишився неушкодженим^[54]. В інтерв'ю українському онлайн-виданню LIGA.net заступниця директора готелю Людмила Старцева підтвердила, що під час повномасштабного вторгнення в готелі зупинялися «іноземці» та «волонтери», і що всі мешканці, окрім двох журналістів видання Asahi Shimbun, виїхали безпосередньо перед нападом^[55].

Готель «Харків Палац», Харків (Харківська область)

Ще одним прикладом є напад на п'ятизірковий готель «Харків Палац» у Харкові 30 грудня 2023 року. В результаті постраждали українська локальна продюсерка Світлана Долбишева та радник з питань безпеки німецького телеканалу ZDF громадянин Великої Британії^[56]. Балістична ракета влучила безпосередньо у верхні поверхи будівлі. На момент удару в готелі проживали п'ятеро членів команди ZDF, разом із фотографкою The New York Times Лаурою Бушнак та локальною продюсеркою Олександром Миколишин, а також невеликою кількістю інших цивільних гостей^[57].

«Коли я відчинила двері свого номера, то не побачила великого відкритого ве-

стиблю, як раніше, натомість там була темрява і чорний дим. Я не знала, чи живі мої колеги та що залишилося від цієї будівлі», — розповіла після нападу журналістка ZDF Аліса Юнг^[58].

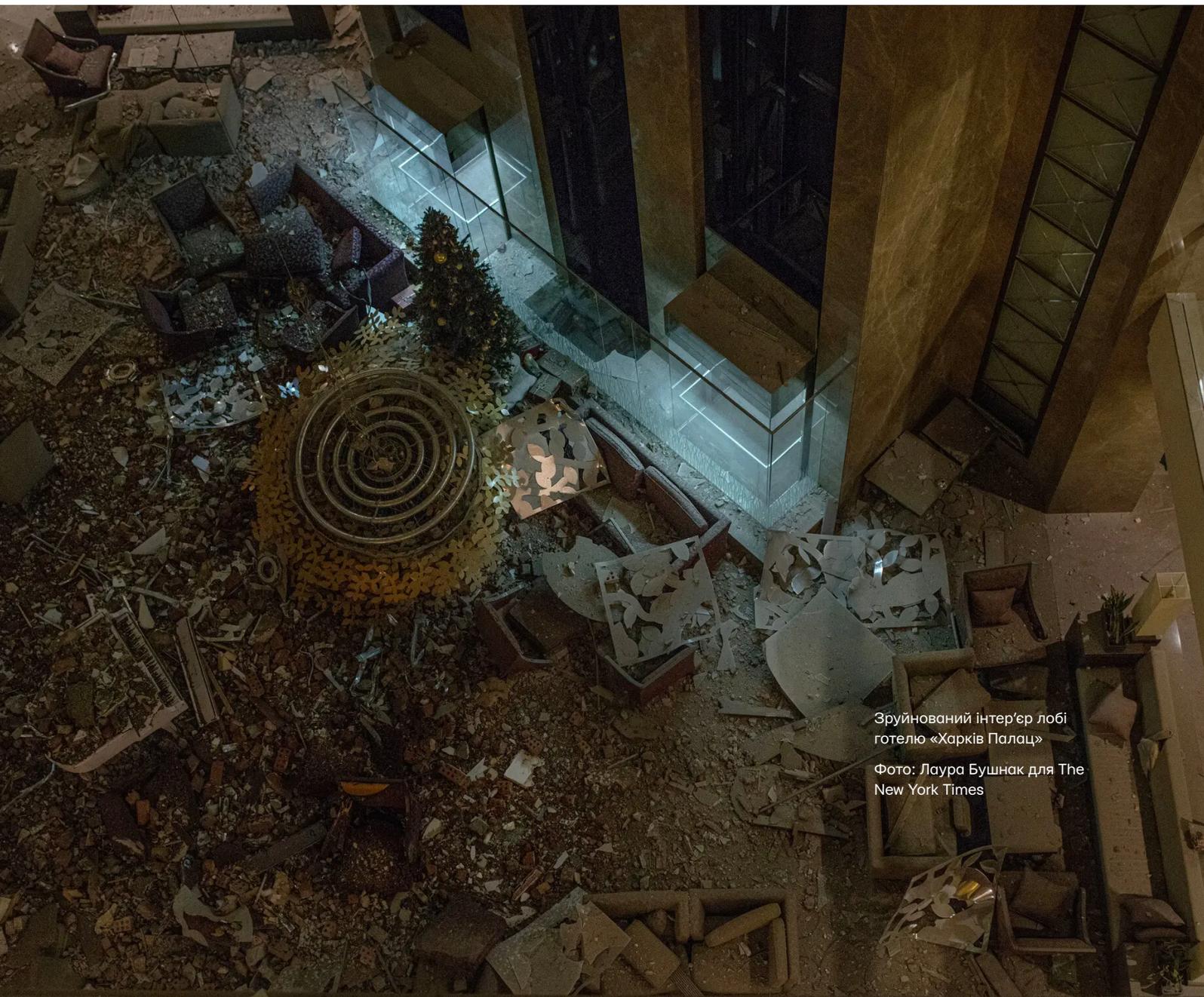
«Park Hotel», Харків (Харківська область)

Всього через 11 днів, 10 січня 2024 року, було здійснено напад на ще один готель у Харкові. У «Park Hotel» влучили дві ракети, можливо запуснені з системи С-300 (С-400)^[59]. В готелі перебували репортер і співробітник турецької інформаційної агенції Anadolu Давіт Качкачішвілі та місцева українська продюсерка французького телеканалу France-2 Віолетта Педорич, які отримали поранення внаслідок удару. Турецька фотографка Озге Еліф Кізіл з Anadolu

і ще двоє журналісток телеканалу France-2 Анаїс Анке і Валері Лука не постраждали^[60]. За словами свідка, опитаного ТН, з початку повномасштабного вторгнення готель часто використовували журналісти, і в ньому рідко проживали військовослужбовці^[61].

Готель «Сапфір», Краматорськ (Донецька область)

24 серпня 2024 року російська балістична ракета влучила в готель «Сапфір» у місті Краматорськ Донецької області, де проживала команда Reuters. Внаслідок нападу загинув громадянин Великої Британії Раян Еванс, який працював радником з безпеки в агентстві Reuters. Цей напад детальніше розглядається в розділі IV цього звіту.

Зруйнований інтер'єр лобі готелю «Харків Палац»

Фото: Лаура Бушнак для The New York Times

Випадки, що виходять за рамки нашого дослідження

У деяких випадках журналісти, які проживали в готелях, отримували поранення внаслідок нападів, які не підпадають під класифікацію безпосередніх атак на готелі відповідно до методології цього дослідження. Це пов'язано або з підтвердженою наявністю законної військової цілі поблизу місця удару, або з достовірними доказами, які вказують на те, що готель не був запланованою ціллю удару.

Наприклад, увечері 2 січня 2023 року російські війська завдали ракетного удару по місту Дружківка Донецької області. Ракета влучила в ділянку залізничної інфраструктури, розташовану поблизу готелю «МАН», яка могла бути потенційною законною військовою ціллю. Внаслідок вибуху отримав поранення кореспондент Bild Бйорн Штріцель, а журналісти французького телеканалу ТМС, які готувалися до прямого ефіру біля готелю, — Поль Ґасньє, Елоїз Ґреґуар і Тео Пальфре — залишилися неушкодженими.^[62]

Ще один інцидент стався 6 жовтня 2023 року, коли ракета впала поблизу готелю «Optima Collection» у Харкові. Внаслідок вибуху постраждали двоє журналістів португальської телекомпанії RTP Паулу Жеронімо та Жозе Пінту Діаш, а також їхній український локальний продюсер Андрій Коваленко^[63]. На момент удару в готелі також перебували інші журналісти. Він загалом був відомим місцем проживання медійників у місті^[64]. Однак, за інформацією, доступною ТН, а також відповідно до заяви, оприлюдненої Службою безпеки України після затримання ймовірного навідника, метою удару був інший об'єкт, розташований приблизно за 80 метрів від готелю^[65].

3. Кривий Ріг: епіцентр ескалації

Інтенсивність нападів на готелі різко зросла в період з серпня по жовтень 2024 року, і ключовою точкою концентрації атак став Кривий Ріг у Дніпропетровській області. Упродовж кількох місяців у місті було атаковано щонайменше п'ять готелів. Ця тактика продовжилася й на початку 2025 року – у лютому та березні було зафіксовано ще принаймні три удари.

Готель «Аврора»

Увечері 26 серпня 2024 року ракета влучила в готель «Аврора», в результаті щонайменше чотири людини загинули та п'ятеро отримали поранення^[66]. Співробітники готелю, опитані ТН, повідомили, що готель часто приймав волонтерів, журналістів та представників гуманітарних організацій, включаючи саперів, «Червоний Хрест», Данську раду у справах біженців, а також людей у відрядженнях, переміщених осіб та спортсменів^[67]. Серед відвідувачів іноді були військовослужбовці, які залишалися на кілька ночей^[68].

Документатори ТН встановили, що в ніч удару в готелі проживало 28 осіб у 22 номерах. Серед них було дев'ятеро військовослужбовців^[69], з яких деякі перебували там не на службі й були в супроводі партнерок, а також проживав один, ймовірно, співробітник Служби безпеки України^[70]. Однак сама по собі присутність все ще незначної кількості військовослужбовців, які в той момент не перебували на службі, не робить об'єкт, який зазвичай і фактично використовується в цивільному контексті, законною військовою ціллю. З огляду на те, що в готелі проживали переважно цивільні, оскільки лише 10 із 28 гостей можна вважати військовослужбовцями, цей удар викликає серйозне занепокоєння щодо принципу пропорційності

згідно з МГП – тобто чи переважувала очікувана військова перевага ймовірну шкоду для цивільного населення.

Готель «Україночка»

Через два дні російські війська здійснили удар по готелю «Україночка» балістичною ракеткою 9M723. Поранень зазнали дев'ять людей, було знищено кілька СТО і пошкоджено понад 230 автомобілів^[71]. Ракета влучила в СТО приблизно в 40 метрах від фасаду готелю, що може бути круговим відхиленням чи помилкою націлювання. За словами свідків, на місці інциденту не було військових, оскільки СТО переважно обслуговувала цивільні авто^[72]. Персонал готелю підтвердив, що на момент удару в готелі перебувало приблизно п'ятеро гостей та близько 15 співробітників, серед яких не було військовослужбовців^[73].

Готель «Арена»

Третій напад на готель у Кривому Розі стався 4 вересня. Його метою був готель «Арена», який до повномасштабного вторгнення слугував місцем проживання циркових артистів, і відтоді не працював^[74]. На момент удару в будівлі була присутня тільки адміністраторка. Хоча вона не зазнала серйозних фізичних ушкоджень, напад призвів до сильної психологічної травми^[75]. За її словами, поблизу готелю не було ні військових об'єктів, ні місця дислокації військовослужбовців^[76].

^[69] Ця інформація стала доступною ТН після аналізу списку гостей готелю, наданого одним із його працівників. Розслідування на основі відкритих джерел засвідчило, що станом на березень 2025 року дев'ятеро з перелічених осіб були діючими військовослужбовцями. Водночас достеменно невідомо, чи всі вони мали такий статус на момент атаки.

Коридор на одному з поверхів
готелю «Арена» у Кривому Розі
Фото: Truth Hounds

Готель «Дружба»

Трохи більше ніж через місяць, 19 жовтня 2024 року, російські війська завдали подвійного удару по готелю «Дружба», внаслідок чого 17 людей зазнали поранень^[77]. Працівники готелю, які в той день були на зміні, повідомили в інтерв'ю ТН, що на момент інциденту в готелі перебувало близько 30 гостей і до п'яти співробітників. За їхніми словами, серед присутніх не було військовослужбовців^[78]. До того ж військовослужбовці рідко зупинялися в готелі – більшість гостей були серед тих, хто зупинялися в місті проїздом, оскільки готель розташований поблизу автовокзалу^[79]. Хоча після першого нападу готель припинив роботу, по ньому знову було завдано подвійного удару 12 березня 2025 року, внаслідок чого зазнали поранень 15 людей і загинула одна жінка, яка проходила повз будівлю^[80].

Готель «Центральний»

Наступного дня, 20 жовтня 2024 року, ракета влучила в готель «Центральний», внаслідок чого поранень зазнали чотири людини^[81]. На момент вибуху в будівлі були присутні лише адміністратор та охоронець^[82]. За словами менеджера готелю, в готелі переважно зупинялися люди у відрядженнях, журналісти та гуманітарні працівники, зокрема сапери та представники Міжнародного медичного корпусу^[83]. По тому самому готелю знову було завдано удару 5 березня 2025 року, внаслідок чого 31 людина зазнала поранень, а четверо загинули^[84]. За словами Президента України Володимира Зеленського, незадовго до удару в готель заселилася група гуманітарних волонтерів з України, США та Великої Британії, але їм вдалося вижити, оскільки вони встигли швидко перейти в укриття^[85].

Готель «Park House»

У 2025 році ракетного удару зазнав ще один готель, який постраждав уперше. 22 лютого готель «Park House» було атаковано двома балістичними ракетами^[86]. За наявною інформацією, в готелі було близько 50 номерів. Персонал готельного ресторану стверджує, що після початку повномасштабного вторгнення

в готелі часто проживали іноземні громадяни. Серед них були переважно представники міжнародних організацій, таких як «Червоний Хрест» та ЮНІСЕФ^[87]. Данська журналістка Матільд Кімер і фотограф Лау Свенссон, обоє – співробітники DR (найбільшої телерадіомовної державної компанії-мовника в Данії) у ніч нападу перебували в готелі.

Матільд Кіпер описала «дуже потужний вибух, від якого здригнулася вся будівля, вилетіли вікна і двері, і на ліжко полетіли уламки скла». Вона також зазначила, що в той вечір «не бачила жодних чоловіків у формі» в готелі^[88].

Свідки описували присутність військовослужбовців у готелі як «поодинокі випадки», наголошуючи, що вони ніколи не проживали там у великій кількості. Про військовослужбовців у готелі на момент удару їм не було відомо^[89]. В результаті нападу загинула одна людина, щонайменше п'ять осіб отримали поранення^[90].

Виявлений патерн повторюваних ударів, використання високоточної зброї, подвійні удари та регулярні атаки саме на території готелів – складові, що вказують на скоординовані зусилля, спрямовані як проти готельної інфраструктури загалом, так і проти груп людей, які там проживають.

НТРАЛ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ

ГОТЕЛЬ

Коса
LOVE

Готель «Центральний» у
Кривому Розі, пошкоджений
під час першого обстрілу
Фото: Truth Hounds

4. Інтенсивність та закономірності нападів

За проаналізований період (з 24 лютого 2022 року по 15 березня 2025 року) російські війська здійснили **31 удар по 25 готелях в Україні**. Хоча деталі цих нападів відрізняються, можна виявити певні закономірності, зокрема щодо регулярних ударів по готелях, які відомі частим проживанням там журналістів, гуманітарних працівників, волонтерів та інших цивільних.

Географічна закономірність: 27 ударів сталося в областях, де відбуваються активні бойові дії

Абсолютна більшість задокументованих нападів — **27 з 31** — відбулися в областях^[91], де на момент удару тривали активні бойові дії. Хоча зазвичай ці місця були досить далеко від самої лінії фронту, вони все ж характеризуються підвищеною мобільністю як військових сил, так і цивільних осіб, які безпосередньо займаються висвітленням наслідків конфлікту чи реагуванням на них — зокрема журналістів, гуманітарних працівників, волонтерів і представників міжнародних організацій. Регулярна присутність таких осіб у зонах, що постраждали від конфлікту, значною мірою зумовлена їхньою відносною близькістю до зон бойових дій, необхідністю швидкого реагування та критичною необхідністю збирати, перевіряти та передавати інформацію з місця подій.

Закономірність щодо статусу готелю: 30 з 31 нападів було здійснено на готелі без явного військового використання

Статус готелів, на які було здійснено напади, а отже, і осіб, які від них постраждали, являє собою ще одну закономірність: **30 з 31 нападів**

було здійснено на готелі без явного військового використання. Лише в одному з проаналізованих випадків — це удар по готелю «Профспілковий» у Чернігові 17 квітня 2024 року — є докази на підтвердження військового використання готелю. У всіх інших випадках постраждали готелі або працювали у стандартному режимі й надавали послуги широкому колу гостей, серед яких більшість були цивільними, або не надавали послуги військовим взагалі, або ж цілком припинили роботу. Таким чином, значною спільною рисою нападів є те, що вони здійснюються на цивільні об'єкти без підтвердженого використання військовими — натомість, ці об'єкти відомі тим, що їх використовують журналісти, гуманітарні працівники та інші цивільні.

Часова закономірність: 23 удари відбулися між 20:00 та 8:00

Стосовно часу нападів також можна відстежити чітку закономірність, яка вказує на продуманий підхід до нападів на готелі. Хоча удари траплялися в різну пору дня і ночі, **23 удари із 31** проаналізованих у звіті відбулися у період з 20:00 по 8:00. Це показує планування часу цих нападів, що підкреслює прагнення нападників завдати якомога більшої шкоди особам, присутнім у приміщенні, оскільки саме в цей час значна частина мешканців зазвичай знаходиться в готелях. Примітно, що частота нічних нападів значно зросла з кінця серпня по жовтень 2024 року. Протягом цього періоду всі великі удари, які завдали значної шкоди готелям, сталися в один і той самий проміжок часу, що ще раз підкреслює цілеспрямовану стратегію цих ударів.

^[91] Обласні є основною адміністративною одиницею в Україні. Територія країни поділена на 24 області, Автономну Республіку Крим та два міста зі спеціальним статусом — Київ і Севастополь.

Закономірність з використанням високоточної зброї: принаймні 15 нападів було здійснено ракетами, запущеними з РК 9К720 «Іскандер»

Щонайменше 15 нападів було здійснено з російських ракетних комплексів 9К720 «Іскандер»: 11 балістичними ракетами 9М723, а чотири – крилатими ракетами 9М727 / 9М728 / 9М729.

Російські сили застосовували в цих атаках різноманітну зброю, зокрема балістичні та крилаті ракети. Точність цієї зброї відрізняється, але її частина відома високою точністю – зокрема ракети, що запускаються з ракетного комплексу 9К720 «Іскандер». За словами групи експертів, які спеціалізуються на компонентах і оперативному використанні російських ракетних систем – і консультували ТН під час підготовки цього звіту – похибка цих ракет може бути різною, відповідно до їхнього аналізу бойового використання ракет.

Зокрема у ранніх модифікацій ракет 9М723 спостерігалось відхилення до 100 метрів. Після технічної модернізації, здійсненої наприкінці 2023 року, точність цих ракет значно покращилася, і в більшості випадків відхилення зменшилося до мінімальних значень. Однак у деяких випадках було зафіксовано КІВ до 50 метрів. Що стосується крилатих ракет, запущених з систем «Іскандер», КІВ останньої модифікації, імовірно, становить близько 20 метрів^[92].

Навіть ракети 5В55 та 48Н6, а також їхні варіанти, що використовуються для нападів на наземні цілі за допомогою ракетних систем С-300 та С-400, демонструють відносно високу точність при запуску з відстані приблизно 40-45 кілометрів до цілі, з КІВ до 50 метрів. Разом з тим, цей рівень точності значно знижується зі збільшенням пускової дистанції. Зокрема на відстані 45-75 кілометрів КІВ може зрости приблизно до 150 метрів, а на максимальній робочій дальності – аж до 300 метрів^[93]. Щоб збільшити ймовірність успішного ураження цілі такими ракетами, російські війська в деяких випадках запускали кілька ракет цього типу майже одночасно.

^[92] Інтерв'ю з Expert-042, проведене ТН.

5. Напади України на готелі на окупованих територіях

Протягом того ж періоду українська армія також завдала ударів по готелях на окупованих Росією територіях. ТН виявила вісім таких випадків, пов'язаних з артилерійськими та ракетними обстрілами готелів, розташованих на територіях, що тимчасово контролюються російськими військами. Принаймні у чотирьох з цих випадків наявні докази вказують на те, що ці готелі використовувалися з військовою метою, а отже, становили б законні військові цілі відповідно до МГП.

Один з найвідоміших інцидентів стався 11 липня 2023 року, коли ракетний удар вразив готель «Дюна» в місті Бердянськ Запорізької області, в результаті чого загинув російський офіцер Олег Цоків, заступник командувача Південного військового округу Росії. За наявними даними, готель був вражений ракетою Storm Shadow^[94]. Ще два примітні напади відбулися в Херсоні (5 жовтня 2022 року) і Кадіївці Луганської області (11 грудня 2022 року). Удар по готелю «Нінель» у Херсоні призвів до жертв серед співробітників ФСБ і російських військовослужбовців^[95]. У Кадіївці удар по готелю «Гостевой дом Жданова» був спрямований проти членів ПВК «Вагнер», і вбив кількох із них^[96].

Ще одним помітним випадком став артилерійський удар по готелю «Шеш-Беш» в окупованому Росією Донецьку ввечері 21 грудня 2022 року^[97]. Снаряди влучили в ресторан готелю під час святкування 59-го дня народження російського політика та колишнього директора Роскосмосу^[98] Дмитрія Рогозіна. Повідомляється, що були присутні кілька високопоставлених військових діячів, зокрема командири 1-го армійського корпусу так званої «Донецької Народної Республіки» («ДНР»), двоє військовослужбовців за позивними «Ганс» і «Доцент», так званий

«прем'єр-міністр» «ДНР» Віталії Хоценко і сам Рогозін^[99] – усі вони отримали поранення.

Хоча пізніше Рогозін наполягав, що є виключно політиком, на момент нападу він служив куратором військової групи «Царські вовки», яка займалася випробуваннями нового військового спорядження і технологій. Він прибув до «ДНР» у листопаді 2022 року саме з цією метою, часто одягав військову форму та активно брав участь у випробуваннях разом із солдатами в реальних бойових умовах^[100]. Присутність високопоставлених військовослужбовців вказує на те, що готель, імовірно, являв собою законну військову ціль відповідно до МГП.

Ми також підтвердили чотири українські удари по готелях, які використовувалися російськими чиновниками, політиками та спеціалізованими працівниками. Одна з таких атак, ймовірно, була спрямована проти губернатора окупованої Росією Херсонської області Володимира Сальдо^[101]. У цих випадках немає достатньо інформації про присутність в готелях російських військовослужбовців, а також не цілком зрозуміло, наскільки особи, які були мішенями ударів, брали участь у плануванні чи виконанні військових операцій чи безпосередньо співпрацювали з російськими збройними силами. Таким чином, остаточна оцінка законності цих ударів згідно з МГП вимагала б додаткових доказів, які не вдалося отримати в ході цього дослідження.

Окрім цих підтверджених випадків, ми виявили у відкритих джерелах згадки про ще вісім ударів, здійснених Україною, де серед цілей могли бути готелі на окупованих Росією територіях. Однак відсутність перевіреної інформації щодо статусу цих будівель на момент нападів, а також щодо

кількості й осіб постраждалих, унеможлиблює проведення будь-якого серйозного аналізу цих інцидентів.

Через повну відсутність доступу до окупованих Росією територій, що перешкоджає польовій перевірці, та складність самого по собі незалежного підтвердження інформації з відкритих джерел, оцінити українські удари по готелях можливо тільки обмежено; разом з тим, можна зробити окремі попередні висновки. Усі виявлені українські атаки відбулися переважно у 2022 році та, меншою мірою, у 2023 році. На відміну від систематичних, повторюваних ударів Росії по готелях на підконтрольних Україні територіях, в ударах, здійснених Україною, не вбачається того самого ступеню стратегічного зосередження на цьому виді інфраструктури.

Принаймні в половині перевірених випадків — чотирьох з восьми — готелі, які потрапили під удар, використовувалися безпосередньо з військовою метою, а отже, становлять законні військові цілі відповідно до норм МГП. Щодо чотирьох інших інцидентів було недостатньо інформації, щоб визначити присутність військово-вслужбовців чи встановити безпосередню оперативну роль присутніх у готелі, які були мішенню удару, в підтримці російських збройних сил. Однак наявна інформація вказує на можливе обґрунтування ударів, спрямованих проти ключових фігур в окупаційній адміністрації або пов'язаних з нею владних структурах. У цьому сенсі удари, завдані Україною, чітко відрізняються від російських, оскільки вони спрямовані на різні групи.

^[97] Державна корпорація з космічної діяльності «Роскосмос» — це російська державна корпорація, відповідальна за здійснення космічних польотів, управління програмами в галузі космонавтики та проведення аерокосмічних досліджень.

II. Вплив атак на готелі на працівників медіа

1. Посилення сприйняття небезпеки серед медіаспільноти

Медійники, зокрема журналісти та локальні продюсери, складають одну з груп, що найбільше постраждали внаслідок атак на готелі. Щоб краще зрозуміти масштаб цих ризиків і їхній вплив на журналістську діяльність, ТН і RSF з 29 січня по 14 березня 2025 року провели опитування серед українських і міжнародних працівників медіа. Було розповсюджено дві версії анкети. Англomовна під назвою «Survey on Attacks and Risks Faced by Journalists in Ukraine» була орієнтована насамперед на міжнародних кореспондентів, україномовна версія під назвою «Опитування щодо нападів та ризиків, з якими стикаються журналісти в Україні» була спрямована на місцевих медійників.

За допомогою опитування ми збрали загалом 80 відповідей від українських та іноземних медійників, які дають можливість краще зрозуміти їхній професійний досвід, зокрема пережите на територіях, постраждалих від конфлікту.

→ Серед **українських респондентів** більшість (**41%**) працюють місцевими локальними продюсерами, далі йдуть фото- та

відеожурналісти – **21%**, репортери складають **17%**. Решта опитаних виконують інші професійні ролі у сфері медіа. **50%** працюють на іноземні ЗМІ, переважно з Канади, Великої Британії, США, Франції, Німеччини та Японії, **43%** – на українські медіа, а решта – фрилансери. **41%** повідомили, що працюють поблизу лінії фронту кілька разів на рік, тоді як **45%** роблять це щомісяця або частіше. Решта ніколи не працювали біля лінії фронту або роблять це дуже рідко.

→ Серед **іноземних респондентів** більшість (**60%**) працюють репортерами, фото- і відеожурналісти складають **16%**, а ще **16%** – локальні продюсери. Решта респондентів потрапили в категорію «інші». Більшість із них (**76%**) працюють з іноземними медіа, а **24%** – фрилансери. Це переважно західні медіа, зокрема з Польщі, Франції, Великої Британії, Ірландії та Німеччини. Поблизу лінії фронту працюють дещо рідше, ніж їхні українські колеги: **51%** відвідують ці регіони кілька разів на рік, **19%** роблять це щомісяця або частіше, а **30%** ведуть репортажі звідти раз на рік або рідше.

Спеціалізація респондентів

- Репортер/ка
- Фото-відео журналіст/ка
- Документаліст/ка
- Локальний продюсер/фіксер
- Фотокореспондент
- Інше

Нижче наведено три ключові результати опитування:

1. Є підстави вважати, що з часом значно змінився вибір житла

- У 2022–2023 роках **55% українських респондентів** зупинялися в готелях у містах поблизу лінії фронту майже під час кожного польового відрядження, **14%** – час від часу, а **21%** – рідко або ніколи. З кінця **2023** року частка тих, хто рідко зупиняється в таких готелях або ніколи цього не робить, зросла до **64%**, і лише **24%** досі користуються ними час від часу.
- Серед іноземних респондентів у **2022–2023 роках 49%** зупинялися в готелях у містах поблизу лінії фронту майже під час кожного відрядження, **22%** – час від часу, а **19%** – рідко або ніколи. З кінця **2023** року довіра до цих готелів знизилася, хоча й не так різко, як серед українських журналістів: **43%** зараз рідко зупиняються в готелях або ніколи цього не роблять, **33%** – час від часу, а **24%** продовжують зупинятися в них регулярно^[102].

Така значна зміна в моделі вибору місця проживання вказує, що дедалі більше медійників, особливо українських, не бажає зупинятися в готелях поблизу лінії фронту, що вказує на більші побоювання щодо безпеки чи зміни у стратегіях польової роботи.

2. Як українські, так і іноземні медійники добре обізнані про російські удари по готелях у прифронтових районах, хоча джерела їхньої інформації дещо відрізняються

- Українські респонденти дізнаються про ці напади переважно від колег (**40%**) та з відкритих джерел (**41%**), тоді як **19%** мають безпосередній особистий досвід нападів.
- Серед іноземних респондентів **41%** покладаються на відкриті джерела, **32%** отриму-

^[102] Опитування зосереджувалося на періоді, що розпочався наприкінці 2023 року, коли атаки на готелі почастішали та почали розглядатися як реальна загроза.

ють інформацію від колег, а **25%** стикалися з цими інцидентами безпосередньо.

- Більшість українських респондентів (**62%**) помітили зміни в частоті чи інтенсивності цих атак у 2024 році. Для порівняння, з іноземних журналістів **51%** заявили, що спостерігали подібні тенденції.

3. Ймовірні причини нападів, на думку респондентів

Ми отримали загалом 35 відповідей на це не обов'язкове запитання.

- З 35 респондентів 18 заявили, що, на їхню думку, Росія прагне залякати журналістів та знеохотити їх висвітлювати події на передовій. Один із респондентів опитування зазначив, що Росія сприймає журналістів як «незручних свідків».
- Деякі респонденти стверджують, що ці удари є частиною ширшої стратегії, спрямованої на перешкоджання документуванню російських воєнних злочинів та зрив висвітлення їх у медіа. Інші ж називають переломним моментом удар по готелю «Дружба» у 2023 році в Покровську на Донеччині, після якого почалися удари по менших і не таких помітних готельних закладах.
- Деякі респонденти вбачають закономірність у тому, що Росія б'є по готелях, у які типово заселяються журналісти і представники міжнародних організацій, особливо в Донецькій області.
- Українські респонденти здебільшого пояснюють ці атаки спробами Росії знеохотити журналістів, військовослужбовців і волонтерів проживати в готелях поблизу лінії фронту. Вони зазначають, що готелі є привабливими як цілі через часте використання військовослужбовцями, волонтерами та журналістами.

- Іноземні респонденти мають різні пояснення й висловлюють сумніви в тому, що мішенню цих нападів є безпосередньо журналісти. Дехто розглядає їх як частину ширшої схеми ударів по цивільній інфраструктурі, коли страждають не лише готелі, а й інші цивільні будівлі. Інші відзначають тенденцію точних ударів по локаціях, відомих як місця проживання журналістів, як-от атака на готель у Краматорську влітку 2024 року.
- Дехто припускає, що російська розвідка може визначати окремі готелі як місця перебування іноземних військових чи українських офіцерів, а журналістів і представників ГО вважає прийнятними побічними жертвами. Частина респондентів відповіли, що люди на окупованих територіях чи в зоні бойових дій можуть інформувати когось про місцеперебування іноземних журналістів. Інші вважають, що Росія вже не настільки зацікавлена у підтриманні своєї міжнародної репутації, тому випадкові жертви серед журналістів не є для неї стримуючим чинником.

Журналісти з досвідом висвітлення війн в інших країнах зазначили, що небезпека в Україні відчувається особливо гостро. Поширене використання дронів, БПЛА і балістичних ракет змінило характер висвітлення подій на передовій, зробивши пересування дуже непередбачуваним і ускладнивши оцінку ризиків. Ці технології відчутно збільшують масштаб небезпеки у порівнянні з традиційними зонами бойових дій. Один респондент наголосив, що в Україні «смерть може відбутися в будь-який час у будь-якому місці», не лише на лінії фронту, а й у житлових районах і під час повсякденного життя.

Загалом результати опитування свідчать про те, що серед українських та іноземних журналістів все більше поширюється думка, що готелі поблизу лінії фронту стають небезпечними.

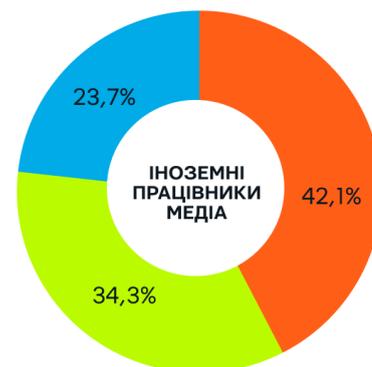
Як часто у 2022 – 2023 рр. ви зупинялися у готелях у містах неподалік лінії фронту?

- Майже під час кожного такого відрядження
- Час від часу
- Рідко або ніколи
- Не працював/ла у той період

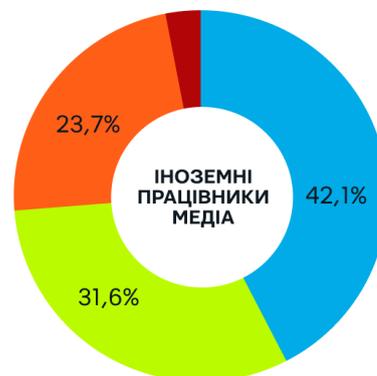
Як часто ви зупиняєтеся у готелях у містах неподалік лінії фронту починаючи з кінця 2023 року?

- Майже під час кожного такого відрядження
- Час від часу
- Рідко або ніколи

Чи відомо вам про удари російських сил по готелям?

- Відомо з відкритих джерел
- Відомо від колег
- Відомо з власного досвіду
- Не відомо

2. Нові заходи безпеки для зменшення ризиків та продовження висвітлення війни

Напади на готелі по-різному вплинули безпосередньо на медійників. Серед українських респондентів опитування **67%** повідомляють про відсутність прямого впливу, **31%** кажуть, що постраждали їхні колеги або члени команди, а **5%** особисто постраждали від таких атак^[103].

Натомість серед іноземних медійників **11%** зазначили, що особисто зазнали таких нападів, а у **22%** в подібних інцидентах постраждали їхні колеги.

Регулярні напади на готелі негативно вплинули на здатність журналістів висвітлювати війну. Серед українських респондентів опитування ТН та RSF **10%** повідомили про скорочення або повне призупинення відряджень до зон високого ризику, тоді як **69%** заявили про значні логістичні труднощі, зокрема із пошуком безпечного житла. Аналогічно, **16%** іноземних журналістів повідомили про зменшення або припинення відряджень у зони високого ризику, а **57%** відзначили логістичні проблеми, особливо труднощі з пошуком безпечного житла, які перешкоджають їхній ефективній роботі.

Респонденти зокрема зазначили, що напади на готелі ускладнили логістичне планування та погіршили умови праці поблизу зони бойових дій. Наприклад, один український екіпаж, який зупинився в сільському готелі в районі Кривого Рогу в листопаді 2024 року, пізніше відмовився від ночівлі через погані умови, натомість здійснюючи виснажливі щоденні поїздки з Дніпра.

Українські респонденти розповіли, що кілька готелів у Кривому Розі, де вони раніше зупинялися, тепер зруйновані. Так само локальна продюсерка The New York Times Олександра Миколишин розповіла

ТН: «Я зупинялась у трьох готелях, яких більше не існує [через російські атаки] — “Дружба” в Покровську, “Сапфір” та “Краматорськ” у місті Краматорськ»^[104].

На момент проведення інтерв'ю вона ще не знала, що готель «Харків Палац», де вони з командою були присутні на момент атаки, також не вдасться відновити, а тому він залишиться зачиненим — відповідно, загальна кількість повністю закритих готелів збільшиться до чотирьох.

В результаті було запроваджено низку офіційних або неофіційних стратегій зниження негативних наслідків, що описані далі:

Уникнення проживання в певних готелях та містах

Вказівки, надані кількома медіа, свідчать про те, що варто уникати великих готелів, а також закладів поблизу розміщення військовослужбовців або критичної інфраструктури. Кілька респондентів розповіли про існування «червоних списків» готелів високого ризику, складених відділами безпеки відповідних медіа. Також часто наголошується важливість наявності

^[103] Оскільки респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді, сукупний відсоток перевищує 100%.

^[104] Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.

якісних бомбосховищ у цих будівлях. Для тих, хто орендує приватні квартири, важливим критерієм відбору є розташування на значній відстані – щонайменше 500 метрів – від урядових будівель, шкіл, лікарень, залізничних станцій та енергетичних об'єктів. Багато хто віддає перевагу невеликим готелям і обирає номери на нижніх поверхах або навіть у підвальних приміщеннях. Інші не зупиняються у відомих готелях, де часто проживають журналісти та представники ГО, натомість віддаючи перевагу не таким помітним закладам^[105].

Багато журналістів і медіа запровадили суворі заходи безпеки, щоб знизити потенційний ризик, і намагалися працювати непоміченими. Чимало з них повністю відмовилися від проживання в готелях, натомість винаймаючи приватні помешкання^[106]. За словами респондентів опитування, через це вони надають перевагу приватним платформам оренди житла, таким як Airbnb, Booking або OLX^[107]. А проте, як зазначила Анна Калюжна, українська журналістка та військова кореспондентка, відома роботою в розслідувальному медіа Bihus. Info, процес пошуку квартири в оренду часто буває складнішим, ніж бронювання номера в готелі^[108]. Крім того, деякі медійники шукають тимчасове житло з допомогою колег чи навіть контактів у війську, а інші зупиняються в будинках довірених місцевих мешканців^[109].

Ще один поширений підхід – взагалі уникати перебування в зонах високого ризику вночі. Один респондент опитування повідомив, що йому було наказано триматися на відстані щонайменше 100 кілометрів від лінії фронту, коли це можливо. Деякі репортери, які працюють у Костянтинівці та Краматорську, містах Донецької області, тепер зазвичай ночують у Дніпрі – в місті на південному сході України, розташованому далі від передової.

Після серії нападів на готелі кілька медіа запровадили внутрішні обмеження щодо розміщення своїх співробітників поблизу лінії фронту. У деяких випадках редакції повністю забороняли роботу в регіонах, близьких до активних бойових дій. В інших дозволялися короткострокові завдання на таких територіях, в той час як перебування там з ночівлею повністю заборонене. Хоча ці обмеження спрямовані на

зниження безпекових ризиків, вони створили значні логістичні труднощі для медійників^[110].

Перебування в тіні

Медійники не лише змінили стратегії пошуку житла, а й запровадили власні заходи безпеки. Багато хто не харчується в ресторанах і не проводить час у місцях скупчення військовослужбовців, усвідомлюючи, що це – потенційні мішені. Деякі фахівці наголошували, що важливо зливатися з натовпом, уникати поведінки, яка може привернути увагу – наприклад, голосно говорити у людних місцях іноземною мовою чи помітно для інших показувати журналістське посвідчення. Крім того, стандартними практиками стало обмеження взаємодії з незнайомцями та спроби залишатися непоміченими в публічному просторі^[111]. Також респонденти зазначали правило ніколи не проживати в тому самому місці, що й інші медіакоманди, щоб знизити помітність.

Медійники зазначали, що традиційні заходи безпеки, такі як чітке маркування транспортних засобів преси, іноді може підвищити небезпеку, а не знизити її. Деякі журналісти та локальні продюсери пояснювали, що на автомобілях і захисному спорядженні їхньої команди відсутнє слово «ПРЕСА», оскільки фахівці з безпеки прямо забороняють таке маркування, щоб журналістів не можна було ідентифікувати як мішені^[112]. Один із респондентів опитування підтвердив цю тактику, пояснивши, що деякі місцеві продюсери не рекомендували використовувати нашивки «ПРЕСА» на шоломах і бронезилетах, оскільки на журналістів може

^[105] На основі відповідей на опитування TH та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене TH; інтерв'ю з Ганною Цигимкою, проведене TH; інтерв'ю з Андрієм Коваленко, проведене TH; інтерв'ю з Jpn-23, проведене TH.

^[107] OLX (OnLine eXchange) – це онлайн-платформа для купівлі, продажу або обміну товарами й послугами.

^[109] На основі відповідей на опитування TH та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене TH.

^[110] Інтерв'ю з Віолетою Педович, проведене TH.

^[111] На основі відповідей на опитування TH та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене TH.

^[112] Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене TH; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене TH.

бути здійснено навмисний напад. Ці зауваження додатково ілюструють можливість того, що журналісти є потенційною мішенню в цьому конфлікті.

Водночас деякі медійники застосовували протилежні стратегії, що показує відсутність єдиного підходу до безпеки серед тих, хто висвітлює війну. Так дехто постійно маркує транспортні засоби словом «ПРЕСА», щоб наголосити на тому, що вони не є учасниками бойових дій, а також навмисне зупиняється в готелях, де також проживають інші журналісти. Цей вибір ґрунтується на переконанні, що близькість до колег тієї ж професії може забезпечити додатковий рівень фактичної безпеки^[113].

Цифрова безпека як стандарт

Використання технологій і соцмереж також адаптують для посилення безпеки перебування у зоні конфлікту. Кілька респондентів зазначили, що постійно взаємодіють із командами з безпеки та залишаються на зв'язку з фахівцями з безпеки. Багато хто використовує українські SIM-картки, деактивує функції відстеження та вмикає режим «у літаку», перебуваючи біля лінії фронту. Важливими інструментами стали програми безпечного й зашифрованого обміну повідомленнями, такі як Signal, в той час як деякі медійники обмежують використання соцмереж, щоб не розкривати свого місцеперебування^[114]. Кілька респондентів висловили зацікавлення в отриманні оновленого навчання щодо цифрової безпеки, усвідомлюючи, що характер висвітлення війни змінився внаслідок технологічного прогресу.

Олександра Миколишин, локальна продюсерка The New York Times, розповіла, що для більшого зниження ризику вони з колегами дотримуються суворих заходів безпеки: утримуються від публікації місць подій чи фотографій у соціальних мережах під час виконання завдань та не розголошують деталі своїх сюжетів до публікації. Деякі іноземні кореспонденти заходять ще далі – використовують додаткові телефони та міняють картки, часто залишаючи особисті пристрої в Києві, щоб уникнути потенційного відстеження. Активніше використання електронного стеження, дронів і кіберзагроз створило

додатковий вимір в управлінні ризиками – працюючи в полі, медійникам доводиться постійно адаптуватися^[115].

Впровадження заходів безпеки відрізняється залежно від медіа

Заходи безпеки відрізняються залежно від конкретного медіа. Деякі медіа частіше співпрацюють з консультантами з безпеки, які аналізують ризики та визначають найбезпечніші місця для проживання журналістів. Інші міжнародні медіа наймають українських локальних продюсерів для посилення протоколу безпеки. Маючи довшу присутність на місцях, більше досвіду і зв'язків, вони часто краще усвідомлюють характер небезпеки. Радник з питань безпеки французького громадського медіа Radio France Ерік Кервеллек пояснив, що команди його організації, які працюють над висвітленням війни в Україні, з початку повномасштабної війни співпрацюють з місцевим продюсером^[116].

Він пояснив, що «частина його місії полягає в тому, щоб знайти якомога безпечніше житло», оскільки «у нього є глибокі знання про місцевість і мінливу безпекову ситуацію». Він додає, що «іноді для цього доводиться організовувати ночівлю команди в підземних укриттях залежно від ситуації»^[117].

Олександра Миколишин наголосила на необхідності адаптації заходів безпеки у відповідь на зростання загроз, з якими стикаються журналісти, висвітлюючи війну в Україні. Спочатку вона їздила з журналістськими командами у східні та південні регіони, зокрема Харків і Херсон, але в міру погіршення безпекової ситуації протоколи стали значно суворішими. За її словами, журналісти, які працюють у високоризикових зонах, таких як Слов'янськ Донецької області, тепер потребують броньованих авто, засобів індивідуального захисту від ядерних і хімічних загроз, бронешилетів, аптечок і пристроїв для безпечної комунікації на зразок Starlink. Їх часто супроводжують охоронці^[118].

Однак підходи журналістів до безпекового протоколу та вибору місця проживання відрізняються – багато хто покладається на особи-

стий досвід і зв'язки більше, ніж на формальні політики щодо безпеки. Зокрема фрилансери самостійно ухвалюють рішення на основі інформації від колег і місцевих контактів. Вони також зазнають додаткових труднощів, оскільки мусять самостійно шукати житло, і їм часто складно знайти орендодавців, які готові надати необхідні документи для офіційної компенсації оренди, як зазначив один з респондентів^[119].

Згідно зі спостереженнями, якими поділилися українські локальні продюсери, існує різниця в тому, як українські та міжнародні ЗМІ, а також окремі журналісти, сприймають та реагують на специфічний характер війни та зміни в її контексті^[120]. Це особливо помітно з розбіжностей у їхніх підходах до зміни умов безпеки. Українські медіа, як вважається, загалом гнучкіше визнають нові ризики й дають з ними раду, в той час як міжнародні медіа іноді сприймаються як більш обмежені інституційними процедурами та безпековими протоколами, які адаптуються недостатньо навіть в умовах, коли напади на готелі стають частішими^[121].

^[113] Інтерв'ю з Вkf-24, проведене ТН.

^[114] На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН; інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН; Інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН.

^[116] Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.

^[116] Інтерв'ю з Еріком Кервеллеком, проведене RSF.

^[118] Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.

^[119] На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025.

^[120] Інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН.

^[121] Інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН.

Журналіст перед Park Hotel,
який постраждав під час
нападу 10 січня 2024 року

Фото: Kharkiv Journalists'
Solidarity Center

3. Психологічні наслідки цих атак

Для ефективної роботи медійникам критично необхідно підтримувати психічне здоров'я. Однак для тих, хто висвітлює війну в Україні, це стає дедалі складнішим завданням, особливо для людей, які пережили безпосередні напади або зрештою усвідомили, що вони з колегами опинилися серед груп, які свідомо були обрані як мішені.

Згідно з опитуванням ТН та RSF, 52% українських респондентів відзначили психологічні наслідки, згадавши підвищений рівень стресу та емоційну травму, викликані постійною загрозою нападу. Серед іноземних респондентів 35% заявили про психологічний стрес та емоційну травму як основні наслідки своєї роботи в цих умовах. Цей тиск впливає на здатність журналістів працювати ефективно, ще більше ускладнюючи і без того високий рівень ризику. Постійне психологічне напруження, яке відчують медійники, також слугує додатковою формою залякування, що потенційно стримує їх від поїздок до прифронтових територій або роботи поблизу них.

Досвід однієї з українських медійниць, описаний в її інтерв'ю ТН, ілюструє тривалий психологічний вплив ракетних ударів на готелі. Висвітлюючи війну з перших місяців повномасштабного вторгнення, вона отримала поранення під час ракетного удару по готелю, який використовували журналісти. Через травми вона змушена була десять днів залишатися в лікарні, з яких протягом п'яти не могла ходити. Хоча фізичні рани зрештою загоїлися, психологічні наслідки виявилися набагато стійкішими^[122].

Вона досі відчуває фантомний біль та переживає яскраві сенсорні флешбеки, згадуючи момент удару, вагу уламків,

запах пилу та страх бути похованою під завалами. *«Це як спалах перед очима — біль, як я повзу по землі, запах пилу, важко дихати»,* — згадує вона^[123].

Після інциденту вона активно уникає ризиків, намагається не виїжджати за межі столиці та не бере польових завдань, що разюче відрізняється від її роботи раніше. Вона зазначила, що «ніколи раніше не відчувала такого страху». Її випадок демонструє, як такі напади можуть завдати довгострокової психологічної шкоди, яка не лише впливає на добробут медійників, але й зменшує їхню професійну залученість та відчуття безпеки в цій галузі^[124].

Деякі журналісти через напади на готелі тимчасово припинили поїздки в зону бойових дій через психологічні чинники, і навіть під час поїздок у міста, розташовані порівняно далеко від лінії фронту, вони переживають посилене відчуття небезпеки^[125]. Водночас є журналісти, які продовжують поїздки попри побоювання, оскільки відчувають, що не можуть проявляти вразливість у висококонкурентному професійному середовищі. З іншого боку для багатьох основною рушійною силою залишається професійна мотивація, дозволяючи їм продовжувати роботу попри підвищені ризики.

Загалом поєднання психологічного тиску, логістичних проблем та безпекових загроз значно ускладнило висвітлення війни в Україні. Через це медійникам довелося вживати серйозних запобіжних заходів і цілком перебудувати процеси роботи, щоб продовжувати фіксувати події війни з мінімальним ризиком для особистої безпеки.

PRES

III. Поширені наративи, що РФ використовує для виправдання нападів на готелі та залякування журналістів

Як зазначалось у попередніх розділах цього звіту, напади Росії на готелі мають чіткі ознаки навмисності та систематичності. Удари здійснювалися незалежно від того, чи були готелі повністю зайняті військовими, чи там було небагато військових, а всі інші гості – цивільні, чи готелі відкрито відмовлялися розміщувати військових, чи вони взагалі не працювали на момент нападу. Щобільше, ці напади тривають попри те, що від них потерпають насамперед цивільні, зокрема журналісти, гуманітарні працівники та інші особи, які не є комбатантами.

Ця закономірність підкреслює необхідність розглянути приховані мотиви в основі цих нападів. Критичним елементом цього дослідження є аналіз офіційних наративів, які просуваються російською державою, а також інформація, що поширюється в російських медіа та Telegram-каналах, з якої часто можна зробити висновки щодо намірів, що стоять за цими ударами. Увага до аналізу повідомлень в російських медіа і Telegram-каналах зумовлена їхнім тісним зв'язком з державною владою і відповідністю офіційним державним наративам (Див. [Додаток IV](#)).

1. Наративи Міністерства оборони Росії щодо нападів на готелі

Щоб глибше зрозуміти офіційні обґрунтування російських ударів по готелях, нижче наведено кілька промовистих прикладів заяв, опублікованих Міністерством оборони Росії. Ці приклади були виявлені за допомогою цільового пошуку за ключовими словами, проведеного в офіційному Telegram-каналі Міністерства Російської Федерації та в російських популярних ЗМІ.

Наприклад, після удару по готелю «Дружба» в Покровську 7 серпня 2023 року Міністерство оборони Росії заявило про знищення командного пункту оперативно-стратегічного угруповання Сухопутних військ Збройних сил України «Хортиця»^[126]. Через три дні, коли дві крилаті ракети вразили готель «Reikartz» у Запоріжжі^[127], міністерство заявило, що удар був спрямований на тимчасову базу «іноземних найманців»^[128]. Як зазначалося вище, після розслідування на місці інциденту й опитування очевидців, документатори ТН збрали докази, що прямо суперечать цим твердженням^[129].

Аналогічно, 31 грудня 2023 року Міністерство оборони Росії повідомило про удар по готелю «Харків Палац», стверджуючи, що в результаті нього загинули «представники Головного управління розвідки Міністерства оборони України (ГУР) та Збройних сил України (ЗСУ), які брали безпосередню участь у плануванні та здійсненні терористичного акту в Белгороді», місті на південному заході Росії^[130]. Міністерство також заявило, що «на місці було присутньо до 200 іноземних найманців»^[131]. Однак свідки, опитані ТН, підтвердили, що готель у день удару працював у звичайному режимі, і щонайменше 12 номерів були зайняті гостями та персоналом. За їхніми словами, серед

присутніх під час або до моменту нападу не було військовослужбовців^[132].

Інформація, зібрана документаторами, також спростовує твердження російської влади про базу «іноземних найманців» з американської приватної військової компанії «Академія», яку нібито було знищено «в районі Краматорська», які вони озвучили в заяві, зробленій відразу після удару по готелю «Краматорськ» у ніч на 18 вересня 2022 року^[133]. Як вже зазначалося, на момент нападу готель насправді був зайнятий виключно цивільними.

Міністерство оборони Росії рідко публікує офіційні коментарі після нападів на готелі. Коли якісь пояснення і надають, зазвичай в них стверджується, що удари були законними військовими діями, оскільки готелі, на які було здійснено напад, нібито використовувалися Збройними силами України, українською розвідкою чи іноземними найманцями. Ці твердження, як правило, відповідають двом повторюваним наративам, спрямованим на виправдання нападів та зображення місць удару як обґрунтованих військових цілей.

Однак деякі заяви МО Росії дають глибше розуміння причин, з яких готелі, можливо, обирають як цілі нападу. Особливо показовим прикладом, що стосується фокусу цього дослідження, є заява від 5 лютого 2023 року, зроблена Міжвідомчим координаційним штабом гуманітарного реагування – органом при Міністерстві оборони Росії. Заяву опублікувало на своєму офіційному Telegram-каналі також і Міністерство^[134]. У заяві стверджувалося, що українські спецслужби готувалися інсценувати вибухи в місцевому наркологічному диспансері, онкологічній клініці та в міській лікарні, щоб «звинуватити Росію

в скоєнні “воєнних злочинів”»^[135]. Згідно з цим нарративом, журналісти з західних медіа проживали в готелі «Сапфір» у Краматорську під наглядом Служби безпеки України, щоб задокументувати ці інсценовані вибухи та використати їх для підтримки закликів до посилення постачання західної зброї в Україну, зокрема ракетних комплексів високої дальності^[136].

Майже за вісімнадцять місяців по тому російські військові влучили в той самий готель «Сапфір», де з початку повномасштабного вторгнення проживали виключно міжнародні журналісти. На момент нападу в готелі перебувала команда «Reuters»^[137]. Цей приклад є особливо показовим, оскільки вказує на те, що російська влада цілком усвідомлювала, що готель працює в цивільному режимі, зокрема для розміщення міжнародних журналістів – хоча і не для того, щоб фіксувати інсценовані злочини, як стверджувало російське Міноборони. Також це показує, як російська офіційна риторика зображає незалежні медіа, особливо іноземні, не як неупереджених спостерігачів, а як акторів, які беруть участь в інформаційній війні, а їхнє висвітлення війни сприймається як інструмент дискредитації Росії та підробки свідчень її злочинів.

2. Аналіз коментарів з російських джерел та Telegram-каналів

Коментарі російських медіа, військових блогерів і анонімних Telegram-каналів забезпечують додаткове розуміння наративів, що використовуються для виправдання ударів по готелях. Відповідно до офіційних повідомлень Міністерства оборони Росії, ці джерела зазвичай намагаються представити готелі, що стали об'єктом нападу, як законні військові цілі, спираючись на одне з двох повторюваних виправдань: що в готелях розміщувалися українські військовослужбовці, або що їх використовували іноземні військовослужбовці, яких найчастіше називають «іноземними найманцями». У деяких випадках використовуються обидва пояснення одночасно, підсилюючи зображення готелів як законних військових цілей.

Для цього дослідження аналітики платформи Osavul, що працює на базі штучного інтелекту, провели аналіз російськомовного контенту в Telegram, що висвітлював удари по українських готелях у період з 30 грудня 2023 року по 19 березня 2025 року. Дослідники проаналізували 12 500 згадок у Telegram на основі ключових слів, таких як «готель», у поєднанні з назвами міст, де сталися удари^[138]. Часовий період для кожного інциденту обмежувався першим тижнем після удару. Окрім цього аналізу на основі ключових слів, було складено цільову вибірку з 35 впливових російських джерел у Telegram, які розподілили на чотири категорії: федеральні ЗМІ, військові блогери, провідні прокремлівські коментатори та анонімні канали^[139].

Як ширший аналіз на основі ключових слів, так і цілеспрямований огляд вибраних груп джерел показали ту саму послідовну закономірність: переважна більшість постів у Telegram поширювали твердження, що готелі, на які було спрямовано удар, нібито були законними вій-

ськовими цілями. Найчастіше в цих наративах наводилося виправдання, що там нібито були присутні іноземні найманці або інструктори. На другому місці – заяви, що готелі слугували тимчасовими місцями дислокації Сил оборони України.

Примітно, що між різними групами Telegram-каналів, які ми класифікували, не було суттєвих відмінностей у висвітленні атак на готелі. Це свідчить про певну відповідність між наративами, що просуваються Міністерством оборони Росії, та тими, що поширюються у ЗМІ та різних Telegram-каналах.

Окрім помітних збігів у поясненнях ударів по готелях, певні риторичні формули, що помічені в деяких постах у Telegram, показують додаткові аспекти зображення цих атак, що дозволяє глибше зрозуміти наративи, які вже вбачаються з аналізу офіційних заяв російського Міноборони.

Особлива увага в цих наративах приділяється іноземним журналістам, яких ототожнюють з військовими найманцями^[140]. Це поєднується з

^[138] 'Отель' and 'гостиница' in Russian

^[139] Список каналів, проаналізованих за кожною категорією, наведено в Додатку V.

^[140] Наративи про «іноземних найманців» є широко розповсюдженими. Навіть у випадках, коли йдеться про іноземних громадян, які справді воюють на боці України, характеристика їх як «найманців» є хибною. Іноземці, які проходять службу в Збройних Силах України, отримують таке саме грошове забезпечення, як і громадяни України – відповідно до статті 21-3 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Ті ж, хто не підписує контракт із ЗСУ, можуть приєднатися до добровольчих підрозділів, які не передбачають жодної фінансової винагороди. Відтак ці особи не відповідають визначенню «найманця», яким зазвичай вважається учасник збройного конфлікту, не пов'язаний з офіційними збройними силами країни та завербований третіми сторонами за грошову винагороду.

навмисним розмежуванням між цими групами і місцевим цивільним населенням. У рамках цих нарративів іноземні журналісти сприймаються не як цивільні, а як законні цілі, так само, як ворожі комбатанти. У багатьох випадках поняття іноземних найманців і журналістів ніяк не розмежовуються. Натомість журналістів, які постраждали від нападів, одразу ж називають «найманцями», а готелі, на які спрямовані атаки, зображують як їхні «оперативні бази».

Наприклад, у відповідь на удар по «Park Hotel» у Харкові проурядовий російський Telegram-канал «Записки ветерана»^[141] заперечив, що поранені громадяни Туреччини та Грузії були журналістами, натомість назвавши їх «найманцями»^[142]. Аналогічно популярний російський військовий блогер Александр Сладков у своєму Telegram-каналі заявив^[143], що під час удару по готелю загинули 80 французьких найманців^[144]. Ці твердження відразу ж спростувала турецька інформаційна агенція Anadolu, яка підтвердила, що на момент удару в готелі перебували її журналісти, і що на місці не було жодних військовослужбовців^[145]. Це також підтвердила Віолетта Педорич, локальна продюсерка каналу France 2, яка зупинялася в готелі з французькою командою медіа, і з якою пізніше поспілкувалися ТН^[146].

Telegram-канал «Записки ветерана» пішов ще далі, стверджуючи, що постраждалих від удару неправдиво називають журналістами. Допис завершувався попередженням, адресованим іноземцям, які нібито діють в Україні під виглядом консультантів з питань безпеки, журналістів, медиків чи гуманітарних працівників, із закликом до виїзду з країни назавсім, інакше, як зазначалося в повідомленні, «вас заберуть по частинах»^[147].

Ще одна поширена риторична тактика, що спостерігалась у проаналізованому контенті – розмивання межі між журналістами та комбатантами, щоб зобразити медійників як законні військові цілі, а не як цивільних, які мають бути захищені відповідно до МГП. Наприклад, військовий блогер Сергей Лебедев^[148] в одному зі своїх постів стверджував, що готель «Либідь» у Києві потрібно атакувати через присутність там «найманців, які розмовляють англійською», та «іноземних журналюг». Також він зазначив, що

проблемою є присутність житлових будівель з цивільними поблизу готелю, і додав, що «мешканцям будинків поблизу варто подумати про безпеку», таким чином чітко розмежувавши журналістів і цивільних^[149].

Подібний підхід можна було спостерігати після ракетного удару по місту Дружківка Донецької області 2 січня 2023 року. Хоча основною ціллю атаки, імовірно, була залізнична інфраструктура поблизу, яка може вважатися законним військовим об'єктом, удар також завдав шкоди готелю «МАН», розташованому неподалік від місця обстрілу. У звіті цей інцидент не класифікується як прямий напад на готель, але він все ж важливий для контексту, оскільки присутність іноземних журналістів серед постраждалих стала приводом для серії промовистих реакцій у російських Telegram-каналах.

Наприклад, Telegram-канал «Донбас решаєт»^[150] стверджував, що готель «використовується іноземними найманцями та журналістами, різниця між якими майже стирається»^[151]. У дописі також зазначалося, що напад підтвердили журналісти «найжовтішого німецького тижневика Bild»^[152]. Називаючи тижневик «жовтим», автор проявляє зневагу до його журналістів.

Примітно, що навіть коли удари по готелях, де часто проживали журналісти, не призвели до загибелі чи поранень медійників, нарратив, в якому ці локації описувалися як бази іноземних найманців, залишався актуальним, що вказує

^[141] Telegram-канал із понад 335 000 підписників, який регулярно коментує війну та публікує «Роздуми звичайної російської людини».

^[143] Telegram-канал Александра Сладкова під назвою «Сладков+», на який підписано понад 848 000 користувачів, активно коментує хід війни та регулярно поширює проросійські військові нарративи.

^[146] Інтерв'ю з Віолеттою Педорич, проведене ТН.

^[148] Сергей Лебедев веде Telegram-канал «Лохматый Z Николаев, Сергей Лебедев», де літера «Z» символізує його підтримку війни Росії проти України. Через цей канал, на який підписано понад 34 000 користувачів, він регулярно коментує події, пов'язані з триваючим вторгненням. У російських джерелах Лебедева часто називають «координатором проросійського миколаївського підпілля». За даними Служби безпеки України, він також працював позаштатним кореспондентом російського федерального інформгентства «РИА Новости».

^[150] Telegram-канал, що спеціалізується на новинах з Донецької та Луганської областей, у профільному фото якого зображено поєднання російського прапора та прапорів самопроголошених «Луганської та Донецької народних республік», що візуально підсилює ідеологічне спрямування його контенту. На канал підписано понад 49 900 користувачів.

на те, що це навмисна дезінформаційна стратегія Росії. І справді, наше дослідження показує, що майже кожен з розслідуваних нападів на готелі у Кривому Розі супроводжувався необґрунтованими наративами, в яких стверджувалося, що в готелях проживали іноземні найманці чи інструктори^[153]. Разом з тим, свідчення, зібрані ТН, безпосередньо спростовують такі заяви – відповідно до них, у дні нападу чи незадовго до них у готелях або взагалі не було жодних військовослужбовців, або їх була лише незначна кількість^[154]. В аналізі Osavul було виявлено 760 постів, опублікованих лише після удару по готелю «Арена», у яких російські Telegram-канали представляли атаку або як удар по штабу 8-го полку Сил спеціальних операцій, або як ліквідацію 250 іноземних найманців, серед яких нібито були французькі та румунські фахівці з протиповітряної оборони^[155]. Ця риторика проявлялася і після двох останніх нападів на готелі у Кривому Розі у березні 2025 року – заявлялося, що на місцях були присутні українські та іноземні військові, хоча ці заяви не були підкріплені жодними доказами^[156]. У російських медіа і Telegram-каналах з'явилися наративи про те, що вбили 28 французьких найманців^[157], що будівлю займали інструктори з країн НАТО^[158], і що в готель заїхали офіцери ЗСУ, члени ГУР Міноборони України, а також іноземні військові інструктори^[159].

Відповіді журналістів та інших медійників, опитаних ТН і RSF, підтверджують наведений вище аналіз. Багато з них вказують на систематичні спроби у російських джерелах виправдати удари по готелях, представляючи ці об'єкти як військові цілі, а не цивільну інфраструктуру. Вони також підтверджують наш акцент на спільному наративі, в якому стверджується, що в таких готелях нібито проживають «найманці» або «військові радники», а не незалежні журналісти^[160]. Це свідчить про те, що російська риторика використовується не лише для дискредитації журналістів, а й для формування уявлення про допустимість насильства та репресій проти них.

^[154] Інтерв'ю з Khv-71, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-89, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-91, проведене ТН.

^[160] На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025.

3. Як у російській риториці виправдовується напад на Краматорськ, в результаті якого загинув медійник

Однією з наймасштабніших дезінформаційних кампаній російських коментаторів став випадок ракетного обстрілу готелю «Сапфір» у Краматорську 24 серпня 2024 року, внаслідок якого загинув радник з безпеки агентства Reuters Раян Еванс, а також було поранено кількох інших цивільних осіб^[161].

Коментуючи смерть Раяна Еванса, речник Кремля Дмитрій Песков заявив: «Я прочитав інформацію від співробітників агентства, що він не був журналістом, а якимось радником з безпеки. Тож тут поки що немає жодної ясності. Повторюю ще раз: удари завдаються по військовій інфраструктурі або по об'єктах, що так чи інакше пов'язані з військовою інфраструктурою»^[162]. Цим коментарем Песков намагався створити основу для правового виправдання удару, прирівнюючи консультанта з безпеки Reuters до комбатанта. Цей підхід нагадує вже описані у звіті вище.

Крім того, речниця російського МЗС Марія Захарова бездоказово назвала Раяна Еванса агентом британської служби зовнішньої розвідки МІ6, не надавши жодних підтверджень на підтримку цього твердження^[163]. Пізніше це спростували як Reuters, так і батько Раяна Девід Еванс^[164].

Відомий прокремлівський Telegram-канал «Два майора»^[165] наголосив, що «ліквідований» Раян Еванс раніше служив у британській армії^[166]. В тому ж дописі наголошувалося, що український журналіст Reuters Іван Любиш-Кірдей «неодноразово отримував державні нагороди України і брав участь у «державному перевороті»^[167] 2014 року». Акцентування на таких біографічних деталях має на меті сформуванню уявлення,

що член команди Reuters потенційно міг бути залучений у військові дії.

26 серпня 2024 року український незалежний журналіст Денис Казанський звернув увагу на ще один допис Telegram-каналу «Два майора», в якому ракетний удар виправдовувався твердженням, що медійники «незаконно перетнули державний кордон Росії», маючи на увазі їхню присутність у Донецькій області^[168]. За словами Казанського, ця заява свідчить про те, що напад був навмисним – він відзначив, що «ніхто навіть не намагається вдавати, що удар по журналістах Reuters був випадковістю». Він також назвав канал «Два майора» «рупором міністерства оборони Росії», підкресливши узгодженість повідомлень каналу з офіційними військовими наративами Росії^[169].

Того ж дня канал «Два майора» опублікував пост із погрозами смерті румунському журналісту Мірчі Барбу після його репортажу з Курської області Росії, частину якої окупували українські війська під час літнього наступу 2024 року. Автори стверджували, що «кримінальні справи [проти журналістів, які перетинають

^[161] Два майора – анонімний російський Телеграм-канал із понад 1 229 000 підписників, який публікує коментарі, оперативні зведення та наративи, пов'язані з війною в Україні.

^[162] Зображення Революції Гідності, як «державного перевороту», організованого «Заходом», є наративом, який регулярно підтримують російські посадовці та коментатори. Наприклад, міністр закордонних справ Російської Федерації Сергій Лавров заявив: «В Україні вже не залишилося незалежності. Ще до перевороту 2014 року там працювали американські та британські радники». У схожому ключі речниця МЗС Росії Марія Захарова стверджувала: «У лютому 2014 року досвідчені провокатори під керівництвом американських і європейських інструкторів вивели натовпи на вулиці». Інтерпретація подій як «державного перевороту» ігнорує історичний контекст народного повстання проти недемократичних дій, не відповідає дійсності та суперечить демократичним процесам, що відбулися в Україні після 2014 року.

кордон]^[170] вже не настільки ефективні, як ОТРК «Іскандер» або ФАБ-500 з УМПК» (уніфікований модуль планерування та корекції). У цьому дописі йдеться про напад на команду Reuters, а смерть Раяна Еванса використовується як засіб стримування, щоб залякати журналістів. Далі в пості сказано, що «"журналісти" Reuters, які заблукали в ДНР, минулого тижня вже оцінили ефект невідворотності покарання»^[171]. Таким чином, напад на Краматорськ виправдовується як суворе попередження іноземним журналістам про ризики висвітлення конфлікту – з коментарями каналу «Два майора» на кшталт: «Знахабнілим представникам західного світу показали в дії принцип невідворотності покарання»^[172].

Попри те, що в російських наративах межа між іноземними журналістами і військовими навмисне розмивається, автори цих публікацій все ж визнають, що серед постраждалих були журналісти. Такий на перший погляд суперечливий підхід має подвійне призначення. З одного боку, він підтримує ілюзію, що напад був виправданим, представляючи постраждалих як осіб з військовими зв'язками. З іншого боку, це посиляє чіткий сигнал залякування: іноземні журналісти, які висвітлюють вторгнення, ризикують і самі стати мішенями. Смерті журналістів, убитих російською зброєю, використовуються для підкреслення ризиків висвітлення війни.

ТН та RSF задокументували напад на готель «Сапфір» у Краматорську та встановили коло потенційних виконавців, причетних до цього удару в межах нашого розслідування. Результати цього аналізу детально викладено в наступному розділі цього звіту.

^[170] Див. Додаток III.

IV. Аналіз нападу на готель «Сапфір» у Краматорську

1. Обставини нападу

Ракетний удар по готелю «Сапфір» у Краматорську 24 серпня 2024 року є одним із задокументованих випадків, коли безпосередньо постраждали медійники^[173]. За словами власника готелю Юрія Алієва, з початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року заклад працював виключно для медіакоманд і лише на розсуд керівництва^[174].

Регулярну присутність журналістів підтвердив мешканець сусіднього багатоквартирного будинку, який розповів ТН: *«Після початку повномасштабного вторгнення на стоянці готелю я іноді бачив машини з позначкою “преса” та журналістів у синіх шоломах і бронезилетах з написом “ПРЕСА”»*^[175].

Приблизно о 22:30 24 серпня 2024 року^[176] готель «Сапфір» був уражений російською балістичною ракетою 9М723^[177]. На момент нападу в готелі перебувало шість членів команди Reuters. Внаслідок нападу загинув громадянин Великої Британії Раян Еванс, який працював радником з безпеки в агентстві Reuters, і ще принаймні дев'ять людей зазнали поранень. Серед по-

ранених були два члени команди Reuters, яких згодом госпіталізували: американський журналіст Ден Пелешук та український оператор Іван Любиш-Кірдей. Останній перебував на тому ж поверсі, що й Раян Еванс, і отримав серйозні поранення, зокрема черепно-мозкову травму. Інші члени команди Reuters отримали різні травми, але змогли евакуюватися з будівлі через інші виходи^[178]. У день нападу до складу команди Reuters входили громадяни США, Великої Британії, Німеччини, Латвії та України^[179].

Крім того, внаслідок удару отримали поранення ще кілька осіб, зокрема український солдат, цивільний сторож і мешканець будинку поблизу^[180]. Солдат не був мешканцем готелю, а йшов вулицею біля будівлі в момент удару. Також поранень зазнала волонтерка з Польщі Моніка Андрушевська, яка їхала в машині неподалік готелю^[181].

Згідно з розслідуванням Reuters, Раян Еванс перебував у кімнаті північно-західного крила готелю, яке, ймовірно, стало місцем влучання ракети^[182]. Загалом у будівлі було 12 номерів, усі з яких були розташовані на другому поверсі^[183]. Відеозаписи з відкритих джерел зафіксували наслідки удару – з них видно, що в результаті вибуху обвалилися і другий, і перший поверхи будівлі з боку, де влучила ракета^[184].

Ракета не лише зруйнувала готель «Сапфір», а й пошкодила 17 приватних будинків, шість багатоповерхівок, чотири підприємства та одну адміністративну будівлю^[185].

Кілька свідків повідомили, що в момент нападу або перед ним біля готелю не було військовослужбовців чи військової техніки^[186]. Попри це по готелю було завдано удару.

^[175] Інтерв'ю з Ktk-52, проведене ТН.

^[176] Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.

^[177] Існують розбіжності щодо точного часу атаки. Під час виїзної місії до Краматорська документатори ТН отримали відеозапис із камери спостереження, яка зафіксувала момент удару по готелю «Сапфір». Часова мітка на відео вказує, що атака відбулася о 22:31, тоді як офіційні джерела повідомляють про удар о 22:35. За словами свідка, який надав запис, система відеоспостереження не підключена до Інтернету і потребує ручного налаштування часу. Це, найімовірніше, і пояснює розбіжність між зафіксованим і офіційно вказаним часом.

^[183] Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.

^[186] Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.

2. Ймовірні винуватці нападу

Російські війська в Україні перебувають під стратегічним командуванням «Об'єднаного угруповання військ (сил) РФ в Україні», яке поділене на менші оперативні угруповання, кожне з яких відповідає за певні ділянки лінії фронту («Север», «Запад», «Центр», «Юг», «Восток» і «Днепр»). Кожне з цих угруповань складається з регулярних загальновійськових армій та армійських корпусів, до складу яких часто входять ракетні бригади, оснащені системами «Іскандер».

У випадку пусків ракет 9М723 рішення про завдання удару може бути прийняте або штабом конкретного російського угруповання військ, або Об'єднаним угрупованням російських військ (сил) в Україні. Це залежить від кількох чинників, включаючи розташування, характеристики та оцінювану важливість обраної цілі^[187].

Відповідальність за планування та здійснення ударів по цілях тактичного чи оперативного значення в межах визначених зон зазвичай несуть угруповання сил. В таких випадках типовими цілями є літаки та гелікоптери^[188], системи протиповітряної оборони^[189], скупчення особового складу^[190] чи інші види цінної військової техніки^[191]. Такі цілі зазвичай визначають за допомогою розвідувальних засобів, зокрема БПЛА, або за допомогою агентурної розвідки. Час між ідентифікацією цілі та запуском ракети в цих випадках зазвичай не перевищує 20 хвилин^[192].

У певних випадках рішення про застосування ракети 9М723 може бути ухвалене на рівні Об'єднаного угруповання російських військ в Україні. Показниками такого централізованого ухвалення рішень є зокрема розташування цілі у глибокому тилу – поза межами безпосеред-

ньої оперативної зони окремих угруповань – а також специфіка самого об'єкта нападу. Це можуть бути командні пункти, склади боєприпасів або інша стаціонарна інфраструктура^[193].

На ймовірність того, що наказ завдати удару по готелю «Сапфір» міг надходити від Об'єднаного угруповання військ (сил) РФ в Україні, вказують кілька чинників. По-перше, характеристики готелю як цілі більше відповідають тим, які зазвичай обирає для ураження Об'єднане угруповання військ РФ в Україні, ніж типам цілей, за які зазвичай відповідають окремі угруповання військ. По-друге, удар по цій конкретній цілі не забезпечив би жодної оперативної чи тактичної переваги угрупованню військ «Юг», яке відповідає за операції на цій ділянці фронту. Нарешті, якщо розглядати цей напад в контексті ширшої схеми ударів по готелях, він загалом відповідає характеристикам так званого удару по «плановій цілі» – це категорія цілей, які зазвичай обираються і затверджуються на рівні Об'єднаного угруповання військ РФ в Україні.

Таким чином, Об'єднане угруповання військ (сил) РФ в Україні на чолі з генералом Валерієм Герасімовим, заступниками якого є генерал-полковник Алексей Кім і генерал армії Олег Салюков^[194], найімовірніше, відповідальне за удар по Краматорську 24 серпня 2024 року.

Ця оцінка відповідає висновкам, до яких прийшли українські слідчі. 20 грудня 2024 року Служба безпеки України заявила, що зібрала достатньо доказів для звинувачення генерал-полковника Алексея Кіма у скоєнні воєнного злочину, оскільки саме він наказав завдати удару по цивільній інфраструктурі в Краматорську^[195]. Служба безпеки України наголосила, що метою удару було знищення будівлі, яку займали виключно цивільні особи, включаючи

журналістів, що є явним порушенням міжнародного гуманітарного права, яке забороняє напади на об'єкти, що не використовуються за військовим призначенням^[196]. Внаслідок цього генерал-полковнику Алексею Кіму було пред'явлено звинувачення за Кримінальним кодексом України: частина 2 статті 28, частина 2 статті 437 (ведення агресивної війни) та частина 2 статті 438 (порушення законів і звичаїв війни). В окремому 15-сторінковому повідомленні про підозру СБУ детально виклала результати свого розслідування, заявивши, що ракетний удар було здійснено «з метою навмисного вбивства співробітників міжнародного інформаційного агентства Reuters, які займалися журналістською діяльністю в Україні»^[197]. У документі, опублікованому на вебсайті Офісу Генерального прокурора України, зазначається, що Кім отримав розвідувальні дані, які вказували на те, що у Краматорську перебувають співробітники Reuters. Далі зазначається, що Кім «повністю усвідомлював, що ці особи були цивільними особами та не брали участі у збройному конфлікті».^[198]

Агентство Reuters, посилаючись на джерела в українській розвідці, повідомило, що ракету було запущено з Ростовської області Росії^[199]. З цього регіону по території України регулярно завдають ударів принаймні три різні ракетні бригади: 1-ша ракетна бригада 49-ї загальновійськової армії, 47-ма ракетна бригада 8-ї загальновійськової армії та 107-ма ракетна бригада 35-ї загальновійськової армії^[200]. Оскільки наказ про удар, найімовірніше, віддали на рівні Об'єднаної групи російських військ (сил) в Україні, виконати його могла б будь-яка з цих бригад, незалежно від того, чи формування, до якого вони належать, активно брало участь в операціях на цій ділянці лінії фронту. За відсутності перевірених розвідувальних даних з місця подій наразі неможливо ідентифікувати конкретний відповідальний підрозділ.

З міркувань безпеки та з метою недопущення шкоди офіційному розслідуванню, у цьому звіті не публікуються всі аналітичні матеріали та зібрана в ході розслідування додаткова інформація. Відповідну інформацію передано до компетентних органів досудового розслідування.

Руйнування готелю «Сапфір» у Краматорську

Фото: Державна служба України з надзвичайних ситуацій

V. Напади на готелі є воєнними злочинами

Відповідно до міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права напади на готелі, де проживають цивільні, зокрема журналісти та гуманітарні працівники, можуть становити відповідно грубі порушення та воєнні злочини.

Наведена нижче кримінальна класифікація подається виключно для ілюстративних цілей. Вона не обмежує будь-які альтернативні чи додаткові правові характеристики, які можуть використовуватися національними судами, міжнародними судами чи трибуналами, які здійснюють юрисдикцію над описаними діями.

1. Воєнний злочин умисного нападу на цивільних осіб і цивільні об'єкти

Основоположне правило міжнародного гуманітарного права полягає в тому, що напади можуть бути спрямовані виключно на військові цілі. Таким чином, навмисний напад на цивільних осіб або цивільні об'єкти заборонено як звичаями, так і конвенціями.

Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року визначає воєнні злочини як «грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року»^[201] та «інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права»^[202], зокрема в ньому як воєнні злочини перераховуються такі діяння:

- «умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у бойових діях» (Стаття 8(2)(b)(i));
- «умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями» (Стаття 8(2)(b)(ii));
- «напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями [...] будівлі чи їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів» (Стаття 8(2)(b)(v)).

^[201] Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року, Стаття 8(а).

^[202] Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 8 червня 1977 року, Стаття 79(2).

^[204] Див. Розділ III Звіту.

^[205] Див. Розділ III.1 Звіту.

^[206] Протокол I, Стаття 50(1), Стаття 51(2,3).

У цьому контексті неодноразові удари по готелях, які за наявною інформацією використовуються переважно цивільними особами – журналістами, гуманітарними працівниками, переміщеними особами та іншими – можуть відповідати правовим стандартам цих воєнних злочинів. Закономірності, виявлені в цьому звіті, вказують на те, що йдеться не просто про випадкову шкоду, а про умисні удари по цивільних, що додатково обтяжує потенційні порушення МГП.

Журналісти, гуманітарні працівники та інші цивільні особи, які проживають у готелях, захищені міжнародним гуманітарним правом. Зокрема, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій (ДП I) роз'яснює, що журналісти, які працюють у зонах бойових дій, зберігають свій цивільний статус та захист «за умови, що вони не вживають жодних дій, які негативно впливають на їхній статус цивільних осіб»^[203].

Після здійснення атак Міністерство оборони Російської Федерації час від часу намагалося виправдати удари по готелях, безпідставно заявляючи про присутність українських військовослужбовців, представників розвідки або іноземних найманців.^[204] У випадку з готелем «Сапфір» Міністерство ще до нападу визнало присутність журналістів, водночас стверджуючи, що вони нібито діяли у змові зі Службою безпеки України з метою постановного висвітлення подій у медіа для впливу на рішення щодо західної військової підтримки.^[205] У межах МГП не існує «проміжної категорії» осіб – особа або є комбатантом, якого можна законно атакувати, або є цивільною особою, яка захищена від прямого нападу, за винятком випадків, коли (і лише протягом цього часу) вона бере безпосередню участь у бойових діях^[206].

Немає жодних доказів того, що журналісти, гуманітарні працівники, чи інші цивільні особи присутні в готелях вчиняли дії, які могли б бути рівносильними безпосередній участі у бойових діях та позбавляли б їх статусу цивільної особи. Навпаки, наявна інформація підтверджує, що вони виконували професійні обов'язки, які прямо охороняються нормами МГП.

Навіть якщо припустити правдивість російських тверджень, медійна діяльність, включно з політично заангажованим або адвокаційним висвітленням, не є безпосередньою участю у бойових діях^[207]. При розмежуванні «безпосередньої» та «опосередкованої» участі у бойових діях *Тлумачне керівництво Міжнародного комітету Червоного Хреста* зазначає, що загальні дії на підтримку воєнних зусиль, як-от «політична, економічна або медійна діяльність, яка сприяє загальним збройним зусиллям (наприклад, політична пропаганда)», не відповідають необхідному порогу для визначення безпосередньої участі^[208]. Також зазначено, що безпосередня участь не є синонімом «залученості до» або «сприяння» бойовим діям, як і не охоплює «підготовку» або «забезпечення можливості» для участі іншої особи у бойових діях. Це поняття стосується саме виконання особою ворожих актів, які є «частиною» бойових дій.^[209]

Що стосується характеру об'єктів, які є цілями нападу, цивільні об'єкти визначаються від зворотного: ними є всі об'єкти, які не становлять військові цілі відповідно до Статті 52(1) ДП I^[210]. А от військові цілі, відповідно до Статті 52(2) ДП I обмежуються тими об'єктами, які «за своїм характером, розташуванням, призначенням або використанням» роблять ефективний внесок у військові дії та повне або часткове знищення, захоплення чи нейтралізація яких за обставин, що панують на цей момент, забезпечує конкретну військову перевагу^[211]. Цим визначенням встановлюється подвійна перевірка, обидва пункти якої має бути виконано одночасно: і внесок, і перевага.

^[207] Див. МКЧХ, Тлумачне керівництво щодо поняття безпосередньої участі у бойових діях, с. 51–52 щодо розмежування безпосередньої та опосередкованої участі у бойових діях.

^[216] Протокол I, Стаття 52(3).

^[219] Із 31 нападу, проаналізованим у цьому звіті, 30 були здійснені по готелях, які не становили очевидної військової цілі. Єдиним винятком був готель «Профспілковий» у Чернігові.

На практиці, особливо коли йдеться про міські бої, цивільні будівлі відносно часто втрачають захищений статус і стають військовими цілями через використання збройними силами^[212]. Наприклад, коли бойові дії відбуваються в межах міста, будівлі можуть використовуватися для зберігання зброї, координації операцій або здійснення атак. У таких ситуаціях сама будівля інтегрується у військові операції, а отже, відповідає критеріям військового об'єкта. Однак такі рішення мають ухвалюватися з великою обережністю й відповідати принципу пропорційності: атаки не повинні завдавати надмірної випадкової шкоди цивільним у порівнянні з конкретною й безпосередньою очікуваною військовою перевагою^[213].

За межами зон активних бойових дій поріг законності атак на початково цивільні споруди буде вищим^[214]. Військовий характер будь-якого об'єкта має бути чітко встановлений шляхом надійної та обґрунтованої перевірки, а просторові межі цілі повинні бути точно визначені^[215]. За відсутності переконливих доказів об'єкт слід вважати цивільним; це чітко роз'яснюється у Статті 52(3) ДП I^[216].

Найважливіше те, що сама по собі присутність осіб, які є законними цілями, як-от комбатанти, члени організованих збройних груп або цивільні особи, які безпосередньо беруть участь у бойових діях, не перетворює цивільний об'єкт на військову ціль^[217]. Щоб така споруда, як готель, крамниця чи урядова установа втратили захищений статус за законом, потрібно довести, що вона активно використовується особами для військових цілей – наприклад, як командний центр, логістичний хаб, снайперська позиція чи сховок зброї^[218]. За відсутності такого використання будівля залишається цивільним об'єктом, і напад на неї буде незаконним.

Наявні докази щодо 24 готелів, які були обстріляні в різних містах в Україні^[219], свідчать про те, що ці готелі на момент нападів залишалися цивільними об'єктами. За винятком єдиного інциденту, пов'язаного з готелем «Профспілковий» у Чернігові, не було доведено, що принаймні котрийсь з решти готелів ефективно використовувався у військових цілях, і не було жодних підтверджених доказів того, що вони втратили цивільний характер. За відсутності

надійних та обґрунтованих доказів, що підтверджують перетворення цих готелів на військові цілі, слід вважати, що вони були цивільними об'єктами, захищеними від нападу. Ці принципи детальніше проілюстровані в наведеному нижче аналізі інцидентів з готелями «Аврора» і «Сапфір».

Випадок з готелем «Аврора»

Кривий Ріг, у якому був розташований готель, – місто приблизно за 70 кілометрів від найближчої лінії фронту, а отже, розташоване за межами активної зони бойових дій. Такий географічний контекст підкреслює необхідність суворої перевірки перед ухваленням будь-якого рішення щодо вибору цілі для удару. Крім того, сама по собі присутність військовослужбовців у позаслужбовий час на цивільному об'єкті не перетворює цей об'єкт на військову ціль. Не було ані достатніх підстав, ані доказів, які вказували б на те, що готель «Аврора» використовувався з військовою метою^[220]. Військовослужбовці, про яких йдеться, були присутні на об'єкті з особистих причин, часто в супроводі партнерок, і немає жодних ознак того, що будівля втратила цивільний статус^[221].

Що стосується удару по готелю «Сапфір», наявні факти викликають ще більше занепокоєння у правовому контексті. Хоча готель був розташований дещо ближче до лінії фронту, а найближчі бої, за наявною інформацією, відбувалися приблизно за 25 км від Краматорська в день удару^[222], він все ж був далеко за межами будь-якої зони активних бойових дій.

Відповідно, поріг необхідних доказів для вибору цілі залишався високим, і будь-який правомірний напад вимагав би надійної, обґрунтованої перевірки військового застосування готелю. Однак зібрані докази свідчать про те, що на момент удару в готелі не було військовослужбовців, і жодного військового використання будівлі не було підтверджено^[223]. Єдиний солдат, який отримав поранення під час нападу, за наявною інформацією, перебував поряд з готелем, а не у приміщенні.

Російська влада, зокрема речник Кремля Дмитрій Песков, не стверджувала, що готель використовувався у військових цілях. Натомість вони намагалися виправдати напад, ставлячи під сумнів цивільний статус окремих постраждалих, зокрема медійників^[224]. Цю аргументацію підхопили російські Telegram-канали, такі як «Два майора», які наголошували на попередньому військовому досвіді Раяна Еванса, оскільки він раніше служив у британській армії^[225].

Якщо припустити, що всі особи, про яких йдеться, зокрема журналісти, мали попередній військовий досвід, це все одно не впливає на їхній цивільний статус на момент удару. Поняття комбатанта застосовується лише до осіб, які у цей момент є членами збройних сил^[226]. Після звільнення з війська, виходу у відставку чи іншого припинення служби людина знову отримує статус цивільного і повний захист проти безпосередніх нападів^[227].

Таким чином, схема нападів на готелі по Україні, включно з готелем «Сапфір», не відповідає правовим критеріям вибору військових цілей відповідно до міжнародного гуманітарного права. Ці готелі не були розташовані на лінії фронту чи поблизу, і в жодному з проаналізованих випадків^[228] не було обґрунтованих доказів військового використання цих об'єктів, що могло б виправдати віднесення їх до військових цілей. За відсутності таких доказів, а також враховуючи явний цивільний характер та переважне використання цих об'єктів, не було зроблено жодної обґрунтованої заяви, яка могла б правомірно заперечити презумпцію захисту цивільного населення. Таким чином, ці удари потенційно можуть кваліфікуватися як воєнні злочини умисного нападу на цивільних осіб і цивільні об'єкти.

^[220] ^[221] Див. Розділ I.3 Звіту.

^[223] Див. Розділ IV Звіту.

^[224] Див. Розділ III.3 Звіту.

^[228] За винятком єдиного інциденту з готелем «Профспілковий» у Чернігові.

2. Воєнний злочин терору проти цивільного населення

Хоча Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них не містять визначення поняття «тероризм», міжнародне гуманітарне право забороняє низку дій, які в контексті збройного конфлікту можуть розцінюватися як акти терору^[229]. Зокрема умисне використання насильства для залякування цивільних чітко заборонене звичаєвим і договірним правом^[230].

Що стосується договірного міжнародного гуманітарного права, стаття 51(2) Додаткового протоколу I Женевської конвенції забороняє «акти або погрози насильством, головною метою яких є поширення терору серед цивільного населення»^[231]. Паралельне положення міститься у Статті 13(2) Додаткового протоколу II, де той самий принцип застосовується до неміжнародних збройних конфліктів^[232].

Що стосується звичаєвого міжнародного гуманітарного права, за Правилем 2 Бази даних звичаєвого МГП від МКЧХ «діяння або погрози насильством, головною метою яких є поширення терору серед цивільного населення, заборонені»^[233]. Щобільше, Апеляційна палата МКТЮ у справі Галіча підтвердила, що заборона на терор цивільного населення набула статусу звичаєвого права та передбачає індивідуальну кримінальну відповідальність за порушення^[234]. Те саме було підтверджено у справі Драгоміра Мілошевича, а також у рішеннях Спеціального суду щодо Сьєрра-Леоне^[235].

За словниковим визначенням^[236] терор у своєму звичайному значенні^[237] та в юриспруденції міжнародних трибуналів^[238] пояснюється як «надзвичайний страх». Як далі пояснюється у справі Драгоміра Мілошевича, акти або погрози насильством, спрямовані на поширення терору,

повинні виходити за рамки страху, який є умовно звичайним наслідком діяльності збройних сил у збройному конфлікті: «Це страх, розрахований на те, щоб деморалізувати, стривожити, позбавити будь-якого відчуття безпеки групу людей, які не мають жодного [...] стосунку до бойових дій»^[239].

Застосування цих категорій до нападів на готелі в Україні: злочинне діяння

Напади на готель «Сапфір» та інші готелі, приклади яких наведено в цьому дослідженні^[240], містять ключові характеристики злочину терору відповідно до МГП. Зі справ Галіча та Мілошевича видається, що терор може здійснюватися не лише шляхом невивіркових чи непропорційних атак, а – ще більше – шляхом безпосередніх атак, умисно спрямованих на цивільних або цивільні об'єкти^[241].

У випадку ударів по українських готелях ми спостерігаємо прямі напади на цивільну інфраструктуру, за якими не стоїть жодна чітка військова необхідність.

Наше дослідження засвідчило:

- Використання високоточної зброї, що свідчить про навмисний характер ударів, а не про помилку;
- Постійні закономірності нападів на готелі з 2022 по 2025 рік, які вказують на свідому тактику попри передбачувані жертви серед цивільного населення;
- Наявність розвідувальних даних та спостережень після удару, які підтверджують,

що Росія мала достатньо можливостей перереглянути свої дії, але свідомо обрала продовжувати атаки.

Як зазначалося у вступній частині звіту, готелі можуть сприйматися як символічно важливі цивільні об'єкти, яких часто перебувають іноземці, гуманітарні працівники, журналісти та внутрішньо переміщені особи. В українському контексті ці готелі нерідко слугують простором для проживання й роботи людей, які займаються гуманітарною допомогою, висвітленням війни у ЗМІ та документуванням воєнних злочинів.

Навмисні удари по таких об'єктах створюють серйозну психологічну травму і довгостроковий страх серед цих груп^[242]. З наявних доказів видається очевидним, яку ідею Росія хоче донести цими ударами: що всі цивільні в небезпеці, незалежно від того, використовується готель різними групами, чи лише цивільними, функціонує він, чи зачинений^[243].

Ці атаки особливо зачепили окремі групи цивільних. Журналісти, волонтери, служби швидкого реагування і гуманітарні працівники, які працюють біля лінії фронту, вже ведуть свою діяльність в умовах підвищеного ризику, але відчуття вразливості та страху лише посилюється, коли мішенями стають готелі – місця, де вони відпочивають і тимчасово живуть. Ця закономірність безпосередньо підтверджує висновок про те, що мета цих нападів – створити сильний страх серед фахівців і вразливих груп цивільних, щоб знеохотити їх від виконання важливих завдань для решти цивільного населення та для забезпечення права громадськості на інформацію.

Встановлення злочинного умислу: конкретний намір поширювати терор

В МКТЮ було сформульовано два елементи злочинного умислу, коли йдеться про злочин терору:^[244]

→ **Загальний намір.** Правопорушник умисно зробив цивільне населення чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях, об'єктом актів насильства.

→ **Конкретний намір.** Акти насильства здійснювалися насамперед з метою поширення терору серед цивільного населення.

Цей конкретний намір – ключова ознака злочину – може співіснувати з іншими мотивами, але має бути головною метою нападу^[245]. Такий висновок можна зробити з характеру, способу, часу, тривалості^[246] та місця^[247] нападу.

У нашому дослідженні навмисні напади на готелі, які часто використовують цивільні, особливо журналісти та гуманітарні працівники, нагадують результати розслідування у справі Галіча: там цілями атак ставали ринки, бювети та зупинки громадського транспорту^[248] – місця, де зазвичай перебувають цивільні. Усі ці удари мали на меті продемонструвати, що ніхто не є у безпеці^[249].

Регулярність і наполегливість таких атак, їхнє символічне комунікативне значення та відсутність військової доцільності свідчать про те, що їхньою метою є вселення страху, дестабілізація повсякденного життя та ускладнення роботи цивільного населення. Зокрема, удари по готелях спрямовані на те, щоб відлякати журналістів і гуманітарних працівників, які висвітлюють війну або надають допомогу, тим самим перешкоджаючи критично важливим цивільним функціям – гуманітарному реагуванню та документуванню збройного конфлікту.

Конкретний намір поширювати терор додатково відображається у змінах у поведінці цивільного населення, зокрема у задокументованому уникненні готелів медійниками. Ці зміни в поведінці відображають не лише страх, а й досвід терору, відповідно до його визначення у міжнародній юриспруденції: надзвичайний страх, викликаний навмисним позбавленням безпеки.

Сукупність доказів свідчить про те, що удари по готелях в Україні відповідають критеріям воєнного злочину терору проти цивільного населення згідно з міжнародним звичаєвим правом.

^[240] За винятком єдиного інциденту з готелем «Профспілковий» у Чернігові.

^[242] Див. Розділ II.3 Звіту.

^[243] Див. Розділ I.1 Звіту.

Висновки та рекомендації

Інформація, викладена у цьому звіті, дає підстави стверджувати, що удари російських збройних сил по готелях в Україні є, найімовірніше, цілеспрямованими, а не випадковими наслідками бойових дій. Попри те, що в деяких випадках українські військовослужбовці могли перебувати в готелях, наявні докази свідчать, що їхня присутність мала приватний характер і не була пов'язана з військовим використанням об'єктів. Єдиним винятком є удар по готелю «Профспілковий» у Чернігові у квітні 2023 року.

В усіх інших задокументованих випадках готелі залишалися цивільними об'єктами, які підлягають захисту згідно з нормами міжнародного гуманітарного права. Навіть якщо в готелі тимчасово перебувають військові, цього недостатньо, щоб вважати будівлю законною військовою ціллю. Міжнародне гуманітарне право чітко зобов'язує сторони конфлікту вживати всіх можливих заходів для запобігання шкоди цивільному населенню. Крім того, очікувана військова перевага має бути пропорційно вищою за очікувані втрати серед цивільного населення.

Важливо зазначити, що незалежно від того, чи продовжували готелі працювати після початку повномасштабного вторгнення, чи були тимчасово або повністю зачинені, чіткої залежності між їхнім статусом і рівнем убезпеченості від атак не простежується. Об'єкти, про які було відомо, що в них перебувають журналісти та інші спеціалісти, задіяні у реагуванні на конфлікт, так само зазнавали нападів, що свідчить про вкрай нестабільну та небезпечну ситуацію для осіб, що займаються документуванням воєнних подій або наданням допомоги. Повторюваність і частота атак на готелі, попри їхню очевидну відсутність військової цінності, дозволяє припустити наявність ширшої мети цих атак. Дані нашого дослідження вказують, що російські військові можуть розглядати журналістів, а також цивільне населення в цілому, як легітимну мішень.

Наслідки цих атак є масштабними та глибокими. Журналісти, які раніше регулярно зупинялися в українських готелях, тепер відчують підвищений ризик — як і інші цивільні, що проживають, працюють або опиняються поблизу таких об'єктів під час ударів. Наше дослідження показало, що ці атаки серйозно ускладнили логістику для роботи медійників в

Україні. Знайти безпечне житло стало складніше, а переміщення — менш передбачуваним, трудомістким і дорожчим. Водночас зростає й психологічний тиск: багато медійників повідомляють про тривожність, симптоми травми та страх, пов'язані з досвідом пережитих атак.

Очевидно, що Російська Федерація ігнорує свої зобов'язання щодо захисту журналістів відповідно до МГП. Замість того, щоб забезпечувати цей захист, Росія, як видається з цих дій, обрала стратегію, в якій медійники сприймаються як незначні втрати або навіть як правомірні цілі. Наші висновки, підтверджені опитуваннями та аналізом медіа та соцмереж після ударів, свідчать про тривожну тенденцію: в російських наративах активно розмивається межа між журналістами та комбатантами, і таким чином перших активно зображають як учасників бойових дій, а отже — як законні військові цілі. Це не лише порушує їхні права, а й підриває безпеку преси загалом. До того ж послідовність і повторюваність цих наративів вказує на навмисне зусилля закріпити їх у свідомості суспільства й таким чином зображувати кожен удар як правомірний за МГП — попри відсутність необхідних доказів. Загалом це призводить до обмежень незалежного висвітлення війни, придушення правди та поширення дезінформації.

У російській комунікації часто використовуються іронічні чи суперечливі наративи. Наприклад, 8 вересня 2024 року російське МЗС опублікувало твіт на відзначення Міжнародного дня солідарності з журналістами, заявивши про відданість захисту свободи преси та прав журналістів та прагнення притягувати до відповідальності тих, хто «незаконно встановлює правила й карає незгодних»^[250]. Такі риторичні жести особливо вражають, враховуючи ситуацію залякування, переслідування та фізичних нападів на журналістів у Росії. Ці заяви також вказують на ширшу тактику: Росія стверджує, що підтримує ті самі норми, які насправді активно порушує, створюючи таким чином фасад легітимності на міжнародній арені.

Особливо показовим випадком є напад на готель «Сапфір» у Краматорську 24 серпня 2024 року, в результаті якого загинув член команди Reuters Раян Еванс. Цей випадок не лише свідчить про небезпеки, з якими стикаються медій-

ники, а й може слугувати закликом до встановлення відповідальності за подібні напади та посилення захисту всіх членів журналістських команд. Журналісти та медійники, які не беруть участі в бойових діях, ні за яких обставин не мають вважатися законними військовими цілями.

Внаслідок цих подій журналісти дедалі частіше відчують, що Росія розглядає їх як ворогів. Таке ставлення виконує подвійну функцію: воно з одного боку легітимізує атаки на представників медіа, а з іншого – звужує простір для незалежних наративів, перешкоджаючи поширенню достовірної інформації. Обмежуючи доступ і наражаючи на небезпеку тих, хто намагається висвітлювати події безпосередньо з місця, Росія забезпечує собі більший контроль над тим, яку саме історію буде розказано.

Рекомендації

Для покращення безпеки та умов роботи медійників, які висвітлюють повномасштабне вторгнення в Україну, в контексті активних нападів на готелі TH і RSF пропонують наступні рекомендації:

Рекомендації для української влади:

- **Посилити співпрацю з медійниками.** Потрібно покращити співпрацю з журналістами, власниками медіа, профспілками та професійними об'єднаннями для створення безпечніших та більш стійких умов роботи в зонах бойових дій.
- **Забезпечити юридичне визнання та захист усіх працівників медіагалузі,** включаючи локальних продюсерів та журналістів-фрилансерів. Українське законодавство про медіа слід оновити, щоб чітко окреслити роль місцевих асистентів медіа та продюсерів як невід'ємних членів журналістських команд, відповідно до рекомендацій Європейського Союзу і практик Європейського суду з прав людини. Їхні мовні навички, культурні компетенції, регіональна експертиза та мережі зв'язків є незамінними як для міжнародної, так і для національної журналістики. Вони повинні мати ті самі права, професійний статус і рівень захисту, що й усі інші медійники, які працюють у зонах конфлікту.

Рекомендації для Міжнародного кримінального суду та Генерального прокурора України:

- **Першочергово розслідувати напади на журналістів і загалом на цивільних**

осіб. Розпочинати систематичні розслідування нападів на журналістів і загалом на цивільних осіб як воєнних злочинів є критично важливим. Напади на цивільні об'єкти, навіть за наявності військовослужбовців на місці, є незаконними, оскільки це не робить цивільні об'єкти військовими цілями. Як зазначалося вище, журналісти, гуманітарні працівники та інші цивільні особи, які проживають у готелях, захищені міжнародним гуманітарним правом згідно з Женевською конвенцією 1949 року та додатковими протоколами до неї. Додатковий протокол I роз'яснює, що журналісти, які працюють у зонах бойових дій, вважаються цивільними «за умови, що вони не вживають жодних дій, які негативно впливають на їхній статус цивільних осіб»^[251]. Таким чином, вкрай важливо комплексно розслідувати випадки нападів на журналістів та загалом на цивільних осіб.

- **Пріоритетним завданням має залишатися всебічне розслідування** та притягнення винних у цих злочинах до відповідальності в рамках національних судових механізмів.

Рекомендації для іноземних держав:

- **Першочергово переслідувати винних у злочинах проти журналістів.** Як рідна країна медійника Раяна Еванса Велика Британія має розпочати судове провадження в його справі. Іншим країнам також варто домагатися встановлення відповідальності за злочини проти журналістів, зокрема застосовуючи принцип універсальної юрисдикції. Тяжкість злочинів проти жур-

налістів обумовлена критично важливою соціальною функцією журналістики, особливо в умовах конфліктів. Це обґрунтовує повну пріоритетність переслідування таких злочинів відповідно до Резолюції 2222 та Вказівок ЮНЕСКО і Міжнародної асоціації прокурорів щодо переслідування злочинів проти журналістів (2020)^[252].

- **Скористатися можливістю судової співпраці між державами.** З огляду на масштабні напади російських військ на іноземних та місцевих журналістів в Україні, спільні зусилля Генерального прокурора України, Прокурора Міжнародного кримінального суду та інших національних прокурорів є важливими для викриття всіх незаконних нападів та забезпечення ефективного переслідування винуватців та організаторів цих злочинів.
- **Запровадити суворіші санкції проти Росії за злочини проти журналістів та інших медійників.** Вбивства, викрадення, тортури та переслідування журналістів в Україні російськими силами мають призвести до відповідальності й не залишатися безкарними. Держави повинні посилити санкції проти осіб та організацій, відповідальних за напади на журналістів та інших медійників, а також за сприяння поширенню воєнної пропаганди. Санкції повинні бути систематично пов'язані не лише зі збройною агресією, а й з порушеннями свободи преси.

Рекомендації для українських і міжнародних медіа:

- **Збільшити редакційне фінансування на заходи безпеки:** редакції повинні виділити спеціальні бюджети для покриття витрат на необхідні ресурси безпеки. Респонденти нашого опитування часто відзначали недостатню фінансову підтримку з боку видань, зокрема для можливості наймати перевірених місцевих продюсерів, охоронців, водіїв та оренди броньованих автомобілів. Редакціям необхідно також забезпечити належне страхування своїх журналістів та інших співробітників перед поїздками до зон бойових дій. Страхові поліси повин-

ні чітко покривати травми або смертельні випадки, що можуть виникнути внаслідок бойових дій.

- **Оновити протоколи безпеки з урахуванням особливостей війни Росії проти України.** Чинні міжнародні протоколи безпеки для журналістів, що ґрунтуються, наприклад, на війнах у Сирії та Іраку, необхідно адаптувати з урахуванням реалій ситуації в Україні. Індивідуальне планування безпеки разом з радниками, що мають досвід роботи в Україні, є критично важливим, оскільки частота та повторюваний характер нападів на готелі свідчать про те, що російські військові можуть вважати журналістів і медійників мішенями. Протоколи координації та зв'язку між польовими командами і центральними редакціями також потребують перегляду та вдосконалення, щоб польові команди могли приймати остаточні рішення щодо необхідних заходів безпеки.
- **Запровадити обов'язкові письмові контракти з місцевими продюсерами.** Медіаорганізації повинні офіційно оформлювати відносини з місцевими продюсерами та водіями через контракти, що чітко визначають їхні ролі та обов'язки. Це не лише підвищує професійний статус співробітників, але й зміцнює відповідальність медіаорганізації за їхню безпеку та права. Крім того, міжнародні медіа повинні забезпечити найнятих місцевих співробітників захисним спорядженням, повним набором аптечок (IFAK) та належним навчанням з надання домедичної допомоги.
- **Надавати пріоритет безпечному житлу для журналістів.** З огляду на тенденцію до цілеспрямованих атак, ми рекомендуємо журналістам обирати безпечне житло з укриттями та не ігнорувати повітряні тривоги. Зокрема, слід уникати перебування в готелях, розташованих поблизу лінії фронту. За нашими спостереженнями, українські та деякі міжнародні журналісти вже почали дотримуватись цих заходів безпеки.
- **Забезпечити навчання щодо правил перебування в зоні бойових дій і надання домедичної допомоги.** Усі медійники, які

працюють у зонах високого ризику, повинні пройти стандартизовану підготовку з безпеки в умовах бойових дій та надання першої медичної допомоги. Таке навчання має бути обов'язковим перед першим виїздом у поле, а курси з оновлення знань і навичок слід проводити не рідше ніж раз на пів року.

- **Розширити доступ до послуг підтримки психічного здоров'я.** Редакції повинні першочергово зважати на психічне здоров'я співробітників і фрилансерів, з якими вони працюють. Журналісти та продюсери, які працюють у зонах бойових дій, зазнають значного психологічного тиску. Необхідно впроваджувати комплексні програми підтримки, зокрема консультування з питань травматичного досвіду та забезпечення довгострокової психологічної допомоги за рахунок медіаорганізацій.

Рекомендації для держав, наглядових органів у галузі медіа та платформ соцмереж:

- **Розробити стратегії протидії проросійській дезінформації.** Російські нарративи, які виправдовують атаки, спрямовані не лише на внутрішню аудиторію через російськомовні Telegram-канали. Їх активно поширюють й іноземними мовами, аби впливати на міжнародну спільноту. У зв'язку з цим важливо:
 - відстежувати та викривати складні стратегії пропаганди й дезінформації^[253];
 - забезпечити регулювання цифрових платформ для встановлення відповідальності за поширення дезінформації та пропаганди, пов'язаних із російсько-українською війною;
 - реалізовувати вже існуючі норми відповідальності та сприяти поширенню достовірних джерел інформації^[254].
- **Сприяти цифровій грамотності.** Підтримувати фактчекінгові ініціативи громадянського суспільства та урядів, а також програми цифрової грамотності, щоб допомагати аудиторії ідентифікувати маніпулятивний контент.

Додатки

Додаток I

Підтверджені напади Росії на готелі в Україні (24 лютого 2022 р. – 15 березня 2025 р.)

Додаток II

Репресії Росії проти медіа та журналістів в Україні

Додаток III

Правові та дипломатичні заходи як засіб залякування

Додаток IV

Взаємовідносини між медіа та державою в Росії: як вони працюють разом?

Додаток V

Список Telegram-каналів, проаналізованих Osavul

Додаток VI

Анкета, розповсюджена серед медійників

Джерела та примітки

- Human Rights Watch (2000). Kosovo: Civilian Deaths in the NATO Air Campaign, D1201, URL: <https://www.refworld.org/reference/countryrep/hrw/2000/en/32567> (дата звернення: 13.04.2025); Baletic, K. (2024). Serbia's Landmark Hotel Sold to Make Way for Luxury Complex. BalkanInsight, URL: <https://balkaninsight.com/2024/03/22/serbias-landmark-hotel-sold-to-make-way-for-luxury-complex/> (дата звернення: 13.04.2025); Aiano, Z. (2018). Such a Lovely Place Nicolas Wagnières' Hotel Jugoslavija (2017). The East European Film Bulletin, URL: <https://eefb.org/perspectives/nicolas-wagnieres-hotel-jugoslavija-2017/> (дата звернення: 13.04.2025).
- The Irrawaddy (2024). Myanmar Junta Targets Hotels, Civilian Areas in Lashio as Bombing Continues. URL: <https://www.irrawaddy.com/news/burma/myanmar-junta-targets-hotels-civilian-areas-in-lashio-as-bombing-continues.html> (дата звернення: 13.04.2025).
- A News (2024). Israeli strike targets hotel south of Beirut housing journalists, killing 3. URL: <https://www.anews.com.tr/middle-east/2024/10/25/israeli-strike-targets-hotel-south-of-beirut-housing-journalists-killing-3> (дата звернення: 13.04.2025); RSF (2024). Lebanon: RSF denounces Israeli strike on guesthouse hosting journalists. Reporters without Borders, URL: <https://rsf.org/en/lebanon-rsf-denounces-israeli-strike-guesthouse-hosting-journalists> (дата звернення: 13.04.2025).
- Дивитися, наприклад: Marriott Hotel, Пакистан, 20.09.2008. (Gunaratna, R. (2008). The Islamabad Marriott in Flames: The Attack on the World's Most Protected Hotel. Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, 3(2), pp. 99–116. <https://doi.org/10.1080/18335300.2008.9686916>); Byblos Hotel, Мали, 07.08.2015. (BBC News (2015). Mali hotel siege: Several killed in Severe, four UN workers saved. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-33833363> (дата звернення: 13.04.2025)). Inter-Continental Hotel, Кабул, Афганістан, 20.01.2018 (BBC News (2018). Kabul: Gunmen attack Intercontinental Hotel. BBC News, URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-42761881> (дата звернення: 13.04.2025)); DusitD2 Hotel, Найробі, Кенія, 15.01.2019 (BBC News (2019). Kenya terror attack: What happened during the Nairobi hotel siege? BBC News, URL: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-47202313> (дата звернення: 13.04.2025)); SYL Hotel, Могадішу, Сомалі, 14.03.2024 (Hassan, M. O. (2024). 3 Soldiers, 5 Militants Killed in Al-Shabab Attack on Mogadishu Hotel. VOA News, URL: <https://www.voanews.com/a/police-end-al-shabab-attack-on-mogadishu-hotel/7529042.html> (дата звернення: 13.04.2025)).
- Polo, S.M.T. (2020). The Quality of Terrorist Violence. Journal of Peace Research 57(2), p. 237.
- Wernick, D. A., & Von Glinow, M. A. (2012). Reflections on the Evolving Terrorist Threat to Luxury Hotels: A Case Study on Marriott International. Thunderbird International Business Review, 54(5), p. 735. URL: <https://sci-hub.se/https://doi.org/10.1002/tie.21496>
- У трьох із 31 проаналізованого випадку у відкритих джерелах та відчуженнях очевидців містяться припущення щодо можливої присутності військових об'єктів поблизу готелів. Водночас у ході дослідження ці твердження не вдалося достовірно підтвердити. Йдеться про атаки 22 та 27 вересня 2022 року на готель Sunrise Park у Запоріжжі, а також про атаку 31 грудня 2022 року на готель Alfavito в Києві. Зважаючи на непідтверджений характер цих даних і те, що згадані готелі зазнали значних пошкоджень унаслідок прямих влучань — двічі у випадку з Sunrise Park Hotel — ми включили ці атаки до методологічної рамки нашого звіту. Водночас визнаємо, що для остаточної впевненості у відсутності військових об'єктів у цих випадках необхідне глибше дослідження. Крім того, попри відсутність на момент підготовки звіту ознак інших можливих військових об'єктів поблизу проаналізованих готелів, не виключено, що майбутні розслідування можуть надати інформацію, яка призведе до виключення окремих атак із нашої методології.
- Випадки, що стосуються безпілотників Shahed-131 та Shahed-136, були виключені з цього звіту через складність визначення, чи був удар результатом навмисного націлювання, чи його спричинило відхилення внаслідок роботи РЕБ.
- Truth Hounds (2014). Методологія документування (Основні принципи). URL: <https://truth-hounds.org/document/methodology/>; Truth Hounds (2023). Етичний кодекс документатора, URL: <https://truth-hounds.org/document/code/>.
- Онлайн-опитування доступне за адресами: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf15BRanIKSaU2ScvLUkQ2MdZ0ULhWoS38W4gDQGMFKzu6OZA/viewform?usp=header> (англ.), <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdumQciivlmwFC9A6zQuviXeO-kOU38CD1pY24yzU8VuSfxNw/viewform?usp=header> (укр.).
- Інститут масової інформації — це українська неурядова організація, яка займається моніторингом свободи слова та захистом прав журналістів. URL: <https://imi.org.ua/>.
- Львівський медіафорум — це українська неурядова організація, яка об'єднує журналістів та медіаекспертів з України. URL: <https://livvimediaforum.com/>.
- Фундація розвитку медіа (Media Development Foundation) — це українська організація, що займається посиленням незалежних медіа. URL: <https://www.mediadevelopmentfoundation.org/>.
- Щонайменше семеро медійників отримали тяжкі тілесні ушкодження.
- Наведені в цьому підрозділі цифри є узагальненням відповідей як українських, так і іноземних працівників медіа.
- Анатолій Куртєв / Від учорашнього ракетного удару у Запоріжжі постраждало 19 людей, серед них – четверо дітей [@kurtievofficial], (11.08.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/u1W71> (дата звернення: 13.04.2025); BBC News Ukraine (2023). Росіяни вдарили по готелю в Запоріжжі. Одна людина загинула, 9 поранених. URL: <https://archive.ph/5mRfz> (дата звернення: 13.04.2025).
- У цьому випадку, як і в подальших згадках про «Червоний Хрест», свідки не змогли визначити, чи йшлося про представників Товариства Червоного Хреста України, чи Міжнародного комітету Червоного Хреста. Водночас у деяких випадках повідомлялося, що ці особи розмовляли англійською, що може свідчити про їхню належність до МКЧХ.
- Інтерв'ю з Кра-51, проведене ТН.
- Deutsche Welle (2023). Ukraine updates: Russian missiles strike hotel used by UN. URL: <https://www.dw.com/en/ukraine-updates-august-13/live-66499248> (дата звернення: 13.04.2025); United Nations Ukraine (2023). This Hotel is the Main Base for UN Staff and Other Humanitarians Serving the People of Zaporizhzhia. United Nations Ukraine, URL: <https://ukraine.un.org/en/241286-hotel-main-base-un-staff-and-other-humanitarians-serving-people-zaporizhzhia> (дата звернення: 13.04.2025).
- Інтерв'ю з Кра-51, проведене ТН.
- Там само; Інтерв'ю з Кра-52, проведене ТН.
- Інтерв'ю з Кра-51, проведене ТН; Інтерв'ю з Кра-53, проведене ТН.
- Defense of Ukraine / They were targeting children [DefenceU], (10.08.2023), X (Twitter). URL: <https://x.com/DefenceU/status/1689734472046981120/photo/2> (дата звернення: 13.04.2025).
- Інтерв'ю з Кра-51, проведене ТН.
- Фещенко, А. (2023). Жінка з рожевим манікюром: що відомо про

- загибли внаслідок ворожого удару по Запоріжжю (фото). Glavcom, URL: <https://glavcom.ua/country/society/zhinka-z-rozhevim-manikjrom-shcho-vidomo-pro-zahiblu-vid-vorozho-udaru-po-zaporizhzhju-foto-948276.html> (дата звернення: 13.04.2025).
26. ДСНС Запоріжжя / Запоріжжя. У результаті російської ракетної атаки 10 серпня загинула одна людина, травмовано 19 осіб, з них 4 дітей [@gu_dsns_zp], (11.08.2023), Telegram, URL: <https://archive.ph/xEqsx> (дата звернення: 25.04.2025); Інтерв'ю з За-51, проведене ТН.
 27. Топольник, Ю. (2023). В ніч на Великдень армія РФ завдала серію ракетних ударів по Запоріжжю та області. Що відомо. Суспільне Запоріжжя, URL: <https://susplne.media/zaporizhzhia/447159-v-nic-navelikden-armia-rf-zavdala-seriu-raketnih-udariv-po-zaporizzu-ta-oblastiso-vidomo/> (дата звернення: 13.04.2025).
 28. Інтерв'ю з Кра-51, проведене ТН.
 29. Черченко, А.; Харьковська, О. (2024). На момент удару там жили три сім'ї, – власник готелю у Золочеві розповів деталі атаки. 24 канал, URL: https://24tv.ua/zolochiv-obstriljali-zruynovanomu-goteli-bulo-3-simiyi-shho-vidomo_n2488696 (дата звернення: 13.04.2025).
 30. Солодовнік, М.; Гребінник, Д. (2024). «Раз — це випадково, два — тактика»: власник розбитого ракетою РФ готелю у Золочеві розказав про удар. Суспільне Харків, URL: <https://susplne.media/kharkiv/678042-raz-ce-vipadkovo-dva-taktika-vlasnik-rozbitogoraketou-rf-gotelu-u-zolovevi-rozkazav-pro-udar/> (дата звернення: 13.04.2025).
 31. Shkarlat, K. (2025). What the Bristol Hotel in Odesa looks like after missile attack: Photos emerged. RBC:Ukraine, URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/what-the-bristol-hotel-in-odesa-looks-like-1738356161.html> (дата звернення: 13.04.2025); Eichner, I. (2025). Russian missiles hit historic Bristol Hotel, Jewish University of Chabad in Odesa. Ynetnews, URL: <https://www.ynetnews.com/article/bjbspyroke> (дата звернення: 13.04.2025).
 32. Григорська, Н. (2025). Частина всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Російські ракетні удари по центру Одеси пошкодили близько 15 пам'яток культури — фото. New Voice, URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/gotel-bristol-v-odesi-postrazhdav-vid-raketnoji-ataki-yaki-shchebudivli-poshkodzheno-novini-odesi-50486423.html> (дата звернення: 13.04.2025).
 33. Відомості отримано з однієї з відповідей на наше опитування.
 34. У цьому підрозділі йдеться про одну зафіксовану атаку на готель, де діяло пряме обмеження чи заборона на розміщення військовослужбовців. Хоча під час дослідження було виявлено інші готелі з подібною політикою, їх не було враховано в цій категорії, оскільки на момент удару вони фактично не функціювали, а відтак були віднесені до інших категорій, що точніше відображають їхній статус на час події.
 35. Інтерв'ю з Валерією Карпенко, проведене ТН.
 36. Там само.
 37. Там само.
 38. Рекун, О. (2024). Готель «Україна» в Чернігові: історія будівництва, російський ракетний удар та початок демонтажу. Суспільне Чернігів, URL: <https://susplne.media/chnihiv/647692-gotel-ukraina-v-chnernigovistoria-budivnictva-rosijskij-raketnij-udar-ta-pocatok-demontazu/> (дата звернення: 13.04.2025); В'ячеслав Чаус/ Чернігівська ОДА (ОВА) / Про ситуацію у Чернігові станом на сьогодні, 12 березня [@chnernigivskaODA], (12.03.2022), Telegram. URL: <https://archive.ph/TD5L3> (дата звернення: 13.04.2025); Інтерв'ю з Ch-03, проведене ТН. Облога Чернігова тривала з 24 лютого 2022 року до виведення всіх російських військ з області 4 квітня 2022 року.
 39. Truth Hounds (2024). Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/> (дата звернення: 13.04.2025).
 40. Укрінформ (2024). На Донеччині затримали інформаторів, які наводили ворожі ракети на Покровськ. URL: <https://archive.ph/6SiqA> (дата звернення: 13.04.2025).
 41. International Federation of Journalists (2023). Ukraine: Russian missiles repeatedly strike Donetsk journalists' hotel. URL: <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/article/ukraine-russian-missiles-repeatedly-strike-donetsk-journalists-hotel> (дата звернення: 13.04.2025).
 42. Інтерв'ю з Pkr-132, проведене ТН; Інтерв'ю з Pkr-456, проведене ТН.
 43. Інтерв'ю з Pkr-987, проведене ТН.
 44. Ministry of Defense of Russian Federation / Summary of the Ministry of Defense of the Russian Federation on the conduct of a special military operation (as of August 8, 2023) [@mod_russia], (08.08.2023), Telegram, URL: https://web.archive.org/web/2023081310245/https://t.me/mod_russia/29065 (дата звернення: 13.04.2024).
 45. Інтерв'ю з Кра-61, проведене ТН; Забожко, Т. (2024). Вибухи в Запоріжжі: у готелі загинули мати з сином, батько з дочкою – у лікарні. Факти, URL: <https://fakty.com.ua/ua/proisshestvija/20240903-vybuhyv-zaporizhzhzi-2-veresnya-2024-roku-shho-vidomo/> (дата звернення: 13.04.2025).
 46. Інтерв'ю з Кра-61, проведене ТН.
 47. Там само.
 48. Рекун, О. (2024). Чернігів обстріляли ракетами: є загиблі та травмовані. Суспільне Чернігів, URL: <https://susplne.media/chnihiv/725753-chnernigiv-obstrilali-raketami-e-zagibli-ta-travmovani/> (дата звернення: 13.04.2025).
 49. Рыбарь / Удар ВС РФ по пункту дислокации ВСУ в Чернигове [@rybar], (17.04.2024), Telegram. URL: <https://archive.ph/SXld3> (дата звернення: 13.04.2025).
 50. Рекун, О. (2024). Чернігів обстріляли ракетами: є загиблі та травмовані. Суспільне Чернігів, URL: <https://susplne.media/chnihiv/725753-chnernigiv-obstrilali-raketami-e-zagibli-ta-travmovani/> (дата звернення: 13.04.2025).
 51. Меморіал. Платформа пам'яті - це ініціатива з вшанування жертв російської агресії, якою керує українська громадська організація "Меморіал". URL: <https://www.victims.memorial/> (дата звернення: 13.04.2025).
 52. Іван Герашченко (17.04.2024). Меморіал. Платформа пам'яті, URL: <https://www.victims.memorial/people/ivan-herashchenko> (дата звернення: 13.04.2025).
 53. Марія Котова (17.04.2024). Меморіал. Платформа пам'яті, URL: <https://www.victims.memorial/people/mariia-kotova> (дата звернення: 13.04.2025).
 54. Гришина, Д. (2022). На момент вибуху в київському готелі були два японські журналісти: деталі. Вечірній Київ, URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/76573/> (дата звернення: 13.04.2025); Пилипенко, Є. (2023). Як виглядає зсередини готель у Києві, куди під Новий рік прилетіла російська ракета – відео. LIGA.net, URL: <https://news.liga.net/ua/kyiv/video/kak-vyglyadit-iznutri-otel-v-kieve-kuda-pod-novyiy-god-priletela-rossiyskaya-raketa-video> (дата звернення: 13.04.2025).
 55. Пилипенко, Є. (2023). Як виглядає зсередини готель у Києві, куди під Новий рік прилетіла російська ракета – відео. LIGA.net, URL: <https://news.liga.net/ua/kyiv/video/kak-vyglyadit-iznutri-otel-v-kieve-kuda-pod-novyiy-god-priletela-rossiyskaya-raketa-video> (дата звернення: 13.04.2025).
 56. Jung, A. (2023). ZDF-Team erlebt Angriff auf Hotel in Charkiw. Zdf heute, URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/charkiw-hotel-zdf-team-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення: 13.04.2025); Ukrainian translator and a British security advisor for ZDF wounded in Russian attack on Kharkiv, (2024). Safety of Journalists Platform, URL: <https://fom.coe.int/en/alerte/detail/107640442> (дата звернення: 13.04.2025).
 57. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.
 58. Jung, A. (2023). ZDF-Team erlebt Angriff auf Hotel in Charkiw. Zdf heute, URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ausland/charkiw-hotel-zdf-team-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення: 13.04.2025).
 59. Цьомик, Г., Мавричев, В. (2024). Ракетний удар по Харкову ввечері 10 січня: є поранені, серед них — іноземні журналісти. Суспільне Харків, URL: <https://susplne.media/kharkiv/658730-raketnij-udar-po-harkovu-vveceri-10-sicna-e-poranenii/> (дата звернення: 13.04.2025).
 60. Institute of Mass Information (2024). Anadolu journalists are shocked by the Russians' audacity and say there were no soldiers in the hotel. URL: <https://imi.org.ua/en/news/anadolu-journalists-are-shocked-by-the-russians-audacity-and-say-there-were-no-soldiers-in-the-hotel-i58384> (дата звернення: 13.04.2025); Національна спілка журналістів України (2024). Віолетта Педорич: «Росіяни свідомо обстрілюють готелі, де зупиняються іноземні журналісти». URL: <https://nsju.org/istoriyi/violetta-pedorych-rosiyany-svidomo-obstrilyuyut-goteli-de-zupunyayutsya-inozemni-zhurnalisty/> (дата звернення: 13.04.2025); Institute of Mass Information (2024). France 2 fixer injured by the Kharkiv hotel strike. URL: <https://imi.org.ua/en/news/france-2-fixer-injured-by-the-kharkiv-hotel-strike-i58387> (дата звернення: 13.04.2025); Özgenc,

- T., Raimbekova, A. (2024). Ukrayna'daki savaşı takip eden AA ekibinin kaldığı otel füzelerin hedefi oldu. Anadolu Ajansı, URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-daki-savasi-takip-eden-aa-ekibinin-kaldigi-otel-fuzelerin-hedefi-oldu/3105608> (дата звернення: 13.04.2025); Franceinfo (2024). Guerre en Ukraine : deux journalistes de France Télévisions présentes dans un hôtel de Kharkiv bombardé par la Russie. URL: https://www.francetvinfo.fr/monde/europe/manifestations-en-ukraine/guerre-en-ukraine-deux-journalistes-de-france-televisions-presentes-dans-un-hotel-de-kharkiv-bombarde-par-la-russie_6299811.html (дата звернення: 13.04.2025).
61. Інтерв'ю з Krv-61, проведене ТН.
62. Björn Stritzel / Thanks for all the messages, I am fine, just a cut on the forehead most likely by glass splinter [@bjoernstritzel], (02.01.2023). X (Twitter), URL: <https://x.com/bjoernstritzel/status/1609989991861469187> (дата звернення: 13.04.2025); Французькі журналісти під час ефіру потрапили під обстріл на сході України, (2023). Укрінформ, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3645712-francuzki-zurnalisti-pid-cas-efiru-potrapii-pid-obstril-na-shodi-ukraini.html> (дата звернення: 13.04.2025).
63. RSF (2022). The list of journalists fallen victim to the war in Ukraine grows by the day. Reporters without Borders, URL: <https://rsf.org/en/list-journalists-fallen-victim-war-ukraine-grows-day> (дата звернення: 13.04.2025); Portuguese film crew comes under Russian fire in Kharkiv, (2023). Mapping Media Freedom, URL: <https://www.mapmf.org/alert/30738> (дата звернення: 13.04.2025).
64. Інтерв'ю з Андрієм Коваленко, проведене ТН.
65. Інтерв'ю з Rpw-07, проведене ТН; Служба безпеки України / СБУ затримала зрадника, який місяць тому навів «Іскандер» на житлові будинки у центрі Харкова [@SBUkr], (07.11.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/OOJay> (дата звернення: 13.04.2025).
66. Руденко, І. (2024). Ракетний удар по готелю Кривого Рогу: четверо загинули, пошуково-рятувальну операцію завершили. Суспільне Дніпро, URL: <https://suspilne.media/dnipro/823035-raketnij-udar-po-gotelu-krivogo-rogu-cetvero-zagiblih-posukovo-ratuvalnno-operaciu-zaversili/> (дата звернення: 13.04.2025); ДСНС України / UPD: кількість загинув у готелі Кривого Рогу зросла до чотирьох [@dsns_telegram], (28.08.2024), Telegram, URL: <https://archive.ph/KluyK> (дата звернення: 13.04.2025).
67. Інтерв'ю з Khv-95, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-96, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-97, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-98, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-99, проведене ТН.
68. Там само.
69. Ця інформація стала доступною ТН після аналізу списку гостей готелю, наданого одним із його працівників. Розслідування на основі відкритих джерел засвідчило, що станом на березень 2025 року дев'ятеро з перелічених осіб були діючими військовослужбовцями. Водночас достеменно невідомо, чи всі вони мали такий статус на момент атаки.
70. Інтерв'ю з Khv-96, проведене ТН; Калужна, С. (2024). Внаслідок ракетного удару по готелю в Кривому Розі загинув ексочільник Черкаської державної адміністрації. Суспільне Черкаси, URL: <https://suspilne.media/cherkasy/823177-vnaslidok-raketnogo-udaru-po-gotelu-v-krivomu-rozi-zaginu-eksocilnik-cerkaskoi-derzavnoi-administracii/> (дата звернення: 13.04.2025).
71. Сергій Лисак / Дніпропетровська ОДА (ОВА) / Вибуховою хвилею та уламками у Кривому Розі пошкоджено понад 230 авто [@dniproretrovskaODA], (28.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/Va4hf> (дата звернення: 13.04.2025); HKR / Момент вчорашнього удару попав на камеру наблюдения [@hyevuy_k_r], (29.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/gsdHk> (дата звернення: 13.04.2025).
72. Інтерв'ю з Khv-81, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-82, проведене ТН.
73. Інтерв'ю з Khv-83, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-84, проведене ТН.
74. Інтерв'ю з Khv-85, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-86, проведене ТН.
75. Інтерв'ю з Khv-85, проведене ТН.
76. Там само.
77. Сергій Лисак / Дніпропетровська ОДА (ОВА) / Вибуховою хвилею та уламками у Кривому Розі пошкоджено понад 230 авто [@dniproretrovskaODA], (28.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/Va4hf> (дата звернення: 13.04.2025); Косарінова, А., Шостак, В. (2024). Війська РФ двічі атакували Кривий Ріг: що відомо. Суспільне Дніпро, URL: <https://suspilne.media/dnipro/861735-u-krivomu-rozi-pronulani-vibuhi-so-vidomo-4/> (дата звернення: 13.04.2025).
78. Інтерв'ю з Khv-87, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-88, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-89, проведене ТН.
79. Інтерв'ю з Khv-87, проведене ТН.
80. Балістична ракетна атака – удар по готелю «Дружба». Кривий Ріг: загинув, поранені, знищені будинки, (2025). Перший міський.KR, URL: <https://one.kr.ua/releases/23768> (дата звернення: 13.04.2025).
81. Сергій Лисак / Дніпропетровська ОДА (ОВА) / Дніпропетровщина 26 серпня 10.24 [@dniproretrovskaODA], (28.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/MWvHJ> (дата звернення: 13.04.2025); Нежигай, І., Забожко, Т. (2024). Вибухи у Кривому Розі: серед чотирьох постраждалих – 12-річна дівчинка. Факти, URL: <https://fakty.com.ua/proisshestvija/20241021-vybuchy-u-krivomu-rozi-20-zhovtnya-2024-roku-shho-vidomo/> (дата звернення: 13.04.2025).
82. Інтерв'ю з Khv-91, проведене ТН.
83. Там само; інтерв'ю з Khv-92, проведене ТН.
84. Сергій Лисак / Дніпропетровська ОДА (ОВА) / Троє людей загинули у Кривому Розі через нічну ракетну атаку — чоловіки та жінка [@dniproretrovskaODA], (07.03.2025), Telegram, URL: <https://archive.ph/Eepjl> (дата звернення: 13.04.2025); ЗАПОРОЖСЬКИЙ ФРОНТ / Ночью ВС РФ нанесли массированный удар с применением баллистических ракет и Гераней по н.п. Южное Одесской области, а также по Кривому Рогу [@ZA_FROHT], (06.03.2025), Telegram, URL: <https://archive.ph/VC9X3> (дата звернення: 13.04.2025).
85. Malenko, A. and Hunder, M. (2025). Russian missile kills four, wounds dozens in Ukraine's Kryvyi Rih. Reuters, URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-missile-attack-kills-two-injures-seven-ukraines-kryvyi-rih-2025-03-05/> (дата звернення: 13.04.2025).
86. Інтерв'ю з Kh-93, проведене ТН; інтерв'ю з Kh-94, проведене ТН.
87. Там само.
88. DR (2025). Matilde Kimer sov på ukrainsk hotel, hvor russisk missil slog ned i nat. URL: <https://www.dr.dk/nyheder/udland/matilde-kimer-sov-paa-ukrainsk-hotel-hvor-russisk-missil-slog-ned-i-nat#!/> (дата звернення: 13.04.2025).
89. Інтерв'ю з Khv-93, проведене ТН; інтерв'ю з Khv-94, проведене ТН.
90. Косарінова, А. (2025). Російські війська завдали ракетного удару по Кривому Рогу: що відбувається на місці атаки. Суспільне Дніпро, URL: <https://suspilne.media/dnipro/955025-rosijski-vijska-zavdali-raketnogo-udaru-po-krivomu-rogu-so-vidbuvaetsa-na-misci-ataki/> (дата звернення: 13.04.2025).
91. Облaсті є основною адміністративною одиницею в Україні. Територія країни поділена на 24 області, Автономну Республіку Крим та два міста зі спеціальним статусом — Київ і Севастополь.
92. Інтерв'ю з Expert-042, проведене ТН.
93. Там само.
94. Gregory, J. (2023). Ukraine: Russian general reported killed in attack on Berdyansk hotel. BBC, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66171638> (дата звернення: 13.04.2025).
95. Landay, J. and Balmforth, T. (2023). Insight: How a band of Ukraine civilians helped seal Russia's biggest defeat. Reuters, URL: <https://www.reuters.com/world/europe/how-band-ukraine-civilians-helped-seal-russias-biggest-defeat-2023-02-09/> (дата звернення: 13.04.2025).
96. Радіо Свобода (2023). Удари по Бердянську вбивають російських генералів? Що відомо про наслідки вибухів в окупованому місті. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovny-udary-berdyansk-duna-zahibel-henerala/32503619.html> (дата звернення: 13.04.2025); Рыбарь / Проблема с гибелью (https://t.me/notes_veterans/10785) замкомандующего войсками Южного военного округа генерала Цокова даже не в том, что у противника это получилось [@gybar], (11.07.2023). Telegram, URL: <https://t.me/gybar/49577> (дата звернення: 13.04.2025); Совина, М. (2022). Стало известно о нахождении бойцов ЧВК «Вагнер» в гостинице ЛНР во время удара. Lenta RU, URL: <https://lenta.ru/news/2022/12/11/vagnera/> (дата звернення: 13.04.2025); ЗСУ вдарили по базі «Вагнера» у Кадіївці, у рашистів величезні втрати, (2022). Слов'янські відомості, URL: <https://slavinfo.dn.ua/novosti/novosti-ukrainy/zsu-vdarili-po-bazi-vagnera-u-kadiivtsi-u-rashistiv-velichezni-vtrati> (дата звернення: 13.04.2025); Didenko, M. (2022). Explosions rock hotel in occupied Kherson, rumored to quarter FSB officers. The New Voice of Ukraine, URL: <https://english.nv.ua/nation/explosions-heard-at-kherson-hotel-rumored-to-quarter-fsb-agents-ukraine-news-50274716.html> (дата звернення: 13.04.2025); ASTRA / В окупованому Херсоні ночью разбомбили гостиницу [@

- astrapress], (05.10.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/R2cAT> (дата звернення: 13.04.2025).
97. Шейкіна, А.; Совина, М. (2022). Дмитрия Рогозина ранили при обстреле Донецка со стороны ВСУ. Lenta RU, URL: <https://lenta.ru/news/2022/12/22/rogozin/?ysclid=m3wxcv50ug790821828> (дата звернення: 13.04.2025); Спринчак, В. (2022). Депутат ГД сообщил, что при обстреле гостиницы в Донецке погиб один человек. ТАСС, URL: <https://tass.ru/proisshestiya/16658465> (дата звернення: 13.04.2025).
 98. Державна корпорація з космічної діяльності «Роскосмос» — це російська державна корпорація, відповідальна за здійснення космічних польотів, управління програмами в галузі космонавтики та проведення аерокосмічних досліджень.
 99. РОГОЗИН / Вчера в 19:45 был обстрелян мотель под Донецком, где мы проживали последнюю неделю [rogozin_do], (22.12.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/QXL66> (дата звернення: 13.04.2025).
 100. Марченко, Р. (2022). Рогозин в Донбассе стал главой группы «Царские волки». Секрет фирмы, URL: <https://secretmag.ru/news/rogozin-na-donbasse-stal-glavoi-gruppy-carskie-volki-11-11-2022.htm> (дата звернення: 13.04.2025).
 101. Владимир Сальдо / В прошлую пятницу, 9 июня, по преступному приказу Буданова... [SALDO_VGA], (15.06.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/x96rw> (дата звернення: 13.04.2025).
 102. Опитування зосереджувалося на періоді, що розпочався наприкінці 2023 року, коли атаки на готелі почастишали та почали розглядатися як реальна загроза.
 103. Оскільки респонденти могли обирати кілька варіантів відповіді, сукупний відсоток перевищує 100%.
 104. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.
 105. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН; інтерв'ю з Ганною Цигимною, проведене ТН; інтерв'ю з Андрієм Коваленко, проведене ТН; інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН.
 106. Інформаційна служба НСЖУ (2024). У готель – лише в крайньому разі: як змінилися протоколи безпеки журналістів, які працюють на прифронтових територіях. Національна спілка журналістів України, URL: <https://nsju.org/novini/u-gotel-lyshe-v-krajnomu-razi-yak-zminylysyaprotokoly-bezpeky-zhurnalistiv-yaki-praczuuyut-na-pryfrontovyh-terytoriyah/> (дата звернення: 13.04.2025).
 107. OLX (OnLine eXchange) — це онлайн-платформа для купівлі, продажу або обміну товарами й послугами.
 108. Інформаційна служба НСЖУ (2024). У готель – лише в крайньому разі: як змінилися протоколи безпеки журналістів, які працюють на прифронтових територіях. Національна спілка журналістів України, URL: <https://nsju.org/novini/u-gotel-lyshe-v-krajnomu-razi-yak-zminylysyaprotokoly-bezpeky-zhurnalistiv-yaki-praczuuyut-na-pryfrontovyh-terytoriyah/> (дата звернення: 13.04.2025).
 109. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН.
 110. Інтерв'ю з Віолетою Педович, проведене ТН.
 111. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН.
 112. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН.
 113. Інтерв'ю з Vkf-24, проведене ТН.
 114. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН; інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН; інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН.
 115. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.
 116. Інтерв'ю з Еріком Кервеллеком, проведене RSF.
 117. Там само.
 118. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН.
 119. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025.
 120. Інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН; інтерв'ю з Станіславом Козлюком, проведене ТН.
 121. Інтерв'ю з Jrn-23, проведене ТН.
 122. Інтерв'ю з Mwn-11, проведене ТН.
 123. Там само.
 124. Там само.
 125. Інтерв'ю з Lhc-35, проведене ТН.
 126. Минобороны России / Сводка Министерства обороны Российской Федерации о ходе проведения специальной военной операции (по состоянию на 8 августа 2023 г.) [mod_russia], (08.08.2023). Telegram, URL: https://web.archive.org/web/20230812021948/https://t.me/mod_russia/29063 (дата звернення: 13.04.2025).
 127. Анатолій Куртєв / Від учораšnjого ракетного удару у Запоріжжі постраждало 19 людей, серед них – четверо дітей [kurtievofficial], (11.08.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/u1W71> (дата звернення: 13.04.2025); Росіяни вдарили по готелю в Запоріжжі. Одна людина загинула, 9 поранених, (2023). BBC News Ukraine, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66465353> (дата звернення: 13.04.2025).
 128. Zvezdanews / В районе Запорожья поражен пункт временной дислокации иностранных наемников, сообщили в МО РФ [zvezdanews], (11.08.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/XQNVe> (дата звернення: 13.04.2025).
 129. Див. підрозділи I.1.a та I.1.c Звіту.
 130. Минобороны России / Вчера ВСУ нанесли удар с использованием реактивных систем залпового огня по городу Белгород, в результате которого погибли мирные жители, в том числе дети [mod_russia], (31.02.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/TmQe7> (дата звернення: 13.04.2025).
 131. Там само.
 132. Інтерв'ю з Олександром Миколишин, проведене ТН; інтерв'ю з Uip-58, проведене ТН.
 133. Минобороны России / Сводка Министерства обороны Российской Федерации о ходе проведения специальной военной операции на территории Украины (18.09.2022 г.) [mod_russia], (18.09.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/Qs2iV> (дата звернення: 13.04.2025); «Сума збитків величезна і з багатьма нулями»: власниця готелю «Краматорськ» розповіла про наслідки ракетного удару, (2022). Kramatorsk Post, URL: https://www.kramatorskpost.com/suma-zbitkiv-velicezna-i-z-bagatma-nulyami-gotelyu-kramatorsk-rozpovila-pro-naslidki-raketnogo-udaru_84872 (дата звернення: 13.04.2025).
 134. Минобороны России / Срочное заявление Межведомственного координационного штаба Российской Федерации по гуманитарному реагированию на Украине [mod_russia], (05.02.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/94nA6> (дата звернення: 13.04.2025).
 135. Там само.
 136. Там само.
 137. Balmforth, T.; Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says. Reuters, URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-forces-fired-missile-that-killed-reuters-safety-adviser-ukraine-says-2024-09-27/> (дата звернення: 13.04.2025); інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.
 138. «Отель» і «гостиница» російською мовою.
 139. Список каналів, проаналізованих за кожною категорією, наведено в Додатку V.
 140. Наративи про «іноземних найманців» є широко розповсюдженими. Навіть у випадках, коли йдеться про іноземних громадян, які справді воюють на боці України, характеристика їх як «найманців» є хибною. Іноземці, які проходять службу в Збройних Силах України, отримують таке саме грошове забезпечення, як і громадяни України — відповідно до статті 21-3 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Ті ж, хто не підписує контракт із ЗСУ, можуть приєднатися до добровольчих підрозділів, які не передбачають жодної фінансової винагороди. Відтак ці особи не відповідають визначенню «найманця», яким зазвичай вважається учасник збройного конфлікту, не пов'язаний з офіційними збройними силами країни та завербований третіми сторонами за грошову винагороду.
 141. Telegram-канал із понад 335 000 підписників, який регулярно коментує війну та публікує «Роздуми звичайної російської людини». ЗАПИСКИ ВЕТЕРАНА [notes_veterans], Telegram, URL: https://t.me/notes_veterans

142. ЗАПИСКИ ВЕТЕРАНА / 10.01.2024 в г. Харькове поражен «Парк-Отель», в котором размещались «иностранные специалисты», которых там быть совсем не должно [notes_veterans], (11.08.2024), Telegram, URL: <https://archive.ph/gt2D4> (дата звернення: 13.04.2025).
143. Telegram-канал Александра Сладкова під назвою «Сладков+», на який підписано понад 848 000 користувачів, активно коментує хід війни та регулярно поширює проросійські військові нарративи. Сладков+ [sladkov_plus], Telegram, URL: https://t.me/Sladkov_plus
144. Сладков+ / Полковник Алексин для «Сладков +» [sladkov_plus], (17.01.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/U33kb> (дата звернення: 26.04.2025).
145. VoxCheck Team (2024). FALSE: At the «Park Hotel», which was shelled by Russia, foreign mercenaries were staying. Vox Ukraine, URL: <https://voxukraine.org/en/false-at-the-park-hotel-which-was-shelled-by-russia-foreign-mercenaries-were-staying> (дата звернення: 13.04.2025).
146. Інтерв'ю з Віолеттою Педорич, проведено ТН.
147. ЗАПИСКИ ВЕТЕРАНА / 10.01.2024 в г. Харькове поражен «Парк-Отель», в котором размещались «иностранные специалисты», которых там быть совсем не должно [notes_veterans], (11.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/gt2D4> (дата звернення: 13.04.2025).
148. Сергей Лебедев веде Telegram-канал «Лохматый Z Николаев, Сергей Лебедев», де літера «Z» символізує його підтримку війни Росії проти України. Через цей канал, на який підписано понад 34 000 користувачів, він регулярно коментує події, пов'язані з триваючим вторгненням. У російських джерелах Лебедева часто називають «координатором проросійського миколаївського підпілля». За даними Служби безпеки України, він також працював позазаттатним кореспондентом російського федерального інформагентства «РІА Новості». Лохматый Z Николаев, Сергей Лебедев [LOHMATIY] Telegram, URL: <https://t.me/LOHMATIY>
149. Лохматый Z Николаев, Сергей Лебедев / Добрый день, Сергей! Канал «Зе-Рада» пишет [LOHMATIY], (18.10.2022). Telegram, URL: <https://archive.ph/121K5> (дата звернення: 13.04.2025).
150. Telegram-канал, що спеціалізується на новинах з Донецької та Луганської областей, у профільному фото якого зображено поєднання російського прапора та прапорів самопроголошених «Луганської та Донецької народних республік», що візуально підсилює ідеологічне спрямування його контенту. На канал підписано понад 49 900 користувачів. Донбасс решает [donbassr], Telegram, URL: <https://t.me/donbassr>
151. Донбасс решает / Стали известны подробности о российском ракетном ударе по целям ВСУ в Дружковке [donbassr], (03.01.2023). Telegram, URL: <https://archive.ph/ueEwU> (дата звернення: 13.04.2025).
152. Там само.
153. Щодо атаки на готель «Аврора» див.: Два майора / Кривой Рог, Украина [dva_majors], (27.08.2024), Telegram, URL: <https://archive.ph/ZaeRa> (дата звернення: 13.04.2025); Кирилл Фёдоров / Война История Оружие / Тем временем подъехали кадры из Кривого Рога — удар был нанесён по отелю «Аврора» в котором размещались иностранные инструкторы ВСУ [warhistoricalconafter], (27.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/F3P7e> (дата звернення: 13.04.2025).
- Щодо атаки на готель «Дружба» див.: Colonelcassad / В Кривом Роге накрыли иностранных специалистов по РЭБ [boris_rozhin], (21.10.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/Asvz7> (дата звернення: 13.04.2025); Украина.ру / ВС РФ зачищают Суджу, украинским школьникам запрещают говорить по-русски, а во Львове начали бояться газовых труб [ukr_2025_ru], (12.03.2025), Telegram, URL: <https://archive.ph/toXzs> (дата звернення: 26.04.2025).
- Щодо атаки на готель «Центральний» див.: Военкор Котенок / Зеленский де-факто признал ликвидацию западных наёмников/инструкторов во время удара по гостинице в Кривом Роге [voenkorKotenok], (06.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/wkVRI> (дата звернення: 26.04.2025); АРХАНГЕЛ СПЕЦНАЗА / Об ударах ВС РФ по Кривому Рогу [rusich_army], (21.10.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/i8fbo> (дата звернення: 26.04.2025); ЗАПОРОЖСКИЙ ФРОНТ / Ночью ВС РФ нанесли массированный удар с применением баллистических ракет и Гераней по н.п. Южное Одесской области, а также по Кривому Рогу [ZA_FROHT], (06.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/VC9X3> (дата звернення: 13.04.2025).
- Щодо атаки на готель «Арена» див.: Репортёр Руденко V / Прошедшая неделя надолго запомнится киевскому режиму и его западным «друзьям» сокрушительными потерями не только на Донецком направлении фронта, но и результативными высокоточными ударами по военным объектам [RtrDonetsk], (06.09.2024), Telegram, URL: <https://archive.ph/roeRE> (дата звернення: 26.04.2025); РІА Новості / Прошедшая неделя запомнится киевскому режиму и его западным «друзьям» потерями не только на донецком направлении, но и высокоточными ударами по военным объектам, сообщил высокопоставленный военный источник [rian_ru], (06.09.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/4J38T> (дата звернення: 26.04.2025).=
- Щодо атаки на готель «Парк Хаус» див.: Украина.ру / По информации от местных жителей в Кривом Роге ракеты прилетели в ресторан «Природа» и в отель возле, сообщает Изнанка [ukr_2025_ru], (22.02.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/Xfqkd> (дата звернення: 26.04.2025).
154. Інтерв'ю з Khv-71, проведено ТН; інтерв'ю з Khv-89, проведено ТН; інтерв'ю з Khv-91, проведено ТН.
155. Репортёр Руденко V / Прошедшая неделя надолго запомнится киевскому режиму и его западным «друзьям» сокрушительными потерями не только на Донецком направлении фронта, но и результативными высокоточными ударами по военным объектам [RtrDonetsk], (06.09.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/roeRE> (дата звернення: 26.04.2025); РІА Новості / Прошедшая неделя запомнится киевскому режиму и его западным «друзьям» потерями не только на донецком направлении, но и высокоточными ударами по военным объектам, сообщил высокопоставленный военный источник [rian_ru], (06.09.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/4J38T> (дата звернення: 26.04.2025); Colonelcassad / Комбинированная атака по объектам противника [boris_rozhin], (04.09.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/k2CQI> (дата звернення: 26.04.2025).
156. Кирилл Фёдоров / Война История Оружие / Новые удары ВС РФ по Украине [warhistoricalconafter], (06.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/CH6B3> (дата звернення: 13.04.2025); ЗАПОРОЖСКИЙ ФРОНТ / Ночью ВС РФ нанесли массированный удар с применением баллистических ракет и Гераней по н.п. Южное Одесской области, а также по Кривому Рогу [ZA_FROHT], (06.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/VC9X3> (дата звернення: 13.04.2025); Кирилл Фёдоров / Война История Оружие / В Кривом Роге зафиксирован очередной прилет по гостинице «Дружба», ранее сообщалось, что в данном комплексе базируются наемники [warhistoricalconafter], (12.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/l8yqP> (дата звернення: 26.04.2025).
157. Кошкин, В. (2025). Стало известно о гибели 28 французов при ударе «Искандера» по Кривому Рогу. RG.RU, URL: <https://rg.ru/2025/03/06/stalo-izvestno-o-gibeli-28-francuzov-pri-udare-iskandera-po-krivomu-rogu.html> (дата звернення: 13.04.2025).
158. Операция Z: Военкоры Русской Весны / Нанесён мощный удар по гостинице в Кривом Роге [RVvoenkor], (05.03.2025). Telegram, URL: <https://archive.ph/ZC7R6> (дата звернення: 26.04.2025).
159. Кошкин, В. (2025). Разрушенную после удара «Искандера» гостиницу в Кривом Роге сняли на видео. RG.RU, URL: <https://rg.ru/2025/03/06/razrushennuiu-posle-udara-iskandera-gostinicu-v-krivom-roge-sniali-na-video.html> (дата звернення: 13.04.2025).
160. На основі відповідей на опитування ТН та RSF, зібраних у період з 29 січня по 14 березня, 2025.
161. RSF (2024). Ukraine: RSF condemns Russian attack leaving two Reuters staff injured and one killed. URL: <https://rsf.org/en/ukraine-rsf-condemns-russian-attack-leaving-two-reuters-staff-injured-and-one-killed> (дата звернення: 13.04.2025).
162. TASS (2024). Kremlin questions status of Reuters employee killed in Kramatorsk. URL: <https://tass.com/politics/1833895> (дата звернення: 13.04.2025).
163. Extrait de la conférence de presse de Maria Zakharova, porte-parole du Ministère des Affaires étrangères de la Fédération de Russie, Moscou, 28 août 2024 (2024). Le Ministère des affaires étrangères de la Fédération de Russie, URL: https://mid.ru/fr/foreign_policy/news/1966922/ (дата звернення: 13.04.2025).
164. Balmforth, T.; Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says. Reuters, URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-forces-fired-missile-that-killed-reuters-safety-adviser-ukraine-says-2024-09-27/> (дата звернення: 13.04.2025); інтерв'ю з Девідом Евансом, проведено ТН.
165. Два майора — анонімний російський Telegram-канал із понад 1 229 000 підписників, який публікує коментарі, оперативні зведення та нарративи, пов'язані з війною в Україні. Два майора [dva_majors]. Telegram, URL: https://t.me/dva_majors
166. Два майора / В Краматорске (ДНР, Россия) уничтожен сотрудник

- Reuters [@dva_majors], (26.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/DGF4z> (дата звернення: 13.04.2025).
167. Зображення Революції Гідності, як «державного перевороту», організованого «Заходом», є наративом, який регулярно підтримують російські посадовці та коментатори. Наприклад, міністр закордонних справ Російської Федерації Сергій Лавров заявив: «В Україні вже не залишилося незалежності. Ще до перевороту 2014 року там працювали американські та британські радники». У схожому ключі речниці МЗС Росії Марія Захарова стверджувала: «У лютому 2014 року досвідчені провокатори під керівництвом американських і європейських інструкторів вивели натовпи на вулиці». Інтерпретація подій як «державного перевороту» ігнорує історичний контекст народного повстання проти недемократичних дій, не відповідає дійсності та суперечить демократичним процесам, що відбулися в Україні після 2014 року.
- Докладніше див.: Hybrid Warfare Analytical Group (2024). Verified. 10 years of Revolution of Dignity. RUSpropaganda Rhetoric, debunked. Ukraine Crisis Media Center, URL: <https://uacrisis.org/en/verified-10-years-of-revolution-of-dignity-ruspropaganda-rhetoric-debunked> (дата звернення: 13.04.2025);
- Два майора / В дополнении к информации Уважаемых Двух майоров об уничтожении журналиста Reuters ... [@dva_majors], (26.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/nAm7h> (дата звернення: 13.04.2025).
168. Денис Казанский / Популярний російський мілітарі-канал «Два майора» визнав, що Росія навмисно вдарила по журналістам агентства Reuters у Краматорську [@den.kazansky], (26.08.2024). Facebook, URL: <https://archive.ph/Jr0kl> (дата звернення: 26.04.2025).
169. Там само.
170. Див. Додаток III.
171. Два майора / Очередной представитель страны НАТО нарушил Государственную границу Российской Федерации [@dva_majors], (28.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/GRWu9> (дата звернення: 26.04.2025).
172. Два майора / В Краматорске (ДНР, Россия) уничтожен сотрудник Reuters [@dva_majors], (26.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/DGF4z> (дата звернення: 13.04.2025).
173. Balmforth, T. and Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says ; Донецька обласна прокуратура / Внаслідок ракетного обстрілу Краматорська зазнали поранень двоє цивільних [@Donetsk_obl_prokuratura], (25.08.2024), Telegram, URL: <https://archive.ph/G27CC> (дата звернення: 13.04.2025).
174. Balmforth, T. and Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says.
175. Інтерв'ю з Ktk-52, проведене ТН.
176. Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.
177. Існують розбіжності щодо точного часу атаки. Під час візної місії до Краматорська документатори ТН отримали відеозапис із камери спостереження, яка зафіксувала момент удару по готелю «Сапфір». Часова мітка на відео вказує, що атака відбулася о 22:31, тоді як офіційні джерела повідомляють про удар о 22:35. За словами свідка, який надав запис, система відеоспостереження не підключена до Інтернету і потребує ручного налаштування часу. Це, найімовірніше, і пояснює розбіжність між зафіксованим і офіційно вказаним часом.
178. Reuters (2024). Reuters journalist in critical condition after strike on Ukraine's Kratomorsk. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/reuters-journalist-critical-condition-after-strike-ukraines-kratomorsk-2024-08-26/> (дата звернення: 13.04.2025).
179. Institute of Mass Information (2024). RSF condemns the Russian strike on the Kratomorsk hotel that killed a Reuters employee. URL: <https://imi.org.ua/en/news/rsf-condemns-the-russian-strike-on-the-kratomorsk-hotel-that-killed-a-reuters-employee-i63227> (дата звернення: 13.04.2025).
180. Balmforth, T.; Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says.
181. Świat (2024). Atak Rosjan na Kratomorsk. Wśród rannych jest Polka. Polsatnews, URL: <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2024-08-25/atak-rosjan-na-kratomorsk-wsrod-rannych-jest-polka/> (дата звернення: 13.04.2025); Monika Andruszewska / Moja pierwsza osobista krew przelana za Ukrainę - akurat w Dzień Niepodległości [@monikandruszewska], (25.08.2024). Facebook, URL: <https://archive.ph/oJAMI> (дата звернення: 27.04.2025).
182. Balmforth, T.; Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says.
183. Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.
184. Донбасс Реалии / Войска РФ ночью ударили по гостинице в Краматорске – ранены два человека, еще один находится под завалами, сообщают в прокуратуре [@donbassrealii], (25.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/21XIC> (дата звернення: 13.04.2025); Ладика, О. (2024). Росіяни зруйнували готель «Сапфір» у Краматорську: під обстріл потрапили іноземні журналісти. Kratomorsk Post, URL: https://www.kratomorskpost.com/rosiyani-zruinuvai-gotel-sapfir-u-kratomorsku-pid-obstril-potrapii-inozemni-zurnalisti_86744 (дата звернення: 13.04.2025).
185. Вадим Філашкін / Донецька ОДА (ОВА) / 1 людина загинула і 6 поранені — такі остаточні наслідки вчорашнього удару по Краматорську [@VadymFilashkin], (25.08.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/AEFKP> (дата звернення: 27.04.2025).
186. Інтерв'ю з Ktk-51, проведене ТН.
187. Truth Hounds (2024). Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні. Розділ 3.1.
188. ИЗНАНКА / Коротко о состоянии авиапарка ВСУ [@The_Wrong_Side], (03.07.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/csvck> (дата звернення: 27.04.2025).
189. ИЗНАНКА / Представляем Вашему вниманию кадры уничтожения дивизиона С-300 ВСУ западнее г.Покровск (ДНР) [@The_Wrong_Side], (09.03.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/Sp9Oe> (дата звернення: 27.04.2025); ИЗНАНКА / Уточнение по удару ОТПК «Искандер» западнее Покровска [@The_Wrong_Side], (09.03.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/3Z9go> (дата звернення: 27.04.2025).
190. Албул, С. (2023). На Запорізькому напрямку Росія вдарила «Іскандером» по скупченню бійців 128-ї бригади. LB.UA, URL: https://lb.ua/society/2023/11/04/582783_zaporizkomu_napryamku_rosiya.html (дата звернення: 13.04.2025).
191. Truth Hounds (2024). Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні. Розділ 3.1.
192. Там само; DIMMI (2023). Комплекс 9К720 Искандер - SS-26 STONE. Military Russia, URL: <http://militaryrussia.ru/blog/topic-816.html> (дата звернення: 13.04.2025).
193. Truth Hounds (2024). Каскад жорстокості: аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні. Розділ 3.1.
194. Gerasimov Appointed Top Commander In Reshuffle Of Leaders Overseeing Russian Forces In Ukraine, (2023). Radio Free Europe Radio Liberty, URL: <https://archive.ph/EuQ5H> (дата звернення: 13.04.2025).
195. Служба безпеки України / СБУ заочно повідомила про підозру російському генералу, який віддав наказ ударити «Іскандером» по знімальній групі Reuters [@SBUkr], (20.12.2024). Telegram, URL: <https://archive.ph/ruCla> (дата звернення: 27.04.2025).
196. Romanenko, V. (2024). Ukraine's Security Service identifies Russian general who ordered attack on Kratomorsk that killed Reuters journalist – photo. Ukrainska Pravda, URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/12/20/7490022/> (дата звернення: 13.04.2025).
197. Reuters staff (2024). Ukraine says Russian general deliberately targeted Reuters staff in August missile strike. URL: <https://www.reuters.com/world/china/ukraine-names-russian-general-suspect-missile-strike-that-killed-reuters-safety-2024-12-20/> (дата звернення: 13.04.2025).
198. Повідомлення про підозру та повістки про виклик Кіма О.Р. на 23.12.2024, 24.12.2024 и 25.12.2024 (з перекладом російською), (2024). Офіс Генерального прокурора, URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-ta-povistki-pro-viklik-kima-orna-23122024-24122024-i-25122024-z-perekladom-rosiiskoyu> (дата звернення: 13.04.2025).
199. Balmforth, T.; Dysa, Yu. (2024). Russian forces fired missile that killed Reuters safety adviser, Ukraine says.
200. Там само.
201. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року, Стаття 8(а).
202. Там само, Стаття 8(б).
203. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 8 червня 1977 року, Стаття 79(2).

204. Див. Розділ III Звіту.
205. Див. Розділ III.1 Звіту.
206. Протокол I, Стаття 50(1), Стаття 51(2,3).
207. Див. МКЧХ, Тлумачне керівництво щодо поняття безпосередньої участі у бойових діях, с. 51–52 щодо розмежування безпосередньої та опосередкованої участі у бойових діях.
208. Там само.
209. Там само, посилаючись на Report DPH 2004, р. 10 і Report DPH 2005, рр. 21, 27, 30, 34.
210. Там само, Стаття 52(1).
211. Там само, Стаття 52(2).
212. ICRC, (1987). Commentary on the Additional Protocols, para. 1953, in "Commentary on Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 (Protocol I)". International Humanitarian Law Databases, URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-51/commentary/1987> (дата звернення: 13.04.2025).
213. Там само, пара. 1953.
214. Там само, пара. 1954.
215. Там само.
216. Протокол I, Стаття 52(3).
217. Schmitt, M. N. (2021). Targeting Dual-Use Structures: An Alternative Interpretation. Lieber Institute West Point, URL: <https://lieber.westpoint.edu/targeting-dual-use-structures-alternative/> (дата звернення: 13.04.2025).
218. Там само.
219. Із 31 нападу, проаналізованим у цьому звіті, 30 були здійснені по готелях, які не становили очевидної військової цілі. Єдиним винятком був готель «Профспілковий» у Чернігові.
220. Див. Розділ I.3 Звіту.
221. Там само.
222. DeepStateMap — інтерактивна мапа зони бойових дій в Україні; дата, релевантна для порівняння: 26 серпня 2024 року. URL: <https://deepstatemap.live/en#11/48.7004781/37.5004578> (дата звернення: 13.04.2025).
223. Див. Розділ IV Звіту.
224. Див. Розділ III.3 Звіту.
225. Там само.
226. Протокол I, Стаття 43(2): «Особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу, про який ідеться у статті 33 Третьої конвенції), є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у бойових діях».
227. Dinstein, Y. (2022). The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict, 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. р. 47.
228. За винятком єдиного інциденту з готелем «Профспілковий» у Чернігові.
229. Jodoin, S. (2007). Terrorism as a War Crime. International Criminal Law Review, Vol. 7, pp. 77–1157. URL: <https://ssrn.com/abstract=1498677>.
230. Там само.
231. Протокол I, Стаття 51(2).
232. Протокол II, Стаття 13(2).
233. ICRC Customary IHL Database, Rule 2. Violence Aimed at Spreading Terror among the Civilian Population. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule2>.
234. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-A, Appeals Chamber, Judgement, 30 November 2006, para. 90. Див. також: Jodoin, "Terrorism as a War Crime.", у якому зазначено: «Незалежно від того, чи погоджується хтось з обґрунтуванням, покладеним в основу рішення більшість в Апеляційній палаті, сам факт справи Галіча становить важливий елемент практики, який слід враховувати під час аналізу того, чи караються акти терору за нормами звичаєвого міжнародного права».
235. Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Chamber, Judgement, 12 December 2007, para. 877; Prosecutor v. Moinina Fofana and Allieu Kondewa, Case No. SCSL-04-14-A, Appeals Chamber, Judgement, 28 May 2008, para. 351; Prosecutor v. Alex Tamba Brima et al., SCSL-2004-16-T, Trial Chamber, Judgement, 20 June 2007, para. 668.
236. Fenrick, W. J., (1997). Attacking the Enemy Civilian as a Punishable Offense. Duke Journal of Comparative & International Law, Vol. 7, no. 3, p. 561.
237. Vienna Convention on the Law of Treaties, Article 31. Див. також: Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Chamber, Judgement, 12 December 2007, para. 884, згідно з Oxford English Dictionary, 2nd ed., 1989: «Terror» у своєму звичайному значенні означає «стан жаху або сильного переляку; інтенсивний страх, переляк чи тривога» або «дію чи властивість, що викликає жах; жажливість або страхіливу природу».
238. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Chamber, Judgement, 5 December 2003, para. 137; Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Chamber, Judgement, 12 December 2007, para. 883. Prosecutor v. Moinina Fofana and Allieu Kondewa, Case No. SCSL-04-14-A, Appeals Chamber, Judgement, 28 May 2008, para. 350.
239. Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Chamber, Judgement, 12 December 2007, para. 885.
240. За винятком єдиного інциденту з готелем «Профспілковий» у Чернігові.
241. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-A, Appeals Chamber, Judgement, 30 November 2006, para. 104.
242. Див. Розділ II.3 Звіту.
243. Див. Розділ I.1 Звіту.
244. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Chamber, Judgement, 5 December 2003, para. 133; Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-A, Appeals Chamber, Judgement, 30 November 2006, para. 100; Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Trial Chamber, Judgement, 12 December 2007, paras. 875, 878.
245. Paredi, L. (2015). The War Crime of Terror: An Analysis of International Jurisprudence. ICD Brief 11 (June 2015). pp. 14–15. ICD, URL: https://www.internationalcrimesdatabase.org/upload/documents/20150610T161554-Laura%20Paredi%20ICD%20Brief_final.pdf
246. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Chamber, Judgement, 5 December 2003, para. 72, де зазначено: «Якщо спеціальний умисел чи mens rea не може бути доведений безпосередньо, його можна «вивести із характеру, способу, часу, частоти та тривалості обстрілів і снайперських атак на цивільних осіб».
247. Paredi, L. (2015). The War Crime of Terror: An Analysis of International Jurisprudence. ICD Brief 11 (June 2015), p. 15.
248. Там само.
249. Prosecutor v. Stanislav Galić, Case No. IT-98-29-T, Trial Chamber, Judgement, 5 December 2003, para. 593.
250. MFA Russia / September 8 marks International #JournalistsSolidarityDay [@mfa_russia], (08.09.2024). X (Twitter), URL: https://x.com/mfa_russia/status/1832803465522721245 (дата звернення: 13.04.2025).
251. Додатковий протокол I, Розділ III, Стаття 79 §2.
252. UNESCO (2020). Рекомендації для прокурорів у справах про злочини проти журналістів. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375138_ukr.
253. RSF (2024). RSF launches The Propaganda Monitor, an investigative project on the geopolitics of propaganda. URL: <https://rsf.org/en/rsf-launches-propaganda-monitor-investigative-project-geopolitics-propaganda> (дата звернення: 13.04.2025).
254. RSF (2024). European Media Freedom Act encourages the use of JTI as benchmark for identifying reliable news media. URL: <https://rsf.org/en/european-media-freedom-act-encourages-use-jti-benchmark-identifying-reliable-news-media> (дата звернення: 13.04.2025); RSF (2024). RSF's five recommendations on combating foreign interference in the EU's information space. URL: <https://rsf.org/en/rsf-s-five-recommendations-combating-foreign-interference-eu-s-information-space> (дата звернення: 13.04.2025).